

P400

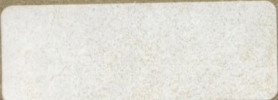
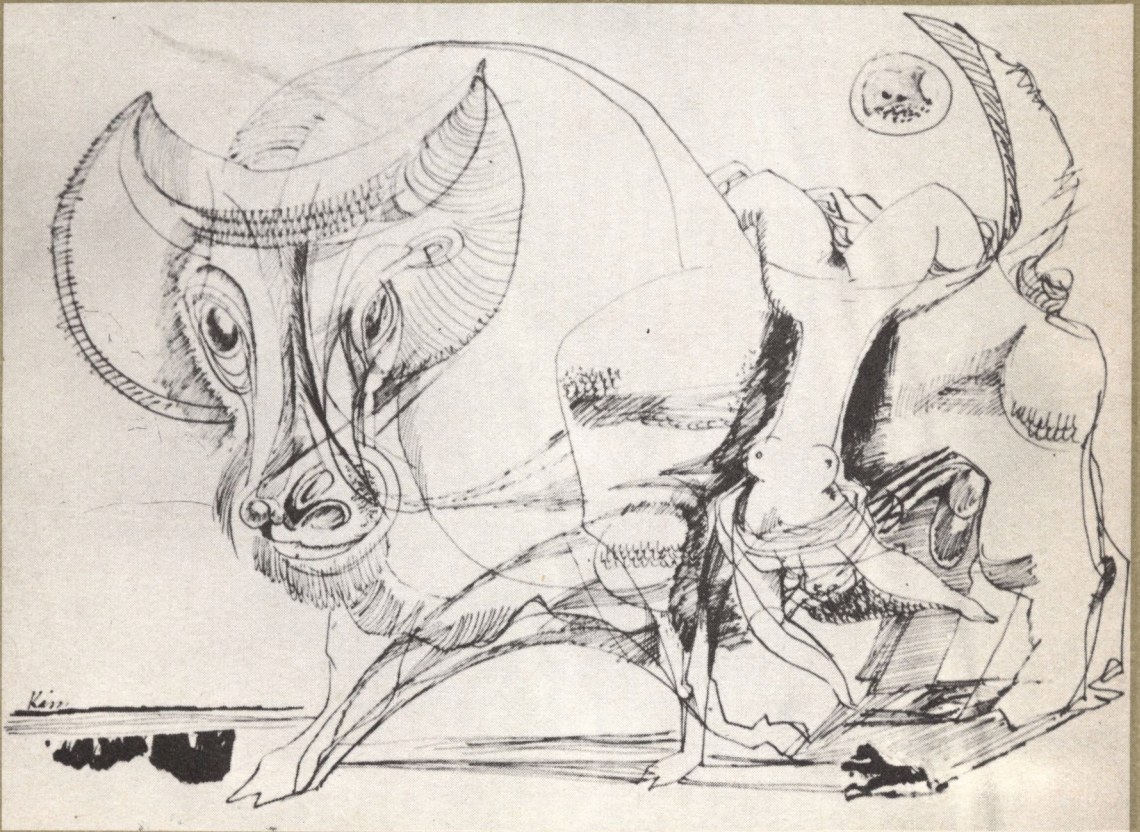

17

'89 | 9

Könyvtáros

**Képek a pápai
Jókai Mór Városi Könyvtárról
Cikkünket lásd az 532. oldalon
(Révész András felvételei)**

39. évfolyam, 9. szám
1989. szeptember

Könyvtáros

TARTALOM

Bereczky László	Így állt össze a szeptemberi szám	507
Papp István	Második meditáció a Magyar Könyvtárosok Egyesületéről	509
Futala Tibor	Levél az MKE Műszaki Szekciójához	517
Bereczky László	Harmincéves a KMK	520
Almásyné Kovács Éva	Nem csak hardverre van szükség. Beszélgetés Benda Máriával (<i>Sorsok és pályák</i>)	529
KÖNYVTÁRI ÉLET		
Dr. Németh Zoltán	Gazdagodott Pápa városa	532
Dr. Tóvári Judit	Mérlegen a Szabolcs-Szatmár Megyei Könyvtári Híradó tizenöt éve	533
Balázs Béla	A közösség pénzügyi támogatásának szerepe a Deák Ferenc Megyei Könyvtár fenntartásában	535
Orosz Bertalanné	Miért érdektelenek a fölőspéldány jegyzékek?	538
Maruszkai József	Egy közértés-könyvtáros keservei (<i>Visszhang</i>)	539
	Új lapok és folyóiratok – Kiegészítés	540
HOLMI		542
LÁTÓKÖR		
	Felavatták Petrik Géza síremlékét	544
Simon Gizella	Levelek ezerkilencszázötvennégyből, avagy a kétszintű igazgatás kezdetei	548
Kovács Lászlóné	Bücherei vagy Bibliothek?	553
	Hírek az IFLA életéről P. I.	555
KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM		
Kiss Jenő	Mi új(don)ság Skandináviában?	557
Dr. Móra László	A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának Évkönyvei 5. 1986.	560
Ecsery Elemér	Kiss János (<i>A Könyvtáros galériája</i>)	562
Pogány György	Új történettudományi szakbibliográfiák (<i>Bibliográfiák</i>)	563
	Ezt mind mi írtuk	566
SAZAKMAI FOLYÓIRATOK – HÁLÓZATI HÍRADÓK		568
A lapunk e számában közölt grafikák Kiss János alkotásai		505

Из содержания

Iштвэн Пэпп: Размышления об Обществе венгерских библиотечкарей (509);

Ласло Беречки: Венгерскому Центру библиотекведения и методической работы – тридцать лет (520);

Бела Балэж: Роль финансовой поддержки общественности в содержании венгерской областной библиотеки (535).

From the contents

István Papp: Meditations on the Hungarian Library Association (509);

László Bereczky: Thirtieth anniversary of the Hungarian Centre for Library Science and Methodology (520);

Béla Balázs: Role of public financial support in operating a Hungarian county library (535).

Aus dem Inhalt

István Papp: Meditation über die Vereinigung der Ungarischen Bibliothekare (509);

László Bereczky: Die Zentralstelle für Bibliothekswissenschaft und Methodik (Budapest) ist dreissig Jahre alt (520);

Béla Balázs: Die Rolle der finanziellen Unterstützung der Gemeinschaft in der Erhaltung einer ungarischen Komitatsbibliothek (535).

Cikkeink szerzői

Almásyné Kovács Éva, a KSH könyvtárának munkatársa; *Balázs Béla*, a Zala Megyei Könyvtár igazgatója; *Bereczky László*, a Könyvtáros főszerkesztője; *Borsa Gedeon*, az OSZK ny. osztályvezetője; *Ecsery Elemér*, a Magyar Nemzeti Galéria művészettörténésze; *Futala Tibor*, az OMIKK ny. igazgatója, *Kiss Jenő*, az FSZEK főigazgatója; *Kovács Lászlóné*, az OSZK KMK osztályvezetője; *Maruszkai József*, az FSZEK III. kerületi 7. sz. fiókkönyvtárának munkatársa; *dr. Móra László*, az OMKDK ny. osztályvezetője; *dr. Németh Zoltán*, a Pápai Városi Tanács elnöke; *Orosz Bertalanné*, a Heves Megyei Könyvtár igazgatója; *Papp István*, az FSZEK főigazgató-helyettese; *Pogány György*, az MTA Zenetudományi Intézet Könyvtárának munkatársa; *Simon Gizella*, a Kőszegi Városi Könyvtár igazgatója; *Somkuti Gabriella*, az OSZK ny. osztályvezetője; *dr. Tóvári Judit*, a nyíregyházi Tanárképző Főiskola adjunktusa; *Zöld Ferenc*, a Magyar Könyvtárosok és Könyvtérjesztők Egyesülésének igazgatója.

Főszerkesztő: **Bereczky László**

A szerkesztőség címe: 1024 Budapest, Mártírok útja 55. II. 4.

Telefon: 163-495

Kiadja a **Pallas Lap- és Könyvkiadó Vállalat**

1906 Budapest, Lenin krt. 9–11. Tel.: 221-285. Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223

Felelős kiadó: **Németh Jenő** vezérigazgató

Szedte a Nyomdaipari Fényszedő Üzem (898001/20)

Petőfi Nyomda – 89/920085 Kecskemét, 1989

Felelős vezető: **Birkás Béla** igazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkiadó postahivatalnál, a Posta hírlapüzletében és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) Budapest XIII., Lehel u. 10/a. –1900–, közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR 215–96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj ¼ évre 78 forint. Egy szám ára 13 forint. Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat. H–1389 Budapest, Postafiók 149.

KÖNYVTÁROS

A MŰVELŐDÉSI
MINISZTERIUM
LAPJA

Igy állt össze a szeptemberi szám

„Hogyan tovább Magyar Könyvtárosok Egyesülete?” Erre a kérdésre keresi a választ *Papp István* és *Futala Tibor* írása. *Papp István* „meditációja” az MKE műszaki szekciója által július elején Győrben rendezett tanácskozás főreferátuma volt, *Futala Tibor* pedig móri magányában fogalmazta meg levelét az egyesületre vonatkozó elképzeléseiről. Elolvasva a két dolgozatot, csak nehezen tudtam visszatartani magamat, hogy azon frissiben hozzá ne szóljak a nagyon aktuális kérdésekhez. Az elgondolások többségét melegen támogatnám, de akad néhány olyan felvetés is mindkét dolgozatban, amelyekkel szívesen elvitatkoznék. Gondolom, mások is így lesznek velük. Éppen ezért most megtartóztatom magamat, hagyom a pályát olvasóinknak. Meggyőződésem, hogy a két cikk felett tartalmas és élénk vita fog kibontakozni. Szívesen állunk mindenki rendelkezésére.

Az említett győri rendezvényen *Vajda Erik* és *Mezei György* is előadást tartott az MKE új alapszabályának tervezetéről. Szerettem volna ezeknek a beszédeknek a szövegét is közölni, de *Vajda Erik* lebeszélte erről, mondván, hogy az alapszabály szövege még nincs olyan állapotban, hogy „megérdemelné” a nyomtatást. Ígéretet kaptam viszont tőle, hogy a nyilvános vitára bocsátandó tervezetet lapunk leközzölheti.

Talán nem illik a szerkesztőnek a saját cikére külön felhívni a figyelmet. Nem is tenném, ha nem érezném úgy, mentegetnem kell írományomat, amely a „ha kivülem rá ember nem akad” jegyében született. Mentségemre szolgáljon, hogy a cikk nagyobbik, tényleíró részét nem annyira írtam, inkább „nyírtam”, s bármennyire is igyekeztem kozmetikázni, mégis átüt rajta az a kicsit avított stíl és modor, amelyet a kor (1961) divatja megkívánt, s amelyet szükségessé tett a KMK létjogosultságát vitató tudós ellenfelekkel szembeni „hitvalló” érvelés. A KMK jelen helyzetének meglehetősen kurtára sikerült elemzésével alkalmat kívá-

nok teremteni egy széleskörű, s a KMK egész kérdéskörét felölelő vitára.

Apropó, vita! *Visszhang* rovatunkban közöljük *Maruszki József*nek FSZEK-beli kollégája írására reflektáló cikkét. Az igazat megvallva a szerkesztőség tagjainak egyöntetűen az volt a véleményük, hogy ne közöljük a vitairatot. Indokaik szerint a reflexió méltatlan a kitűnő *Báthory*-íráshoz, eltorzítja a megtámadott cikk tartalmát. Egyik munkatársunk szerint hasonló *Maruszki* a feldühödött Toldi Miklóshoz, aki a költemény szerint „a malomkő-darabot fogta, / Toldi György boszantó népe közé dobta”. Egy másik *Mester Ákos*nak a vitakultúráról mondott szavait idézte (*Népművelés*, 1989/3–4. sz.): „Itt állunk, és nem vagyunk képesek egymással vitatkozni, nem vagyunk képesek egymást megérteni, a másik véleményét jól, kulturáltan, intelligens módon tolerálni. Egyszerűen azért, mert az agyunk nem erre van dresszírozva. Ha nincs vitakultúránk, akkor erről nem mi tehetünk. Ugyanakkor senkit nem mentenek föl, ha túlságosan indulatosan vitatkozik, ha nem hallgatja meg a másikat az érveit, mert azért soha senki nem rendelte el központilag, nem szabályozta paragrafusokkal, hogy ne lehessen vitatkozni.”

Mindezek az érvek és idézetek úgy peregtek le rólam, mint kacsáról a víz. Aztán idézni én is tudok. Például *Arany Jánost*, aki egy helyet azt írja: „Aki a hazáról (hazáért) mond / hangosat, sokat: csak rajta / nem hiába kurjogat.” Vagy *Mikszáth*: „Mindenkinek, aki a maga kapucínérjét megrendeli, megfizeti és megiszsa: joga van bármi nagy kérdéshez szólni, bármi fába is vágni a fejszét...”

Mindezek alapján és erőhatalmamnál fogva úgy döntöttem, hogy közöljük a cikket. Döntésemet persze megkönnyítette *Maruszki József* kísérőlevele is, amelyet szó szerint ideiktatok: „Tisztelt szerkesztőség! Úgy érzem, hogy a szélesedő demokrácia szakmánkra, annak lapjára is érvényes. Ennek jegyében kérem, majd-

nem követelem írásom megjelentetését – nem azért, mert objektíve igazam van, hanem mert hozzátartozik a vélemények nyilvánosságához, s mert meggyőződésem, hogy nem egyedi véleményt tolmácsolok.”

Mondanom se kell, ez a levél se tetszett a szerkesztőség többi tagjának. Ilyeneket mondogattak: még a „demokrácia” sem kötelezi egyetlen lap szerkesztőségét sem arra, hogy közlésre alkalmatlan írásokat elfogadjon. Ezzel szemben én *nagyon is* alkalmasnak találtam a közlésre az írást, sőt legszívesebben különleges, feltűnő betűtípusból szedtetném ki (ha tethetném), mert hátha akadnak olyanok, akik olvasván a szöveget, megírnák, hogy a szópárbaj nem kocsmai verekedés, hogy a téma még nem elég a vitához, és az indulat sem. Feltétlenül kell hozzá *mondandó, korrektség, kulturált íráskészség*, még akkor is, ha a családban marad.

Nézzük tovább a számat. Meghökkenítő és megdöbbentő, hogy *Benda Mária*, a „Szepi” nyugdíjba vonult. Ez a fajta „impertinencia” engem személyesen is rosszul érint. Egyike voltam ugyanis azoknak az ifjú tanároknak, akik Vele és még jó pár, később komoly könyvtáros karriert befutott társával megkedveltették a szakmát. *Almásyné* írása korrektek, jó interjú, de olvastán mégis azt kérem *Benda Mariától*, hogy szakítson időt emlékei részletezőbb megírására. Ki tudná rajta kívül felidézni az OIK elődjének „hősi” múltját, az orvosi könyvtárosok százainak kiképzését. Várjuk emlékiratait!

Balázs Béla érdekes cikkének előadás-változata az IFLA közművelődési könyvtári szekciója állandó bizottságának februári kezthelyi ülésén hangzott el (lásd *Könyvtáros*, 1989/6. sz.). A szerző a zalaegerszegi Deák Ferenc Megyei Könyvtár finanszírozási gyakorlatát

mutatja be, de nem csak egyszerű leírása a „Mein System”-nek, hanem kellően okadatul-tan érvel a közösségnek a könyvtár fenntartásába való bevonása mellett. Érdeemes összevetni *Halász Béla* egészen más indíttatású írásával (*Könyvtáros*, 1989/8. sz.).

Sajnos, úgy tünik, hogy az ingyenes, a központi pénzezből dotált közkönyvtár – néhány kivételtől eltekintve – már a múlté. Egyre több helyen térnek át a térítési díjak rendszeres szedésére, különböző jogcímenek és változatos elnevezések alatt. Az *Új Tükör* 1989/29. számában olvasom a *Kocsis Istvánnal*, a Hatvani Városi Könyvtár igazgatójával készített interjúban: „Ma már felnőtteknek a kölcsönzési díj havonta húsz forint, néhány éve három volt... Lehet, hogy jövőre ismét emelni kell. Ezekből a díjából évente hatvanezer forint bevétele van a könyvtárnak – ez kéthavi villanyszámla kifizetésére elég. És akkor még örülök, mert lemorzsolódás egyelőre nincs. Nem tudom persze, mi lesz jövőre, mert félek, hogy sok embernek ez a húsz forint is sok lesz.”

Vagy itt az ÉS július 7-ei száma: „Egerben igen jól működő könyvtár a Szakszervezetek Heves Megyei Tanácsának Hírlapolvasója, ahol mintegy háromszáz hazai és külföldi újság, hetilap és képes folyóirat várja az érdeklődőket. Szívesen járok ide, mert itt nemcsak a legfrissebb újságokhoz, hanem az előző hónapok folyóirataihoz is könnyen hozzájut az olvasó, és a terebben kedvére olvashat. Ed-dig senkitől sem kértek belépődíjat, vagy olvasási díjat. Március végén azonban az ajtón ez a felhívás jelent meg: »Kedves látogatónk! A folyamatosan emelkedő újságárak miatt április 1-jétől havonta 20 forint látogatási díjat szedünk.« A könyvtár vezetői nyilván azért kényszerülnek rá, hogy olvasási díjat szedjenek, mivel a Szakszervezetek Heves Megyei Tanácsától nem kapják meg a szükséges anyagi támogatást.”

Nem tudom, hova jutunk így. Jó lenne ezt az egész kérdéskomplexumot megbeszélni az MM illetékeseivel. Erről jut eszembe! Van az MM-ben illetékes?

Bereczky László

A cikkek és ismertetések szerzőik véleményét tükrözik, és nem képviselik szükségszerűen a szerkesztőség álláspontját*Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.**

Második meditáció a Magyar Könyvtárosok Egyesületéről

Ha nagy szavakat akarnék használni, akkor szinte jelképesnek mondhatnám, hogy 1971-ben a Művelődési Minisztérium könyvtári osztályának akkori helyettes vezetőjétől érkezett hozzám felhívás, gondolkodjam el a Magyar Könyvtárosok Egyesülete helyéről, szerepéről, jövőjéről a hazai könyvtárügyben, most pedig a MKE műszaki szekciója kért fel ugyanerre. A két megkeresés között nemcsak tizennyolc év „fekszik”, hanem az idők hozta változások és bennük a mi változásaink is. Akkor az atyaságos állam tisztviselője tartotta kötelességének, hogy kijelölje egy társadalmi szervezet működési terepét, s ehhez kért háttérjavaslatokat háttérintézménye vezetőjétől, most pedig az MKE egyik szervezetének vezetősége érzi úgy, hogy tagságának kell véleményt formálnia a hogyan tovább kérdéséről, s ehhez kívánja igénybe venni az egyesület egyik tagjának a közreműködését.

Akkor szerény meditációm – miután megjelent a *Könyvtáros* 1971. évi 10. számában –, némi megrökönyödést és szelíd fejcsóválást váltott ki a miniszteriális osztály vezetőjéből, az MKE nagytekintélyű filozófus elnökéből pedig haláláig tartó neheztelést irányomban. Érthetően, hiszen közmegegyezésnek számított, hogy világunk a világok legjobbika, következőképpen könyvtárügyünk a könyvtárügyek legjobbika, s csupán elhatározás és idő kérdése, mikor érjük el a tetszőleges magasságokban kitűzött célokat, feltéve, ha mindenki egyet akar. Ezért minden, mégoly szerény és közvetett kritika is a könyvtárügy megszentelt egységét látszott veszélyeztetni, s így joggal számíthatott az őrzők összevont szemöldökére.

Mai szemmel újraolvasva ezt a régi dolgozatocskát, inkább lojálisnak minősíthető, ahogy az adott keretek között igyekszik az MKE illetékességi körét kijelölni, könyvtárügyi súlyát és felelősségét növelni. Mindezt a 60-as évek ései reformhangulatában teszi, hivatkozva a

szocialista demokratizmus erősödésének, kiteljesedésének folyamatára.

Ám azóta sok víz folyt le Bős és Nagymaros között, ahogy mostanában mondani szokták. Azóta sok társadalmi, gazdasági, politikai, kulturális változást, eseményt éltünk meg, s ezek kihatásai a könyvtárügyet sem kerülték el. Mi több, meghatározták létét, fejlődését, sikereit és kudarcait. Nem valószínű, hogy a jövőben nyugalmasabb vizek várnának ránk, sőt a változások felgyorsulására és keményebb hatásaira kell felkészülnünk. Tulajdonképpen és elsődlegesen társadalmi-gazdasági közegünk mozgása indokolja, hogy elgondoljunk

egyesületünk további sorsáról, ugyanakkor azonban az egyesület önmagában tekintve is elérkezett egy olyan ponthoz, ahol a tartalom és a forma, a funkciók és a szervezet viszonyát érdemes is, szükséges is felülvizsgálni.

Messze, messze meghaladja vállalt feladatomat a társadalmi-gazdasági háttér változásainak elemzése, de még a könyvtári szintér fejleményeinek a bemutatása is. Sőt, egyesületünk élete utolsó két évtizedének alapos áttekintését sem tűzhetem céloomul. Fel kell tételeznem, hogy mindannyiunkban hasonló, ha nem is teljesen azonos képek élnek közelmúltunkról és jelenünkről, s ezekre mint közös háttérinformációkra támaszkodhatom mondanivalóm kifejtése során.

Deprofessionalizálás és mélyvív

Amikor az MKE jövőjéről gondolkodunk, azt hiszem, a fő kérdés nem maga az egyesület (mi legyen a feladata, milyen legyen a szervezete, milyen jogok járnak neki, milyen kötelezettségek terhelik, kik lehetnek a tagjai stb.), hanem a könyvtárügynek, mint a társadalom előtt szolgáltatásaival és munkatársai által képviselten megjelenő intézményrendszernek a társadalmasítása, vagyis az, hogy miképpen válhat a gondoskodó állam juttatása a társadalom tagjai által fenntartott, működtetett és irányított közszolgáltatássá. Úgy vélem, hogy az MKE csakis ebbe az összefüggésbe ágyazva nyerheti el valódi szerepét, így értékelődhet föl egyszerű szakmai szervezetből társadalmi tényezővé, s léphet fel az állami, politikai, gazdasági, társadalmi szervezetek komolyan veendő partnereként.

(Itt közbe kell szúrnom azt a megjegyzést, hogy könyvtárról, könyvtárügyről, könyvtárosról és a Magyar Könyvtárosok Egyesületéről is mindig abban a tágabb értelemben beszélek, amely magában foglalja az információ egész területét. Tehát ezeket a kifejezéseket mindig „pars pro toto”-ként tessék érteni.)

Ha a társadalom általában, s a község, város, egyetem, főiskola, munkahely, vállalat, kutatóintézet konkrétan, s még konkrétan mindezek egyes tagjai nem érzik magukénak tulajdonosként a könyvtárakat, akkor az MKE státusának megváltoztatására sincs sok esély. Ha 1971-ben úgy láttam, erősíteniük kellene az egyesület szakmai jellegét, akkor most inkább

az ellenkezőjét mondom: érdemes volna bizonyos fokig deprofessionalizálni az MKE-t annak érdekében, hogy növekedjék társadalmi súlya. Félreértés ne essék: nem a szakmai jelleg feladására gondolok. Meg kell tartani minden eddigi szakmai funkciót, sőt erősíteni és kibővíteni kell őket. Mellettük azonban érdemes lenne kifejleszteni azt a tevékenységi kört, amely közvetlenül érinti a társadalmat, a használókat. Ez a törekvés eddig is érvényesült az MKE életében; elég, ha csak a vándorgyűlések témáira utalok. Mégis azt mondom, tovább kell lépnünk e tekintetben. Nem elég, ha nagy demonstrációkat tartunk; persze ezekre is szükség van. Azon kellene azonban törnünk a fejünket, hogyan lehetne az egyesület szervezetébe, mindennapi életébe szervesen bevonni használóinkat, hogyan lehetne érdekeltté tenni őket az ő érdekükben is folyó tevékenységünkben.

Nagy súlyt helyeznék tehát az egyesület társadalmi kapcsolataira, megkülönböztetve közöttük azokat, amelyek közvetlenül a használókhöz vagy egyes használói csoportokhoz fűződnek, s azokat, amelyek a társadalmi szervezetekkel, politikai pártokkal, választott testületekkel és mindezek képviselőivel kötik össze az MKE-t. Mindkét kategóriába tartozó kapcsolatok lehetnek formalizáltak és informálisak, szervezetszerű kereteket öltök és lazábbak. Nem feledkezhetünk meg a könyvbarátokról, a könyvpártoló körökről, a könyvtári tanácsokról (később valószínűleg felügyelő bizottságokról), vagy bármely, a könyvtárhoz szorosan kötődő formációról, de a könyvtári szolgálatban bármi módon érdekelt szervezetekről sem.

A szakmán kívüli terepek felé való nyitás egyértelműen azt jelenti, hogy a könyvtárpolitika megszokott vizeiről kimerészkedünk a nagypolitika mélyvizére, s a navigációs térképünkbe be kell jelölnünk az ehhez szükséges tájékozási pontokat is. Eddig egy valamenyny társadalmi érdekszférát képviselni akaró politikai erővel kellett együttműdnünk, s mintha éppen ez a monolitikus, mindent átfogó, egységesnek tűnő politikai szervezet szorított volna bennünket a könyvtárpolitika biztonságosabb parti vizei felé. Eddig egyetlen politikai tényezővel kellett egyezsége jutnunk akár a szolgálat, akár a könyvtárostársadalom kérdéseiről volt szó. Jó lesz, ha időben levonjuk a politikai szintér szereplőinek megszaporodásából adódó konzekvenciákat egyesületünk szerepkörére, magatartására, tevékenységére vonatkozóan. Beszéljünk magyarul: amíg egy

párt volt, addig a könyvtárpolitikát is ez az egy párt szabta meg. Ámde most többen vannak, ha egyelőre gyengécskék is, és kisebb gondjuk is nagyobb annál, hogyszem a könyvtári szolgálat és a könyvtáros szakma gondjaival foglalkozzanak. Egyelőre. Mert előbb-utóbb csak rendeződnek a dolgok, kialakulnak a társadalmi játékszabályok, s azon vesszük észre magunkat, hogy a helyi tanácsokban, az egyetemi grémiumokban, a tantestületekben stb. különféle pártállású, sőt pártokat képviselő személyek ülnek. S ők nem biztos, hogy azonos véleményen lesznek a könyvtári kérdésekben. Ugyanigy más-más művelődéspolitikát, más-más művelődéspolitikai elsőbbségi rendet fognak képviselni a különféle pártok. Egyesületünk kényes helyzetben találja magát: azon kell lennie, hogy minél tartalmasabb kapcsolatok fűzzék a politika szereplőihöz, tehát intenzíven politizálnia kell, ugyanakkor azonban politikailag semlegesnek kell lennie abban az értelemben, hogy nem kötheti le magát egyik vagy másik párt mellé. Meg kell találnia azt a legkisebb közös többszöröst, amelybe még beleférnek a különböző művelődéspolitikai-könyvtárpolitikai elképzelések, s olyan, saját könyvtárpolitikai koncepciókat kell képviselnie, amelyeket jó eséllyel tud elfogadtatni az elsősorban a nagypolitikában utazó pártokkal. Pártsemlegesség egy pozitív, az egész társadalmat szolgáló könyvtárpolitika érdekében? Fából vaskariká? Meglátjuk, megvalósítható-e.

Az egyesület önállósága és autonómiája

A feladat nehézségét tovább fokozza, hogy az egyesület tagságában ugyancsak jelen vannak vagy jelen lesznek a különféle politikai áramlatok, s habár a bibliográfiai leírás vagy a számítógépesítés aligha bír közvetlen politikai „érdekeltséggel”, nem nehéz számos olyan könyvtári szakkérdést felsorolni, amelyek politikai vonatkozásai nagyon is kézenfekvők. A különféle politikai, művelődés- és könyvtárpolitikai nézeteket aligha lehet kizárni az egyesületből, de nem lenne helyes, ha az egyesület a pártpolitikai csatározások színterévé válna. Kellenek, hogy legyenek, s mindannyian tudjuk és valljuk, vannak is olyan általános emberi és a könyvtári szolgálatot érintő vagy ebből fakadó értékek, amelyek lehetővé teszik, hogy az egyesületen belül egyetértés alakuljon ki kényes kérdésekben is, ami a külső partnerek

előtt képviselt egységes könyvtárpolitika előfeltétele.

Előnyös lenne, ha a könyvtárostársadalom éledező politizáló kedve a nagypolitikai fórumok mellett az egyesület kínálta színterrel és lehetőségekkel is élne, mint olyanokkal, amik a társadalmi és a szakmai problémák megtárgyalásához és megoldásához, a nyilvánosság és a magánszféra egymásbaható kapcsolatrendszereinek kiépítéséhez kedvező feltételeket nyújtanak.

Az egyesületnek éppen ez a jellegzetessége teszi lehetővé, hogy könnyen megtalálja helyét az új politikai struktúrában. Így vállalhat magára olyan új funkciót is, mint például a társadalmi kontrollőr szerepét a könyvtári szolgálatot érintő politikai döntéseket illetően. Újabb lépést tehet a felnőtté válás útján (egyébként már 1971-ben is azt szerettem volna, hogy nagykorúnak tekintsék): nem alárendeltségi, hanem partneri viszonyt kell kivívnia az államigazgatás országos és helyi szerveivel szemben, hogy ancilla ministerii, azaz a minisztérium „szolgálóleánya” helyett autonóm szerepként vehessen részt a magyar könyvtárügynek nevezett színjátékban. Felnőtt társadalomban mint felnőtt szervezet kapcsolódhat be az egyesület a szabályozott döntéshozzáadási folyamatokba, sőt a döntések meghozatalába, kísérelheti figyelemmel a döntések megvalósulását, jelezhet vissza a döntéshozóknak, illetve fellebbezhet társadalmi fórumokhoz, egyáltalán komoly könyvtárpolitikai tényezőként léphet fel.

A 70-es, 80-as években sokat haladt e cél felé az egyesület, köszönhetően részben elnökei személyes elkötelezettségének, részben a tagság nyomásának, de részben – s legalább ugyanilyen mértékben – a könyvtárügy ágazati irányítása pragmatikus politikájának is. Most arról van szó, hogy a szinte illegális módszerekkel, vagy mondjuk inkább, a változások irányát tudomásul vevő realista összekacsintásokkal elért egyesületi pozíciót legalizálni kell, kiszélesíteni és megerősíteni.

Éppen mivel megtekintélyesedett az MKE, tovább kell lépnie autonómiája megszilárdításában. Ha nem ezt teszi, könnyen háttérszervevé, segédhivatallá válhat, megrendelések teljesítőjévé, s ebből következően egyszerűen nem marad energiája saját kezdeményezésekre, önálló vállalkozásokra. Az egyesület önállóságát kezdeményezőkézségén lehet lemérni és azon, hogy milyen arányban szerepelnek munkatereiben rá kiosztott és általa választott feladatok.

Miért is nyer ekkora súlyt az egyesület önállósága és autonómiája? Pontosán a könyvtárügy társadalmisítása korábban már említett folyamatának remélhető kibontakozásával összefüggésben, annak következtében és annak előmozdítása érdekében válik döntő kérdéssé, sikerül-e hierarchikusan szervezett könyvtárügyünket horizontális, a partnerek egyenjogúságán alapuló szerves képződménnyé átalakítani. Persze, mondhatná valaki, hogy a szigorú hierarchia már a múlté, legfeljebb ásatag jogszabályaink szép új világot kergető paragrafuszaiban vagy némely ódivatú könyvtárpolitikus álmaiban él, s lehet, hogy igaza lenne. S mondhatná másvalaki, a horizontális kapcsolatok könyvtárügye számos előfeltétel (képzett személyzet, kellő anyagi ellátottság, számítógépesítés, telekommunikációs eszközök és vonalak stb.) függvénye, és neki biztosan igaza lenne. Nem mehetek itt bele ezeknek a véleményeknek a taglalásába, csak annyit tennék hozzá, hogy valószínűleg megtörtént az első lépés a horizontálisan tagolt, a természetes súlypontokat képező, nagyobb, szolgáltatóképes egységek köré önként és az érdekek mentén csoportosuló könyvtári szervezet kialakulása felé. Azt hiszem, ez a lépés a korábbi struktúrák szétesése volt, a könyvtárak és a könyvtárcsoportok elszigetelődése. Most kellene továbblépni az egyelőre bizonytalanul fölsejlő úton. A továbblépés célja és egyben feltétele az öngazgató könyvtárügy megteremtése, vagyis az, hogy a szakma vegye saját kezébe, felelősséggel és eltökélten, saját ügyeinek intézését. A világért sem mondom azt, hogy ez a Magyar Könyvtárosok Egyesületének kizárólagos dolga vagy privilégiuma, mert ez könnyen egy újabb hierarchia felépüléséhez vezethetne. A pálya térs, és sok játékosnak van rajta helye, s az MKE csak egyike a játékosoknak.

Irányítás és önkontroll

Ha tényleg értelmiségi szakma a könyvtárosság, magának kell megoldania saját irányítását és igazgatását, fejlődési céljait magának kell kitűznie, s megszerveznie erőforrásait e célok elérése érdekében. A szakmához tartozóknak a könyvtári intézmények dolgozóiként és azoktól függetlenül, az egyesület tagjaiként kifejtett tevékenysége azonos irányban hatva közelebb vihet bennünket az öngazgató könyvtárügy eszményéhez. Úgy vélem, az MKE, ha tétován, s eddigi lehetőségeihez

mérten, de jelezte, hogy kész részt venni az öngazgató modelljének kialakításában és működtetésében.

Lehet, csak véletlenül esik egybe a könyvtárügy működését is érintő társadalmi folyamatok kibontakozása és a minisztériumi könyvtári osztály elnéptelenedése. Lehet, hogy hamarosan egy nagy létszámú adminisztratív apparátus jelenik meg ismét a könyvtári hierarchia csúcsán. De az is lehet, hogy a jövőben nem irányítani, hanem közigazgatni fog a minisztérium, s az is megeshet, hogy a miniszter közvetlenül a szakmára támaszkodva teremti meg és realizálja az országos könyvtárpolitikát, s a könyvtárak irányítását a fenntartókra, jobb esetben a választott társadalmi szervekre és a használókra bizza; sőt még az is megtörténhet, hogy a szolgáltatási színvonal garanciáját a jövőben már nem a fogatlan oroszlánnak bizonyult, anakronisztikus szakfelügyelet fogja jelenteni, hanem a szakmai igényesség és önkontroll, párosulva az anyagi feltételeket rendelkezésre bocsátó szervek számonkérési jogával és kötelességével. A hivatal kezéből kicsúszó funkciók szükségképpen a társadalom és a szakmai társadalom kezébe kell hogy átmenjenek, s így természetes, hogy a szakmai szervezetek – esetünkben az MKE –

szerepe felértékelődik. A kérdés csupán az, hogy felkészült-e, képes lesz-e felkészülni megváltozó szerepkörére az MKE.

Ebben a tekintetben derülátó vagyok, s remélem optimizmusom nem csupán szubjektív, voluntarista céloptimizmus. Én úgy látom, hogy az eltelt években a Művelődési Minisztérium megkezdte az MKE idegpályái közül azoknak a bejáratását, amelyek alkalmassá teszik őt az országos és helyi könyvtárpolitikában való részvételre. Ennek következtében az egyesület a szakmai feladatok mellett mind hatékonyabban tudta tagjainak energiáit könyvtárpolitikai ügyekben is aktivizálni. Néha szinte már az volt az ember érzése, hogy túl sok esik az MKE-re ahhoz képest, hogy mégiscsak egy társadalmi munkán alapuló szervezet, amelynek nincs főfoglalkozású, hivatásos, szakmai apparátusa. Ezen a problémán – bármennyire súlyosak is személyi és anyagi vonatkozásai –, elhatározott szándék esetén segíteni lehet.

Igen, az MKE jövője szempontjából döntő körülmény, lesznek-e olyan anyagi alapjai, amelyek képessé teszik a könyvtári életben érdemi és folyamatos szerep eljátszására. Tisztázunk: itt nem egyesületi öncélról van szó, hanem könyvtárügyi érdekről. Azt hiszem, vitán felül áll, hogy a továbblépés, de egyáltalán a jövőbeli társadalmi létezés egyik fő biztosítója a könyvtárosok szakmai közösségének felelősségvállalása társadalmi funkcióinak teljesítéséért, méghozzá nem a hivatalok, hanem a tényleges és potenciális használók előtt. Ezt pedig csak akkor teheti, ha öngazgatásához megkapja a szükséges feltételeket. Anyagiakat, politikaiakat, szervezeteket.

A készülöben lévő új alapszabály föltételezhetően megteremtí a szervezeti kereteket, hiszen az új egyesülési törvény szerint olyanra szabjuk ruhánkat, amilyenre akarjuk. Ha elszabjuk, csak magunkra vethetünk. Ezért a hátralévő időben érdemes lesz nagyon gondosan mérlegelni az alapszabály rendelkezéseit, nehogy gátolják, de elősegítsék, hogy az egyesület valóban a társadalmi változásokból következő szerepet tölthessen be.

A politikai előfeltétel is érlelődőben van. Az imént már említettem a Művelődési Minisztérium pozitív hozzáállását, amely a korábbi szerkezetben is megmutatkozott. Várhatóan a főhatóság tevékenységében további stílár, mi több, tartalmi változások következnek be a jövőben, s ezek minden bizonnyal kedvezően hatnak az egyesületekhez, köztük az MKE-hez

fűződő kapcsolataira. Ha a minisztérium nem a régi értelemben akar irányítani, hanem az általa adminisztrált, azaz szolgált társadalmi szférák öngazgatását kívánja előmozdítani, akkor úgy kell számolnia az MKE-vel is, mint egy szakma jogos és felelős szervezetével. S meg kell vizsgálnia, miképpen tudna működésének anyagi feltételeihez hozzájárulni anélkül, hogy ennek fejében követelményeket támasztana, megrendeléseket adna, azaz irányítana, mint azelőtt. A követelményeket, a megrendeléseket, az ellenőrzést és az elszámoltatást a szakmai nyilvánosságra kell bízni; ez hatékonyabb, mint minden hivatal, bizottság és felügyelet.

Az MKE és a KMK, az MKE és a könyvtári folyóiratok

Illúzió volna arra számítani, hogy az egyesület pusztán a tagdíjakra alapozva el tud látni egy ilyen értelemben kiszélesített feladatkört. Még akkor is, ha megszorodna a testületi tagok száma, s e tagok bőkezűen állapítanák meg hozzájárulásuk mértékét, és kellő rendszerességgel fizetnék is azt. A testületi tagok támogatása valószínűleg inkább az egyes szervezetek működésében lesz érezhető, s nem annyira az egyesület országos jellegű vállalkozásaiban. Ezért érdemes lenne fontolóra venni, miképpen lehetne az egyesület anyagi alapjainak megerősítésére átirányítani a jelenleg a Művelődési Minisztérium közvetlen irányítása alatt felhasznált személyi és egyéb erőforrásokat vagy azok egy részét. 1971-ben ezt írtam: „Fölfogható lenne a KMK egyszerűen az MKE titkárságának, hivatali apparátusának is.” Igaz, akkor úgy folytattam, hogy „megítélésem szerint a mi viszonyaink között ez nem járható út”, s azzal érveltem, hogy azért nem, mert a KMK a Művelődési Minisztérium döntéselőkészítő szerve, részt vesz a szakfelügyelet gyakorlatában, módszertani és kutatási tevékenységet folytat, képzési és továbbképzési feladatokat lát el és szolgáltatásokkal segíti a könyvtárak munkáját, tehát inkább részint az MM-hez, részint a könyvtárakhoz kötődik, s nem közvetlenül a könyvtárostársadalomhoz. Ezért csak azt javasoltam, hogy a KMK működjék szorosan együtt az MKE-vel és különféle módokon támogassa tevékenységét. Az együttműködés meg is valósult, s az anyagi támogatásból is jutott, bár egyre csökkenő mértékben. Szeretném, ha senki sem értene

félre, s arra gondolna, munkahelyem megváltozása következtében változott meg álláspontom is, amikor most, tizennyolc év után azt mondom, a helyzet, a körülmények, a könyvtárügy fejlődése és várható fejlődési iránya indítot arra, hogy ismét felvessem: nem kellen-e a KMK egyes részeinek az MKE titkárságaként működni? Ez ellen szóló korábbi érvelésem már akkor is sántított, most még inkább. Ha a Művelődési Minisztérium az egyesület rendelkezésére bocsátaná ezt a személyi és anyagi erőforrást – s a rendelkezésre bocsátáson valóban a rendelkezés, az utasítás, a kinevezés, a működtetés stb. jogának az átruházását értem –, akkor ezzel a könyvtáros társadalom tényleges ellenőrzése alá helyezné azt a szervezetet (pontosabban: annak egy kisebb részét), amely egy korábbi, akkor létjogosult, de ma már anakronisztikus könyvtári modellben kialakult szerepkörével egyre nehezebben találja helyét a mai könyvtárügyben. S egyben levonná egyik gyakorlati konzekvenciáját annak a – ha nem is mindig tudatos, de jól érzékelhető – könyvtárpolitikai irányváltásnak, amely a könyvtári öngazdátás felé mutat.

Ebben az összefüggésben hozom fel ismét az 1971-ben egyszer már megpendített javaslatot, amely az MKE-nek nagyobb befolyást kívánt juttatni a két, közvetve vagy közvetlenül, de miniszteriális lap, a *Könyvtáros* és a *Könyvtári Figyelő* ügyeibe. Ismét átgondolva a kérdést, nem is annyira magában a szerkesztési folyamatban való részvételtől van itt elsősorban szó, mint inkább a folyóiratok felügyeletéről, még keményebben fogalmazva, a tulajdonosi jogok gyakorlásáról. Persze, tulajdonosi jogokat az gyakorolhat, aki az anyagiak fölött is rendelkezik. Elképzelhetetlen egy olyan megoldás, hogy a lapok fenntartásának kötelezettsége ugyan a jelenlegi gazdánál marad, de a szerkesztési politikát, a lapprofilot érintő érdemi döntések, a felelős szerkesztők kiválasztásának és megbízásának joga, a szerkesztői munka ellenőrzése a társadalmi szervezet felelősségébe kerül? A folyóiratok felügyeletétől megkülönböztetendő a szerkesztési munkában való részvétel. Egyetlen szerkesztőség sem nélkülözheti a külső szakértői segítséget, akár szabályos szerkesztőbizottság, akár lektorok szervezett köre, akár tanácsadók teljesen informális közreműködése formájában; véleményem szerint a lapgazdák, s nem a felelős szerkesztők dolga, hogy a megoldások közül melyiket részesítik előnyben. A felelős szerkesztők viszont jól teszik, ha napi munkájuk során nem-

csak az MKE tagjainak, hanem magának a szervezetnek a szakmai támogatására is igényt tartanak.

Kellene foglalkoznunk az egyesületnek az Országos Könyvtárügyi Tanáccsal való kapcsolatával is, de nehezen tehetjük, mivel az utóbbi időben igen csekély aktivitást fejtett ki ez a testület, s valójában alig tudható valami is arról, milyen szerepet szán neki létrehívója, a művelődési miniszter. A világért sem vonná senki kétségbe a miniszter azon jogát, hogy attól kérjen tanácsot, akitől a legjobbat reméli, arra azonban talán fel lehetne hívni a figyelmet, hogy az MKE-t ugyancsak intenzívebben használhatná tanácsadó szerveként. Egyébként itt kell megemlíteni azokat a szerveződések, amelyek – úgy látszik – természetesebb erővonalak mentén jöttek létre a hazai könyvtárügyben, mint az OKT, amely tagságának kiválasztásában a szubjektív elemek óhatatlanul közrejátszottak. A különféle könyvtártípusok igazgatói tanácsaira, a könyvtárak gazdasági társulására gondolok, s azokra a formákra, amelyek várhatóan még jelentkezni fognak. Valamiképpen mindezekből alakulhatnak egy valóban politikabefolyásoló-politikacsinaló OKT, amelyben az intézmények (szervezeteik révén) és a könyvtáros szakemberek (az MKE révén) egyaránt képviselthez juthatnának.

Az MKE és a szakszervezetek

Egy másik, talán még fontosabb szál annál, mint ami az OKT-hoz fűzi az MKE-t, az, amely a szakszervezetekhez köti. Fontosabbnak pedig azért minősíthető, mert az egyesület tagsága révén sokkal szélesebb felületen érintkezik velük. A szakszervezeti kapcsolat azért is figyelmet érdemel, mert nem pusztán a munkavállalói érdekképviselet alapvető kérdéseit (munkabér, alkalmazási feltételek, munkakörülmények stb.) érinti, hanem helyi és országos könyvtárpolitikai, ezeken keresztül pedig szakmai kérdéseket is felölel. Nagyon nehéz feladatnak látszik valamiféle pontos határvonalat húzni a szakszervezeti és az egyesületi illetékesség között, annál is inkább, mert magának az egyesületnek is vannak érdekképviseleti-érdekvédelmi feladatai. A magam részéről úgy közelítem meg ezt a kérdést, hogy az MKE inkább az egész szakma érdekében lép fel, s nem avatkozik bele közvetlenül a munkavállaló és a munkaadó helyi konfliktusaiba; az utóbbiak elsímításában, a megegyezések létre-

hozásában legfeljebb a szakszervezet vagy a munkáltató felkérésére, elfogulatlan harmadikként, a szakmai szempontok képviselője lehet részt. Ugyanakkor nagyon nem szeretném, ha bármelyik szakszervezet a könyvtáros szakma képviselőjében lépne fel szakmai kérdésekben; egy szakszervezet koncentrálna a munkavállalói érdekek érvényesítésére, s ha ennek szakmai konzekvenciái is vannak, vonja be az MKE-t is a tárgyalásokba. Ugyanakkor nem szabad eleve abból kiindulni, hogy a szakszervezeti és az egyesületi-szakmai álláspont mindenképpen egybe fog esni. Lényegesnek tartom, hogy minden társadalmi szervezet őrizze meg a maga autonómiáját, de törekedjék minden erejével jó kapcsolatok kiépítésére a társakkal. Az MKE-nek a jövőben az eddigénél is nagyobb figyelmet kell erre fordítania, s talán nem lenne haszontalan, ha érdekképviseleti bizottságának ez lenne egyik legfőbb feladata.

Az **érdekképviselet** általában tekintély sugárzó bankó; a nehézségek akkor és ott kezdődnek, amikor és ahol a gyakorlati tettek aprópénzére kell váltani. S erre lehet a legkevésbé receptet adni, mert nemcsak a helyi körülményektől, de a tagság, pontosabban az egyes tagok kezdeményezésétől is függ. Erre azért térek ki, mert az általános szakmai érdekképviselet mellett olyan érdekvédelmi tevékenységet is célszerű lenne az egyesületnek kibontakoztatnia, amely az egyes tagot, ha nem is munkavállalói, de polgári és szakemberi minőségében előnyösen érinti. Vágyalomnak bizonyult 1971-es elképzelésem arról, hogy a keszthelyi Festetics-kastély egyik szárnya a könyvtárosok továbbképzése mellett az egyesületi tagság rekreációs szükségleteit is szolgálja. Viszont intézményesült a már jóval 1971 előtt megindított „állást keres–állást kínál” szolgálat – a jövőben talán még profibb módon kellene működtetni. Nincs egyesületi klubunk – eltekintve néhány informális asztaltársaságtól –, de lehet, hogy a társadalmi körülmények sem értek még meg egy ilyen társasági forma létrehívására az egyesületen belül; a reményt azonban nem szabad feladni. Nagy tette volt az egyesületnek a Magyar Könyvtárosok Egyesületéért Emlékérem megalapítása – egyébként ennek az elismerésnek az a fő értéke, hogy nem járnak hozzá anyagiak –, és felelősséggel működött közre az állami kitüntetések kezdeményezésében és véleményezésében. Az állami szerződésekben rögzített külföldi tanulmányutak odaitélésében még nem játszik

szerepet, de az utóbbi időben már teljes önállósággal jelöli ki a saját illetékességébe eső tanulmányutak résztvevőit.

Mindezeket idevágó újabb javaslatok helyett soroltam fel, érzékeltetendő, milyen irányban képezem el a továbbhaladást. Ilyen és hasonló funkciók kerülhetnek át az egyesület illetékességébe, a javaslattételi jog döntési joggá erősödhet, a hozzászólás joga az egyetértés jogává válhat, az egyesületi tevékenység társasági étellel egészülhet ki. Mindez jórészt a tagság kezdeményező-készségén, vállalkozókedvén és önzetlen feladatvállalásán múlik. Többször elmondtam – és most sem állom meg, hogy el ne mondjam –, mennyire helytelennek tartom, ha valaki azt kérdi: és ő mit kap az egyesülettől? Ez a kérdés a lényeg súlyos félreértéséből következik. Következett korábban is, ma pedig még inkább, a gondoskodó társadalmi szervezetek le-, az egyéni autonómia pedig felértékelődésének korában. Az egyesület nem azért van, hogy adjon, vagy ha ad is, az nem materiában mérhető. Az egyesületnek először adnunk kell, s amit tőle kaphatunk, az társadalmi életünk, még nagyobb szóval önmegvalósításunk egy újabb dimenziója. S úgy vélem, valahol itt kell keresnünk az MKE egyes tagjait érintő érdekvédelmi funkcióját.

Szervezeti felépítés

Kétségtelen, hogy az eddigiekben kifejtettek óhatatlanul kihatnak az egyesület szervezeti felépítésére, vagy más szóval olyan szervezeti kereteket kívánnak meg, amelyek kellően rugalmasak, de egyben kellő garanciákat is nyújtanak a demokratizmus messzemenő érvényesüléséhez és kellően ösztönzik a tagság aktivitását. Minden reményünk megvan arra, hogy a készülöbben lévő új alapszabály meg fog felelni ezeknek a követelményeknek.

Most csak a rend kedvéért pillantok vissza az egyesületi életre vonatkozó 1971-es gondolataimra. Az eltelt évek tanúsága szerint nem volt szerencsés javaslat, hogy az elnöki funkciót évente, két évente más töltsse be; szerencse viszont, hogy nem fogadta el az egyesület. Bebizonyosodott, hogy az MKE legfontosabb tisztségét csak úgy lehet érdemben ellátni, ha hosszabb időtartammal számolhat elképzelései megvalósítására az, akibe a tagság bizalmát vetette. Akkor nem mondtam, de most mondom, hogy megfelelő demokratikus ellensúly-

ról is gondoskodni kell a szervezetben az elnök hatáskörének és tevékenységének felügyeletére.

Akkor is kellett volna, ma még inkább kellené egy főfoglalkozású, nem választott, hanem az elnökség által alkalmazott főtitkár; indokoltsága nem lehet kétséges az egyesület megnövekedett és tovább növekvő aktivitását tekintve. Örülhetünk azonban, hogy megteremtődött egyesületünk ha mégoly szerény, de hatékonyan dolgozó főfoglalkozású apparátusa. A főtitkár függetlenítése az anyagi feltételek, s nem elvi megfontolások függvénye.

A már 1971-ben is eredményesen működő műszaki és zenei szekció példáján felbuzdulva annak idején újabb szervezetek létrehozására biztattam tagtársaimat. No, nem biztatásom következtében, de a dolgok logikája folytán alakultak meg új és új szervezeteink. Azt hiszem, hogy az MKE jövője nagyjából azon múlik, mennyire válnak meghatározóvá életében a különféle érdekvonalakat és érdeklődéseket tükröző szervezetek.

Fölvetődött 1971-ben a testületi tagság bevezetésének kérdése is. Azóta, ha nem is olyan mértékben, amilyenben kívánatos és indokolt lenne, de megsaporodtak az intézmények tagjaink sorában. Én megvallom álláspontom: egy könyvtárnak, legyen az kicsi vagy nagy, becsületbeli kötelessége, hogy legalább testületi tagságával támogassa az egyesület céljait. Most, 1989-ben is azon kell lennünk, hogy intézményeink megtalálják helyüket az MKE-ben, bár a helyzet mára bonyolultabbá vált az egyes könyvtár típusokat tömörítő igazgatói tanácsok és a könyvtárak gazdasági társulása létrejöttével. A közeljövő feladata, hogy kölcsönösen előnyös modus vivendi alakuljon ki velük.

S hogy mertem volna 1971-ben arra a szerepre gondolni, amelyet az MKE az eltelt évek során magára vállalt a magyar könyvtárügy képviselőjében a nemzetközi könyvtárközi együttműködésben? Az e téren mutakozó látványos fejlődésből is azt a következtetést lehet levonni, hogy az egyesület képes ilyen, nagy politikai és szervezési követelményeket támasztó feladatokat megoldani. Pláne, ha megkapná hozzá a szükséges anyagi és személyi feltételeket! Semmiképpen sem gondolok arra, hogy az MKE valamiféle monopóliumra törhetne a hazai könyvtárügy külkapcsolatainak gondozásában. Az egyes könyvtárak, más intézmények külföldi partnereikhez, könyvtári szervezetekhez fűződő saját kapcsolatainak je-

lentősége egyre nő. Az egyesületre talán a koordinálás funkciója várna, a nemzetközi és a külföldi testvérszervezetekkel való együttműködés továbbfejlesztése mellett. S igen örvendetes lenne, és az idők szellemével is egybevágna, ha az egyesület a maga külkapcsolatai révén elő tudná mozdítani a magyar és külföldi könyvtárosok személyes kapcsolatainak, vagy ne szégyelljük a szót: barátságának kialakulását.

*

Ilyesfajta elmélkedések, mint ez is volt, többnyire optimista, lelkesítő kódával végződnek. Hadd ne tartsam magam ehhez a szokáshoz. Nem hallgathatom el aggodalmaimat a nyilvánosság előtt sem az egyesület jövőjét illetően. Nem attól tartok, hogy a személyi és anyagi erőforrások nem nőnek a szükséges mértékben; ezt még kibírjuk. Attól sem tartok, hogy a művelődésügyi kormányzat nem óhajt annyi felelősséget és kötelezettséget az egyesületre ruházni, mint amennyit vállalni ez kész volna; nem nekünk tesz rosszat. De még attól sem, hogy a könyvtárügy öngazgatásának megvalósulása túl lassan fog előrehaladni; tü-

relmesek vagyunk. Attól azonban igen, hogy éppen most, a reformok évadján fordulnak el egyesületünkötől a könyvtárosok. Mert nemcsak a reformok évadját éljük, de a kiábrándulást is. Csak remélhetem, hogy a nagypolitika csábítása nem vonja el legaktívabb kollégáinkat az egyesületben való munkálkodástól, s lesz energiájuk helytállni mindkét terepen, s ugyancsak remélhetem, hogy az egyesülettel szemben fenntartásaikat hangoztatók félrete-

szik ezeket és hajlandók lesznek önmagukból a köznek is adni saját gyarapodásuk érdekében. Minden remény ellenére fennáll azonban annak a lehetősége is, hogy taglétszámunk visszaesik, a közösségért tenni akaró kollégáink másutt kötelezik el magukat, s akkor bizony a pangás éveit következnek egyesületünk-re. Rajtunk múlik...

Papp István

Levél az MKE Műszaki Szekciójához

Igen tisztelt Műszaki Szekció!

Levelemmel nem a közismert tényre, nevezetesen a hazai könyvtár- és tájékoztatásügy válságára kívánom szíves figyelmüket felhívni, hanem arra, hogy a Magyar Könyvtárosok Egyesületének miféle szerepet kellene játszania e válság menedzselésében.

Írhatnék, persze, egyenesen az MKE elnökségének is. Hogy mégsem ezt teszem, nem „szervezeti hovatartozásom”, nem a „szolgálati úthoz” való ragaszkodásom miatt van, hanem mert meggyőződésem, hogy egyesületünkön belül a Műszaki Szekció a legprogresszívebb, benne nőttek fel a leginkább a holnap és a holnapután szakmai közéletében szerepre méltó személyiségek. Ennek következtében – mondhatom így – atyai óhajom, hogy éppen ez a szekció legyen az MKE megújulásának a kovásza.

Sietek mindjárt levelem elején leszögezni: egyáltalán nem kívánom az MKE eddigi munkáját „eláztatni” ilyen-olyan szemrehányásokkal. Ellenkezőleg: az MKE a „régí rendben” is felettébb tisztességesen látta el feladatait, s azt a „pitykefunkciót”, amelyet az ilyesmi tömörülésnek valaha szántak, a szakmai önkormányzat alig leplezett elemeivel bővítette ki és gyakorolta. Ebben, ne vegyék kérdésnek, csak ténynek, annyi mögöttes szerepem nekem is volt, hogy mint a könyvtári osztály akkori mb. vezetője hagytam: az 1978. évi vezetőségválasztásra ellenlista szerveződjék, illetve a hivatalos jelöltekkel szemben a *Zsidai-csapat* fusson be. (Nem dicsértek meg érte.)

Azt se várják tőlem, hogy bármiféle állást foglaljak az ország nagypolitikai fejleményeit illetően. A „cipész maradjon a kaptafánál” jegyében a szóban forgó fejleményeket és azok várható meghosszabbodását vagy elmélyülését egyszerűen olyan adottságoknak veszem, amelyek bizonyára megváltoztatják a szakma gyakorlóinak és az őket tömörítő szakmai egyesületnek mozgásformáit is. Aki nem számol idejében e változásokkal, nem gyakorolja be jó előre a jövőben lehetséges mozdulatait, azt könnyen baleset érheti az igencsak tektonikusnak valószínűsíthető átrendeződések során.

Nos, e ponton kezdődik levelem érdemi mondanivalója. Én – aggodalmakkal eltelve – úgy látom, hogy szakmánk egyelőre csak a válságot tudatosította magában, és semmiféle elképzelése nincs a jövőről. A szaksajtóban újabban feltűnedező „válságcikkek” irreális és szívszorító módon a „Csonka-Magyarország” nem ország, egész Magyarország mennyország” ügyünkre való adaptálásával érvelnek a régi méretekből, a régi módszerekben maradás mellett, illetve a jövőbe ekként való átmenet érdekeiben.

Az efféle beállítódottság a régi szép időkre, a maradványelv alapján képződött pénzalapok csurran-cseppen, de biztos dotációira, a „minden jól van, ahogy van, csak még egy kicsit jobban” nyugalmára emlékezve nem veszi észre, hogy ügyünk telis-teli volt ideológiai-politikai indítékú diszfunkcióval, jellemző volt rá a túlméretezettség, a sok helyütt csak „papíron valóság”, a balga hit, a konzervativizmus és az arisztokratizmus. És mindezen túlmenően en-

nek az ügynek immár majdnem egy évtizede tartó lassú erózióját sem kívánja elismerni.

Én úgy gondolom, hogy ezt a válságot célszerű volna olyan általunk vállalt, s nem rajtunk elvert fogyókúrára változtatni, amelynek végén megszabadulunk fölösleges kilóinktól, s így a továbbiakban egészségesebben, mozgékonyabban és hatékonyabban tudjuk tenni a dolgainkat. A válság ezáltal akár ziccerhelyzetnek is minősíthető, amely ha kellemetlen is, értékessé lehet tenni, hasznosítani lehet.

Megítélésem szerint az sem megvalósíthatatlan feladat, hogy a fogyókúra kétségtelen, sok kollégánkat és intézményünket érintő kellemetlenségeit válságmenedzseléssel enyhítsük, s egy plauzibilisebb, kedvezőbb jövőkép felvázolásával, annak tanításával, propagálásával és szakmai tudatokba történő átszüremeltetésével elkerüljük a szakmai nihilizmusba hullást.

Mi az, amit máris szakmai közhírré kellene tennünk a könyvtárügy különféle tartományaiban? Leginkább a következő néhány dolog:

A könyvtár- és információpolitikának se lehetősége nincs rá, se érdeke nem fűződik hozzá, hogy a szakkönyvtárügyben megállítsa vagy legalábbis lassítsa a felszámolási folyamatot. Legfeljebb annyit tehet, hogy e tekintetben óvatosságra és körültekintésre ösztönözze a fenntartókat, nehogy túlzásokba essenek. Ezzel szemben könyvtár- és információpolitikai érdek, hogy az információellátás a könyvtárfelszámolások ellenére is javuljon, amihez – átképzéssel és képzéssel – másfajta szakembereket, mondjuk információellátási ügyvivőket, információs marketinget, infrastrukturális tanácsadást és korszerű szolgáltatásokat kell biztosítani.

Nincs értelme a szakszervezeti könyvtárügy jelenlegi struktúrában való fenntartásának és központi pénzelésének. Az, amilyenné a szakszervezeti könyvtárügy és közművelődésügy alakult, nem volt más, mint a szakszervezeteknek adott pótfunkció, amire az új körülmények között már nincs szükségük. Ehelyett arra kell törekedni, hogy a munkahelyek szakszervezeti funkcionáriusai mindenütt, ahol erre igény van, a kollektív szerződésekben vivják ki, hogy a vállalat, intézmény – egyéb szociálpolitikai szolgáltatások nyújtása mellett – közművelődési könyvtárat is működtessen.

Megengedő álláspontot kell elfoglalni a tekintetben, hogy a tanácsok továbbra is fennmaradó könyvtárfenntartói kötelezettségük-

nek – a dolgot azzal a közösséggel megkonzultálva, amelynek szolgálatában állnak – milyen intézményi formában (önálló könyvtár, faluház, klubkönyvtár, közös közművelődési-iskolai könyvtár, megrendelt mozgókönyvtári vagy letéti szolgáltatás) tesznek eleget. A járási könyvtárak városi kezelésbe adása után ugyanezt kell megtenni a megyei könyvtárakkal is, ami az esetek egy részében bizonyos leépítéseket (például a megyeszékhelyi városi könyvtári központok megszüntetése) vonhat maga után.

A könyvtármegszűnések és a muszáj-gyárapodások következményeitől való minél előbbi megszabadulás miatt milliós nagyságrendben válnak szükségtelemné könyvtári állományegységek. Hiba lenne, ha ezek válogatás nélkül zúzdába kerülnének, ám az nem kevésbé, ha ezekkel az állományegységekkel azt a bürokratikus pályát futtatnánk be, amit a vonatkozó KM-PM rendelet előír (lásd *Orosz Bertalan*é cikkét lapunk e számában – *a szerk.*). Biztatni kell arra, hogy a szükségtelenné váló könyveket-folyóiratokat – akár vállalkozói formában – helyileg vagy regionális összefogással mindaddig a mértékig megpróbálják értékesíteni, amíg valóságos vagy szabadidős értékekről van szó. (Például a jövőben minden bizonyonnyal sok egyházközségi, egyesületi, sőt kölcsönkönyvtár fog létesülni, de kellő „kiszerelesben” magánvásárlásokra is számítani lehet.) Jóllehet az a félelem teljesen alaptalan (erre kísérleti bizonyítékok vannak), hogy ily módon önszomatványok és másféle ritkaságok kerülnek ki a köztulajdonból, arra azonban vigyázni kell, hogy a megyei és városi könyvtárak állományában legalábbis egy-egy példányban megmaradjanak az 1945 utáni könyvtermelés ma már mosolyra készítő vagy viszolyogtató termékei.

Elkerülhetetlen fejlemény lesz, hogy számos, egyébként érdemes és jól képzett könyvtáros időlegesen munka nélkül marad. Ugyanakkor más könyvtárakban ilyen munkaerő iránt kétségbeesett kereslet mutatkozik. Szakmapolitikai érdek, hogy a keresletet és kínálatot érdemi közvetítéssel lehessen „párbeszédre” szervezni.

Válságfelületként jelentkezhet a módszertani gondozás, a hálózati munka is. Az e területen foglalkoztatott munkaerő egy része minden bizonyonnyal átvezényelhető különféle, legalábbis önfenntartó tanácsadó és kereskedelmi szolgáltatásokba (könyvtárépítés, berendezés, az állománygyarapítás felvállalása kisebb könyvtárak számára, könyvtári könyvkereske-

delem, könyvtárrendezés, számítástechnikai tanácsadás, információs marketing stb.), ám ezek létrejöttét megfelelően ösztönözni is kell.

E válság meg- és átélésének feltétlenül egy sor, hogy úgy mondjam, szakmaontológiai tanulsága is lesz. A tanulságokból nyilvánvalóan le kell vonni a megfelelő következtetéseket, amelyek igencsak alapvetően fogják befolyásolni szakmai nézeteinket és értékrendünket.

S itt érkeztem el levelem érdemi mondanivalójának „második kosarához”, amelyet kérdésfeltevés-ként kell megfogalmaznom: ugyan ki vállalkozzék e hatalmas feladathalmazon való áthatolásra? A Hivatal-e, az Intézmények-e? Én azt mondom: az Egyesület, vagy legalábbis neki kellene oroszlánrészt vállalnia mindebben.

E feladatokhoz az MKE-nek egyfelől szakmai önkormányzati legitimitációt kell szereznie, másfelől megfelelő feltételekkel rendelkeznie.

Hadd körvonalazzam a tüzetesen megújítandó MKE (Szövetség?) legfontosabb jellemzőit és tennivalóit: az MKE vezető testületei gáncstalan legitimitáció birtokába kerülnek egy olyan küldöttgyűlés „placetjei” által, amelynek résztvevői az alapszervezetekből ugyan csak gáncstalanul demokratikus és szakmai platformokat is figyelembe vevő delegálással küldetnek ki; e legitimitás és a vele járó szakmai autoritás birtokában az MKE vezető testületei – megfelelő tárgyalások után – a kormányzattól elnyerik mindazokat a felhatalmazásokat, amelyek szükségesek a „válságlistában” általam felsorolt, illetve más egyéb feladatok ellátásához és megoldásához; az MKE vezető testületei mellett apparátus dolgozik, amelynek alapja egy „megslankított” KMK lehetne (itt a „megslankítás” alatt főként azt

értem, hogy a KMK eddig költségvetéséből finanszírozott feladatainak egy részét vállalkozásokká kellene és lehetne tenni, mint például az építési, berendezési, állománygyarapítási tanácsadást, a képzést és továbbképzést); az MKE illetékessége kibővül a szaktájékoztatók önkormányzatának összefogásával; az MKE átveszi a *Könyvtáros* tulajdonjogát; az MKE szakmai felügyeletét valamelyik főhatóság látja el (MM, államminiszter, főhatósági tanács stb.).

Ha a szakma az általam megjelölt „területfeladásoknak” és „átszerkesztéseknek” bátran és nyíltan elébe menne, minden bizonnyal kiváltképpen a könyvtár- és tájékoztatáspolitikáért felelős kormányzat rokonszenvét, növelné a valóban szükséges fenntartásokra és fejlesztésekre koncentráló finanszírozási hajlamait, önmagát pedig megkímélné a kínos kényszerhelyzetektől.

*

Igen tisztelt Hölgyeim és Uraim, végezetül valamit még fel szeretnék hozni a magam mehetségére. Levelem olvastán esetleg felmerül Önökben a kérdés: ha ez az öreg most olyan magabiztosan tudja, mit kell tenni, miért nem egészen e szerint cselekedett aktív éveiben? Erre (talán egész nemzedékem nevében) a következőket válaszolhatom: aki egy gombolyagnyi fonallal felszerelve kényszerül bemenni az egyetlen adott helyre, a labirintusba, annak egyetlen esélye, hogy a fonal segítségével megtanuljon tájékozódni, eligazodni benne, majd e labirintus fal- és közlekedérendszeréhez igazodva, megtegye azt, amire erejéből és tudásából futja. És ezért sok mindenre „futotta” az erőnkéből és a tudásunkból, sok minden értelmesre, szakmailag időtállóra. Az, hogy a „labirintus-körülmények” közepette aránytalanul nehezebb az időtállót létrehozni és sok hiábavalóságra is rengeteg energiát kell elpazarolni, nemzedéki balszerencse. Utólag nem lehet jóvátenni, illetve csak áttételesen, nevezetesen úgy, ha a következő nemzedék, amely remélhetőleg már nem ilyen körülmények között valósítja meg szakmai önmagát, ezt etikusan és nagy tetteket végrehajtva teszi. Levelem e nagy tettekre való ösztönzésül keletkezett. Annyit fogadjanak meg belőle, amennyivel szakmai étoszuk egyértért.

Öszinte nagyrabecsüléssel:

Futala Tibor

Harmincéves a KMK

Nem volt csinnadrattás ünnepség, nem szerveztek tudományos ülést, nem hulltak a kitüntetések, csupán annyi történt, hogy a Könyvtártudományi és Módszertani Központ szép csendben megérte megalakulásának harmincadik évfordulóját. Resteltem, hogy nekem is csak most májusban jutott eszembe 1959. január 1-je, a KMK megalakulásának hivatalos dátuma. Pedig akkoriban nagy volt az öröm könyvtáros berkekben: végre létrejött egy ütőképes központi intézmény a könyvtári munka sokoldalú segítésére. Mára ez az öröm bizony fanyalgássá változott, sokan hangoztatják, hogy a KMK tipikus paternalista, sőt sztálinista képződmény, amely a minisztérium és a párt meghosszabbított kezeként irányította a könyvtárosokat, amolyan transzmissziós szíj szerepét töltötte be. Az ilyenfajta sommás ítéleteket igazságtalannak és főleg történelmietlennek tartom. *A tisztázás érdekében szeretném az alábbiakban áttekinteni a KMK létrehívásának történeti előzményeit, megalakulásának körülményeit, az intézmény kezdeti feladatkörét, helyét, szerepét a magyar könyvtárügy egészében, szervezeti felépítését és személyzetét.* A cikkhez felhasználom egy 1961-ben írt, korlátozott nyilvánosságú dolgozatom egyes részeit.

Történeti előzmények

Századunk könyvtártörténetét a könyvtárak rohamos számszerű növekedése és differenciálódása jellemzi az egész világon. Hazánkban ez a fejlődés 1945 után hihetetlenül felgyorsult, s 1956 után nyilvánvalóvá vált, hogy a nagyszámú és sajátos profilú, funkciójú könyvtár csak úgy tudja kielégíteni a vele szemben támasztott használói igényeket, ha a könyvtárelmélet és gyakorlat eredményeit a legmesszebbmenően felhasználja. A könyvtáraknak

– kénytelen-kelletlen – egyre nagyobb gondot kellett fordítaniuk az elvi és elméleti problémák tisztázására, a modern módszerek alkalmazására, a könyvtárosok szakmai képzésére.

Ezeket a feladatokat a könyvtárak eleinte egyenként igyekeztek megoldani. A könyvtári problémák azonban olyan rohamosan sokasodtak, s a megoldásukra hivatott könyvtári ismeretek köre úgy megnőtt, hogy „kisipari” módszerekkel az egyes könyvtárakon belül többé már nem volt remélhető megnyugtató megoldás. Az egyéni megoldásnak ellene mondtott a könyvtárak általános fejlődése is, az azonos vagy hasonló jellegű könyvtárak *hálózatba szerveződése*, aminek egyik fő indoka éppen az említett feladatok központi megoldása volt.

A könyvtárak hálózatba szerveződésével párhuzamosan – néhol még előbb is – egyre több országban kezdtek megszervezni a könyvtárak központi irányítását és ellenőrzését, általában az iskolák feletti felügyelet mintájára. A felállított országos intézmények eleinte főleg igazgatási és felügyeleti szervekként működtek, a fejlődés során azonban kialakult a könyvtárak *módszertani és tartalmi irányítása és ellenőrzése is*. További párhuzamos feladatként vetődött fel a könyvtári ismeretek és a képzés, továbbképzés központi gondozása.

Magyarországon a könyvtárak állami felügyeletének intézményesítésére a kiegyezést követő évektől kezdve történtek kezdeményezések. *Trefort Ágoston* 1874. július 13-án királyi határozatot eszközölt ki „...a Magyarországon létező vagy létesítendő közhasználatra szánt gyűjteményekre és könyvtárakra való felügyelet gyakorlása céljából...” 1894-ben megalakult az *Országos Múzeumi és Könyvtár-bizottság*, 1898-ban pedig a *Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége*.

A Tanácsköztársaság idején a magyar könyvtárügy modern gondolkodású irányítói létrehívták az *Országos Könyvtárügyi és Bibli-*

ográfiai Intézetet. Az OKBI feladata a közoktatásügyi népbiztosság rendelete szerint: „Az ország könyvtárügyének és a könyvtárakkal összekötött tudományos kutatásnak és népnevelő munkának egységes vezetése, valamint felügyelete. Hatáskörébe tartozik tehát: 1. A köztulajdonba vett és a Közoktatásügyi Népbiztosság hatáskörébe utalt tudományos és közművelődési könyvtárak dologi és személyi ügyeinek intézése; 2. Az egész ország könyvtárügyének egységes terv alapján történő organizációja, azaz a meglévő könyvtárak ésszerű átszervezése és továbbfejlesztése, új könyvtárak alapítása, feleslegesek megszüntetése; 3. A könyvtárügyi szervezet és könyvtári munka ésszerűvé és egységessé tétele; 4. A tudományos kutatás könyvtári segédeszközei, bibliográfiák stb. előállításának egységes irányelvek szerint való vezetése; 5. Könyvtáros-képzés; 6. Könyvtári ismeretek fejlesztése és terjesztése.” A Tanácsköztársaság bukása után nyomban feloszlatták az intézetet s a rövid idő alatt elért eredményeket egycsapásra megsemmisítették, a polgárilag hasznosíthatót is eltemetve.

A *Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének* utódként 1923-ban létrehívott *Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ* (OKBK), bár jelentős bibliográfiai-szervezési munkát végzett, a könyvtári ismeretek gondozását és terjesztését nem tartotta feladatának. Az a tény, hogy a magyar könyvtárügy fejlődése a két világháború között jelentősen elmaradt a világban végbement fejlődéstől – más alapvető okok mellett – a könyvtárak megfelelő központi irányításának hiányával is magyarázható.

A második világháború után a magyar könyvtárügy egyszerre igyekezett pótolni a polgári fejlődés mulasztásait és eleget tenni az új társadalmi berendezkedés által támasztott igényeknek. A könyvtárügy problémáinak központi megoldását, a módszertani irányítás megszervezését sürgette, hogy igen nagy számban kerültek a könyvtárakba olyan munkatársak, akiknek a szükséges szakmai ismereteket menet közben kellett elsajátítaniuk, az új könyvtárak tevékenységét pedig a hagyományok hiánya, a tapasztalatlanság, sokszor a szakmai bizonytalanság jellemezte. Ugyanakkor a társadalmi szükségletek a könyvtári szolgáltatások, módszerek nagyarányú fejlesztését követelték, a régi könyvtárakban éppen úgy, mint az újakban. Az irodalomkutatás, a figyélőszolgálat, ajánlóbibliográfia stb. 1945 után

lett általános, s ekkor fejlődött ki az igény a dokumentációra is. A módszereken és szolgáltatásokon kívül változott a könyvtári munka tartalma is; alapvető követelmény lett a szocialista berendezkedés, a szocialista eszmék terjesztésének tevékeny segítése a könyvtár sajátos eszközeivel.

A magyar könyvtárpolitika alapelve 1945 után a könyvtárügy egységének biztosítása volt. A társadalom egyre növekvő, egyre sokrétűbb szükségletei a könyvtárak mind nagyobb fokú szakosodásához vezettek, ugyanakkor a jelentkező igények mindenirányú és az egész országra kiterjedő kielégítése megkövetelte a tudományos és szakkönyvtárak szoros együttműködését a közművelődési könyvtárakkal.

Az OKBK megszűnte után, 1946 végén alakult *Országos Könyvtári Központ* (OKK) az egész magyar könyvtárügy irányító, szervező központja szerepét lett volna hivatott betölteni. Könyvtárszervezési és egyéb központi feladatai (Központi Címjegyzék, nemzetközi cse-re, a külföldi beszerzések összehangolása stb.) mellett kezdettől fogva foglalkozott a könyvtártudományi munkával, sőt bizonyos módszertani feladatokat is ellátott.

Időközben, 1948-tól a szakszervezeti, 1949-től pedig a területi közművelődési könyvtárak százai alakultak meg. Mivel a tudományos könyvtárak az Oktatási, a közművelődési könyvtárak pedig a Népművelési Minisztériumhoz tartoztak, ez utóbbiak részére 1949-ben külön központot szerveztek, a *Népkönyvtári Központot*. Feladata a közművelődési könyvtárak egy részének központi könyv- és katalóguscédula ellátása, könyvtári bútorokról való gondoskodás, a közművelődési könyvtárak operatív módszertani irányítása volt. A magyar könyvtárügy ettől kezdve egészen 1952-ig két minisztérium és két könyvtári központ irányításával fejlődött tovább. Ez a kettészakítottság egyáltalán nem volt jó hatással a könyvtárügy fejlődésére.

A tudomány könyvtárak és a könyvtári szakemberek jelentős része a könyvtárak elsődleges céljának még mindig a megőrzést tartotta. Nem törődtek a gombamódra szaporodó új közművelődési könyvtárak elméleti és gyakorlati problémáival, s mivel ezek a könyvtár konzervatív fogalmába nem illettek bele, valójában nem is tekintették könyvtáraknak. Együttműködésre, a közművelődési könyvtárak segítésére alig-alig vállalkoztak.

Ez az áldatlan állapot 1952-ben szűnt meg,

amikor is mindkét könyvtári központot megszüntették. Funcióik többségét az Országos Széchényi Könyvtár vette át (Központi Címjegyzék, nemzetközi csere, könyvelosztó stb.). Ugyancsak az OSZK keretében került felállításra a *Módszertani osztály*. Megalakulásakor az egész magyar könyvtárügy szolgálata volt a cél, ezt azonban – elsősorban az osztály alacsony létszáma miatt – csak a könyvtártudományi dokumentáció terén tudta megvalósítani. A közművelődési könyvtárak gyors szám-szerű növekedése megkövetelte, hogy erőt kizárólag a közművelődési (elsősorban az állami hálózat) könyvtárakra irányítsa. Itt kell megjegyezni, hogy az OSZK vezető munkatársai (közéjük sorolva *Varjas Béla* főigazgatót) feldolgozó brigádokba szerveződve, lelkesen járták a vidéki könyvtárakat, segítve a tapasztalatlan, kezdő könyvtárosokat.

A könyvtárügy régóta hangoztatott tényleges egységének megteremtése az 1956-os törvényerejű rendelettel deklaráltatott. Nyilvánvaló volt azonban, hogy nem elégséges az egységes könyvtárügy törvényes lehetőségének megteremtése. Emellett feltétlenül szükség van az egyes könyvtárak, hálózatok jóakarátú, egymást segítő összefogására a törvény szellemében, s szükség van egy minden könyvtártípusra kiterjedő szakmai központra. A szakmai központ feladata, hogy a könyvtár-tan eredményeinek felhasználásával, kísérletek végzésével elvi iránymutatásokat nyújtson valamennyi magyar könyvtárnak a hálózati központokon keresztül s irányítsa a könyvtárosok szakképzését. Így került sor 1959. január 1-jével a Módszertani osztály átszervezésére és kibővítésére.

A KMK megalakulása

A KMK megalakulását hosszú előkészítő munka előzte meg. A megbeszélések és viták célja olyan intézmény kialakítása volt, amely megfelel a magyar könyvtárügy jelen (1959-es!) szükségleteinek és ugyanakkor beleilleszkedik a távlati fejlesztési tervbe is.

Az előkészítő munka során nem volt kérdéses, hogy az új intézmény tevékenységének *tartalmilag* a könyvtártudományi, módszertani, valamint az oktatási munkára, hatáskörileg pedig valamennyi könyvtártípusra ki kell terjednie. Már 1952-ben az OSZK Módszertani osztályának létrehozásakor is egy szélesebb tevékenységi körrel bíró nagyobb osztályra tett

javaslatot a kiküldött bizottság, azonban ez takarékosági okokból lekerült a napirendről. Az OSZK 1955. évi felülvizsgálata során is hasonló megállapításokat tett a felülvizsgáló bizottság. 1958-ban már teljesen világossá vált, hogy a könyvtártudományi munka, az egyetemen kívüli alap- és továbbképzés gondozására ugyanolyan szükség van, mint a módszertani munkára. Ugyanakkor a három terület szoros kölcsönhatásban van egymással, pl. mind a módszertani, mind az oktatási munka széles körű, biztos elméleti megalapozást kíván.

Annál nagyobb vita kerekedett a KMK szervezetéről. Egyes elképzelések szerint a KMK-nak önálló intézménynek kell lennie az 1919-es Országos Könyvtárügyi és Bibliográfiai Intézet (OKBI), az Országos Könyvtári Központ (OKK) és az Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ (OKBK) vagy pl. a Központi Fizikai Kutató Intézet mintájára. Eszerint önálló kutatóintézetet kellett volna szervezni (Könyvtártudományi és Módszertani Intézet néven), ahová összegyűjtik a kifejezetten kutatómunkával foglalkozó könyvtárosok javát. Ennek számos akadálya volt, pl. a könyvtárak nehezen nélkülözheték legjobban felkészült munkatársaikat, de ellentmondott ennek a könyvtártudományi kutatás, a módszertani munka, sőt a könyvtáros oktatás természetete is, ti., hogy a közvetlen könyvtári munkától, a könyvtári gyakorlattól büntetlenül csak ritkán szakítható el. Ellentmondott ennek a koncepciónak a magyar könyvtárügy egységességének az elve. Ugyanis az egész könyvtárügyre kiterjedő szolgáltatások eddig – helyesen és elvszerűen – a nemzeti könyvtárhoz kapcsolódtak. Helytelen lett volna tehát éppen a legáltalánosabb, legátfogóbb szolgáltatásokat a nemzeti könyvtártól különállóan megszervezni. Az elvi megfontolásokon túl a gazdaságosság szempontjai is ellentmondanak ennek az elképzelésnek.

Nem volt egyértelmű az állásfoglalás a KMK-nak a magyar könyvtárügyben elfoglalt helyéről sem. Egyes elképzelések szerint – mint önálló intézetnek – szakfelügyeleti feladatokat is el kellett volna látnia, más elképzelések szerint csak elméleti, módszertani feladatok hárultak volna rá. Ez a véleménykülönbség szorosan kapcsolódott a fentebb vázolt vitákhoz, lényegében annak másik oldalát képezte. Ugyanígy sok szó esett arról a kérdéstről is, hogy a KMK kivel álljon közvetlen kapcsolatban: csakis a hálózati központokkal s az egyes

könyvtárakkal csupán áttételesen, vagy közvetlenül az egyes könyvtárakkal is.

A viták lezárása után, 1959. január 1-jén kezdte meg működését a KMK, mint a *könyvtártudományi, módszertani, képzési és továbbképzési munka* minden könyvtártípusra (tudományos és szak-, közművelődési, iskolai könyvtárak) kiterjedő *szakmai központja*. A KMK a nemzeti könyvtár szerves része (az OSZK V. főosztálya), munkája beleilleszkedett a nemzeti könyvtár országos szolgáltatásai közé.

Az elnevezésről – Könyvtártudományi és Módszertani Központ – kell néhány szót ejteni. Sok könyvtárosnak – főleg a nagy tudományos könyvtárak tudós, vezető tisztviselőinek – szúrta a szemét a „könyvtártudomány”, mondván, hogy a tudomány a filozófia, a matematika, a fizika stb., és nem a könyvtári tevékenységre vonatkozó praktikus ismeretek halmaza. A könyvtártudományt ezért mindközönségesen polcológiának csúfolták. Véget nem érő vita kerekedett a könyvtártudomány létét és nem létét bizonyítók táborra között, s úgy tűnt a KMK megalakulása és elnevezése a polcológusok javára dönti el a kérdést, persze a hivatal hatalmi szavával. Kár volt az új intézmény elnevezésével demonstrálni a „győzelmet”, ebből csak kára származott az ügynek. Helyesebb lett volna szerényebben Könyvtárügyi Intézetnek, Könyvtári Módszertani Intézetnek elnevezni, hiszen ténylegesen a könyvtári ismeretek, módszertani fogások átadása volt az alapvető feladata. (A továbbiakban, az egyszerűség kedvéért, a könyvtártudomány kifejezést használom.)

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ feladatai

A KMK feladatköréből eleve kizárták az igazgatási, szakfelügyeleti feladatokat. Az országos operatív irányítás, igazgatás és felügyelet feladatait maradéktalanul a Művelődésügyi Minisztérium könyvtári osztálya végezte vagy kijelölt személyekkel végeztette, támaszkodva a KMK munkájának eredményeire.

A KMK könyvtárpolitikai, könyvtártudományi, módszertani és oktatási téren végzett bizonyos elméleti, felmérési, kísérleti, szervezési, összehangoló, értékelő, kiadói, tanácsadói, központi, gondozói munkákat és javaslatokat dolgozott ki a Művelődésügyi Minisztérium és a könyvtárak számára.

Könyvtárpolitikai téren javaslatokat dolgozott ki a szocialista művelődéspolitikának megfelelő könyvtárpolitikai célkitűzésekre, az azt megvalósítani hivatott könyvtári szervezetekre, továbbá a könyvtári gyakorlati munka egységes alapelveire és időszaki terveire.

Könyvtártudományi téren kutatómunkát végzett a könyv- és könyvtárkultúra elméleti és történeti kérdései köréből: egyeztetette a hazai könyvtártudományi munkát és javaslatot dolgozott ki annak országos tervére, eredményeinek értékelésére; megszervezte a kutatási eredmények ismertetését, végezte, illetve elősegítette a szakkiadványok megjelenítését; gyűjtötte és feltárta a hazai és külföldi könyvtártudományi szakirodalmat; könyvtárügyi archívumot létesített a könyvtárügy nem könyv jellegű dokumentumaiból (jelentések, képek, használati nyomtatványok stb.); végezte a külföldi könyvtártudományi szakirodalom dokumentálását.

Módszertani téren a könyvtári munka minden ágában figyelemmel kísérte az alkalmazott jó munkamódszereket, felkutatta és gyűjtötte az azokra vonatkozó ismereteket, szükség esetén megszervezte a célszerű szakmai felméréseket; saját kezdeményezésből vagy felkérésre kísérleteket végzett új eljárások kidolgozásához; folyamatosan segítette a hálózati központok módszertani tevékenységét és értékelte a hálózati központokban folyó módszertani munkát; útmutatókat készített és adott ki a kedvező könyvtári tapasztalatok elterjesztése érdekében; konferenciákat rendezett az időszzerű elvi és gyakorlati kérdések megvitatása céljából; az MM felkérésére szervezte a könyvtárosok országos tapasztalatcserejét; felvilágosítást, tanácsot adott és kezdeményező javaslatokat tett a könyvtári munka egyes kérdéseiben.

Szakmai képzés és továbbképzés terén központilag gondozta, illetve támogatta a könyvtárosok politikai és szakmai továbbképzését, illetve szakképzését; tanulmányi anyagot (tankönyvek, jegyzetek, szöveggyűjtemények stb.) állított össze a szakmai képzés és továbbképzés különböző formái számára; támogatta és értékelte az egyes hálózatokban folyó belső szakoktatási munkát s ennek keretében szakirodalmi figyelőszolgálatot végzett; felmérte, javasolta, illetve biztosította a szakképzés, valamint a továbbképzés költségtervezetét; megszervezte az MM által adott irányelvek alapján indított központi tanfolyamokat, továbbá a központi továbbképzés egyéb formáit és mó-

dozatait (előadás-sorozatokat, egyéni tanulás, szakirodalom tanulmányozása).

A KMK helye a magyar könyvtárügyben

A KMK-t úgy is tekinthetjük, mint a könyvtári osztály könyvtártudományi, módszertani és oktatási szervét, mivel tevékenysége a könyvtári osztály országos irányító és igazgatási munkájának megkönnyítését és egzakttá tételét is szolgálta.

A KMK által kidolgozott irányelvek, tervezetek, módszerek és eljárások javaslat jellegűek. Kötelező erejűvé a Művelődésügyi Minisztérium, illetve a SZOT által kidolgozott rendelkezés (utasítás) alapján váltak. Az MM, illetve a SZOT ilyen jellegű utasításainak végrehajtását az MM, illetve a SZOT felkérésére a KMK ellenőrizhette, tapasztalatairól az MM-nek (SZOT-nak) jelentést tett, illetve az érintett intézmény felett felügyeletet gyakorló szervezetet az MM útján tájékoztatta. Az időnkénti, megbízásból végzett ellenőrzés csak szűrőpróbaszerű, ad hoc szervezett szakmai vizsgálat, nem pedig folyamatos felügyelet.

Közvetlen intézkedésre volt jogosult a KMK: a kiadványok közreadása, a könyvtártudományi dokumentáció, a konferenciák rendezése, tanulmányi anyag összeállítása (a tankönyvek és jegyzetek használatát a könyvtári osztály engedélyezte), a szakmai képzés és továbbképzés központi rendezvényei tekintetében, általában mindazokon a területeken, amelyeket a könyvtári osztály ilyen vonatkozásban rábízott.

Rendszeres kapcsolatot tartott fenn az Országos Könyvtárügyi Tanáccsal, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtártudományi Bizottságával, felhasználta e szervezetek a könyvtárkultúra elvi-szakmai problémáinak megoldásában elért eredményeit és lehetőségeit, ugyanakkor munkájával támogatta is őket.

Felületesen szemlélve fennállt annak a veszélye, hogy a KMK könyvtártudományi téren az MTA Könyvtártudományi Bizottságával, módszertani téren az OKT-val és szakbizottságaival, az oktatás terén az ELTE Könyvtártudományi tanszékével párhuzamos munkát végez.

Az MTA Könyvtártudományi Bizottságával (a hetvenes években megszűnt) világos volt a

viszony. A Bizottság a könyvtártudományi munka *elvi irányítását*, az általános tudománypolitikával való összehasonlítását, a KMK a kutatások szervezését végezte és önálló kutatómunkát folytatott.

Látszólag az *Országos Könyvtárügyi Tanács* (OKT) és szakbizottságainak feladatköre is utközött a KMK bizonyos feladataival. Ezt a látszólagos ütközést bizonyítaná az, hogy az OKT szakbizottságai a könyvtári munka egyes ágainak legjobb szakembereit tömörítette s mindazokon a munkaterületeken tevékenykedtek, amelyeket a KMK lefedezett. Azonban, ha a kérdést mélyebben vizsgáljuk, eloszlik a gyanú. Az 1956. évi 5. sz. törvényerejű rendelet 9. paragrafusában azt mondja: „A könyvtárak és a könyvtári hálózatok együttműködésének és a szakmai szempontok egységes érvényesítése érdekében a művelődésügyi miniszter mellett tanácsadó testületként Országos Könyvtárügyi Tanács működik...”

Eszerint tehát az OKT a könyvtári osztály *melé rendelt társadalmi szerv*, időnként üléselő „*szakmai tanácsadó testület*”, a KMK viszont az MM *alárendelt hivatalos szerve*. Az OKT és bizottságai tanácskozó testületek. Mint ilyenek arra hivatottak, hogy a legfontosabb kérdésekben állást foglaljanak, de egy tanácskozó testülettől – amely semmi esetre sem tekinthető egyes szakproblémákat kidolgozó munkaközösségnek – nem várható el, hogy a megoldatlan kérdéseket részletekbe menően kidolgozza. Így mindaz, ami a bizottsági, értekezleti kereteken kívül esik, a KMK-ra marad, mint állandó személyzettel, apparátussal stb. bíró központra.

Világosan kifejezi ezt az OKT szervezeti szabályzata is. Eszerint az OKT feladata: „A könyvtárügy szakmai és elvi kérdéseivel a legfelsőbb szinten való foglalkozás és szakmai felügyelet megvalósításának segítése.” Tehát különbözik az egyes kérdésekkel való foglalkozás szintje is. Az OKT a legfelsőbb szinten segíti a könyvtári osztályt, elvi kérdések tisztázására hivatott, a KMK-nak viszont nemcsak (és nem elsősorban) elvi, hanem gyakorlati feladatai vannak a könyvtári munka legapróbb kérdéseire lenyúlóan: a feladatkörébe vágó kérdéseket részletekbe menően kidolgozza.

A fentiek is meggyőzően bizonyítják, hogy a KMK űrt töltött be a magyar könyvtárügyben, olyan feladatok elvégzése (funkciók betöltése) hárult rá, amelyeket a különböző rendeletek, útmutatások, az egyes könyvtárügyi szervek koordinátái már évekkel előbb kijelöltek,

de valóságos gazdája nem volt. Egyetlen, már előbb funkcionáló könyvtárügyi szerv, intézmény sem végezte el a KMK-ra háruló feladatokat, ugyanakkor a KMK létrehívása sem tett feleslegessé egyetlen szervet vagy intézményt sem.

Azt is le kell szögezni, hogy a KMK megalakulása új helyzetet teremtett a könyvtárügyben. Fontos és elodázhatatlan feladatként jelentkezett az OKT és szakbizottságai tevékenységének a KMK munkájával való összehangolása. Olyan – alapvető feladataikon túl lévő – munkákat, amelyeknek addig az OKT és szakbizottságai szükségéből és ideiglenesen végeztek (pl. kiadás) átadtak a KMK-nak, ugyanakkor a KMK erőteljesen támaszkodott az OKT-nak és szakbizottságainak eredményeire.

Szintén a KMK megalakulása előtt született meg a 141/1958. (M. K. 10.) MM sz. utasítás a *könyvtárügyi szakfelügyeletről*. Eszerint „A szakfelügyelők munkájának célja: a könyvtárak eredményes munkájának előmozdítása egyrészt a könyvtáraknak nyújtott szakmai útmutatás és szakmai ellenőrzés, másrészt a Könyvtárosztály által gyakorolt elvi irányító tevékenység támogatása útján.”

Önként kívánczok a kérdés: mi a különbség a KMK által kidolgozott „útmutatás” és a szakfelügyeleti tevékenység hasonló szerepe között? A KMK általában elméleti szinten foglalkozott a könyvtári munka kérdéseivel, a konkrét útmutatásban az ellenőrzés a szakfelügyelet feladata. Például: a KMK felvetette az egyetemi könyvtárak modern funkciójának, szervezetének kérdését. A szakfelügyelet feladata az volt, hogy a könyvtárakat egyenként ellenőrizze, számukra a szükséges irányítást megadja. Mindebből természetesen itt is az következik, hogy a kétféle munkát össze kellett hangolni. Igen fontos a feladat másik része, amely a könyvtári osztály irányító és igazgatási feladatának operatív gyakorlását jelenti nem minisztériumi szakemberek révén. (Természetesen az egyes hálózatokon belül a szakfelügyelet a hálózati központok feladata.)

Az *oktatás* terén gyakorlatilag teljes volt az összhang a KMK és az ELTE könyvtártudományi tanszéke között. A feladatok megosztása úgy történt, hogy a KMK végezte és szervezte a „szakképzést” alsó- és középfokon (nappali, esti és levelező tagozat), a *továbbképzést* alsó- és közép-, valamint felsőfokon. A könyvtárszakra felsőfokú szakképzés folyik (nappali és levelező). Kivételt képeztek az első két esztendőben – gyakorlati indokok alapján – az egye-

temet vagy főiskolát nem könyvtárszakra végzetek „ráfejlő” tanfolyamai, amelyeket a KMK szervezett. (Azóta persze mind a szakfelügyelettel, mind az oktatással kapcsolatos nézetek és tények sokat változtak, de a KMK első éveiben ez volt a helyzet.)

A KMK-nak igen szoros volt a kapcsolata a *könyvtári szaksajtóval*. Részt vállalt a szaksajtó kiadásából, szerkesztette és megjelentette a *Könyvtári Figyelőt*, figyelemmel kísérte és útmutatásokkal látta el a hálózati központok módszertani jellegű időszakos kiadványait. A KMK munkatársainak többsége a központi és hálózati szakfolyóiratok állandó munkatársává lett.

A *KMK viszonya a hálózati központokhoz, alközpontokhoz, az egyes könyvtárakhoz*. Igen bonyolultnak látszó és sok vitára alkalmas problémák a KMK viszonya a hálózati központokhoz, alközpontokhoz és az egyes könyvtárakhoz. Azonban, ha közelebről megvizsgáljuk a kérdést, úgy az egyes – szuverenitásukat oktanulni féltő – könyvtárak aggodalma mondvasínálttá válik. Valójában nem hatásköri problémáról van szó, hanem az egész könyvtárügy fejlődése által igazolt *együttműködésről*.

A KMK munkája elsősorban azoknak a kérdéseknek a kidolgozására irányult, amelyek a könyvtárügyet vagy az egyes könyvtártípusokat általában érintik. A munka által indokolt helyszínen folyó tanulmányait lehetőleg a hálózati központokkal és az egyes könyvtárakkal együttesen végezte, tapasztalatairól, ill. javaslatairól a központot és az adott könyvtárat mindenképpen értesítette.

A KMK munkája közben rendszeresen együttműködött a könyvtári hálózati központokkal és mindazokkal a könyvtári intézményekkel, amelyek a KMK tevékenységét hasz-

nosították. Az együttműködés egyik formája, hogy az egyes intézmények – kérésére – munkájukról a KMK-nak adatokat szolgáltatnak s lehetővé teszik egyes kérdések helyszíni tanulmányozását. Helyes elméleti következtetések levonása érdekében a KMK felkérheti a hálózati központokat a hálózati jellegű kérdések vizsgálatára, szakvélemények nyújtására.

Világosan kell látnunk, hogy a KMK *nem* a könyvtári hálózatok „főközpontja”, hálózati központi funkciói, szolgáltatásai nincsenek. Elsősorban a hálózati központokkal van kapcsolatban, munkájának eredményei főleg a hálózati központokon keresztül jutnak el az egyes könyvtárakba.

Végzett ugyan olyan munkákat – mind könyvtártudományi, mind módszertani, mind oktatási téren – amelyeket bármelyik, vagy csak az egyes hálózatokba tartozó tagkönyvtárak közvetlenül felhasználtak (pl. könyvtártudományi dokumentáció, módszertani útmutatók, oktatási anyag kiadása, könyvjelölések stb.), ezeket azonban nem mint „főközpont” vagy egy hálózat központja végezte. E tevékenységeket vagy a munka országos jellege (pl. dokumentáció, oktatási kiadványok), vagy a könyvtári osztály megbízása (pl. „ráfejelő” tanfolyam), vagy gyakorlati szükség (pl. a közművelődési hálózatoknak több különálló központja van) indokolta.

A hálózati alközpontokkal a KMK nincs közvetlen, állandó kapcsolatban, úgyszintén az egyes hálózatok tagkönyvtáraival sem. Azonban munkájának részét képezheti az MM Könyvtári osztály, a SZOT vagy a hálózati központ felkérésére vagy öntevékenyen a hálózati alközpontok vagy egyes tagkönyvtárak tevékenységének tanulmányozási célzatú vizsgálata, elvi iránymutatások adása, javaslatok kidolgozása. Ugyanez történhet az alközpont vagy tagkönyvtár felkérésére is.

A hálózatba nem tartozó könyvtárakkal elvileg ugyanolyan közvetlen kapcsolatban állt a KMK, mint a hálózati központokkal.

Viszonya a könyvtárosokhoz. A KMK kétféleképpen volt kapcsolatban a könyvtárosokkal mint személyekkel. Munkájának egy részét (mindhárom munkaterületen) külső munkatársakkal végeztette el. Ennek nemcsak az az oka, hogy számos feladat elvégzéséhez a KMK személyzeti létszáma nem volt elegendő, hanem az az elvi megfontolás is, hogy a könyvtári munka gyakorlati tevékenység lévén, a kérdések jó kidolgozása megkívánja a gyakorló szakemberek közreműködését. A KMK-nak

olyan szolgáltatásai is vannak, amelyek nem, vagy nemcsak könyvtáraknak, hanem közvetlenül egyes személyeknek szólnak. (Szakkönyvtár, dokumentációs és oktatási kiadványok, tanfolyamok).

Viszonya az OSZK-hoz. A KMK nem önálló intézményként alakult meg, hanem a nemzeti könyvtár keretében végezte munkáját. A KMK és tevékenysége logikusan beleilleszkedett az OSZK-nak az állománygyarapítás, a feldolgozó és olvasószolgálati munkával kapcsolatos, az egész magyar könyvtárügyre kiterjedő *szolgáltatásai* sorába. (Ugyanakkor az OSZK a KMK könyvtári bázisul is szolgált.)

Ebből az következik, hogy valójában nem a KMK áll kapcsolatban a könyvtári hálózatokkal és egyes könyvtárakkal, hanem a nemzeti könyvtár. A nemzeti könyvtárnak – többek között – vannak az egész magyar könyvtárügyre kiható könyvtártudományi, módszertani és továbbképzési feladatai. E feladatok megoldását együttesen végzi az egész nemzeti könyvtár, bár a feladatok zömének elvégzését a szerkesztés részének működő s a könyvtár minden részletéhez szorosan kapcsolódó egyik főosztálya végzi.

A KMK elvileg ugyanúgy áll szemben az OSZK-val (akárcsak a többi, az egész magyar könyvtárügy számára szolgáltató osztály), mint a hálózati központokkal. Az OSZK előtt álló hatalmas feladatok azonban indokolták teszik, hogy a KMK fokozottabb mértékben segítse ezeknek a problémáknak a megoldását. A KMK feladatának megoldását viszont az OSZK legjobb dolgozóinak még fokozottabban kell segíteniük, mint a többi könyvtárosnak.

A Művelődésügyi Minisztérium felügyeleti jogkörét a KMK irányában a KMK hatáskör

rébe tartozó ügyekben közvetlenül gyakorolta. A KMK különleges jellegét mutatta az a rendelkezés is, hogy a működésével kapcsolatos szükségletek az OSZK-nak a Művelődésügyi Minisztériumhoz felterjesztett költségvetési tervezetében külön kimutatandók.

A KMK szervezete

Három osztályra tagolódtok: *könyvtártudományi osztály, módszertani osztály, oktatási osztály*, három legfőbb munkaterületének megfelelően. (Könyvtárpolitikai feladatait a három osztály közreműködésének eredményeképpen végezte el.) Az egyes osztályok csoportokra tagozódtak.

a) *Könyvtártudományi osztály*. A könyvtártudományi feladatoknak megfelelően az osztály négy csoportból állt: könyvtártudományi kutatócsoport; könyvtártudományi dokumentációs csoport; könyvtártudományi szakkönyvtár; kiadványszerkesztő, sokszorosító csoport.

A két utóbbi részleg ugyancsak a könyvtártudományi osztály célkitűzéseinek megvalósítását szolgálta. A könyvtártudományi szakkönyvtár az egész KMK szakkönyvtára, s mint a könyvtártudomány alapkönyvtára, országos funkciókat is ellát. A könyvtártudományi osztályhoz kapcsolása mégis logikusnak mondható, hiszen a két első csoport bázisul szolgált. A kiadványszerkesztő, sokszorosító csoportnak a könyvtártudományi osztály szervezeti keretében való működtetését egyedül gyakorlati és „történeti” okok indokolták.

Mind a négy csoport munkájában külső szakemberekre is támaszkodott.

b) *Módszertani osztály*. A magyar könyvtárügy hálózati tagolódásának megfelelően három csoport alakult ki: tudományos és szakkönyvtári csoport; közművelődési könyvtári csoport; gyermekkönyvtárak csoportja.

A *tudományos és szakkönyvtárak* csoportja nem tagolódtok tovább, a csoporton belüli munkamegosztásnak több lehetősége is adódott a létszám függvényében.

A *közművelődési könyvtárak* csoportjában két előadó két nagy, összetett hálózat (tanácsai és szakszervezeti) hálózati, szervezeti és igazgatási kérdéseivel foglalkozott. A csoport többi előadói az állománygyarapítási és állomány-apsztási, a könyvtári belső munka, valamint az olvasószolgálati, tájékoztató és propaganda munkával foglalkozott.

A *gyermekkönyvtárak* csoportját egyetlen dolgozó alkotta. Így az iskolai könyvtárak módszertani gondozása a hálózat központjára maradt s a csoport munkája a közművelődési könyvtárak gyermekrészlegeinek irányítására korlátozódtok.

Mindhárom csoport külső szakembereket is bevont a munkába.

c) *Oktatási osztály*. Az osztály – csekély létszáma miatt – szervezetileg nem tagolódtok csoportokra. Az osztály munkáját irányító osztályvezetőn kívül egy előadó a középfokú szakképzés felelőse volt, egy előadó intézte az alap- és felsőfokú szakképzés ügyeit, egy előadó volt felelős a továbbképzésért, egy főfoglalkozású tanár egyben az ideológiai képzés és továbbképzés felelőse is volt.

Az osztály az általa rendezett tanfolyamok előadói és a tankönyvek és jegyzetek szakírói gárdáját elsősorban külső szakemberek közül toborozta.

A *KMK személyzete*. A KMK szerteágazó feladatainak elvégzésére 34 állandó munkatárssal rendelkezett (1961. március 30.). Ez a létszám már akkor is kevés volt, noha munkájának nagy részét külső munkatársak bevonásával végezte. Igen csekély volt e létszám a baráti országok hasonló jellegű intézményeinek munkatársi gárdájához viszonyítva. Ez volt az alapvető oka, hogy egyes fontos munkaterületeken (pl. könyvtári technika, iskolai könyvtárügy stb.) meg sem indult a munka.

Az érdemi munkát végzők valamennyien felsőfokú könyvtári szakképzettséggel vagy ennek megfelelő könyvtári gyakorlattal rendelkeztek, az intézményben folyó munkák tudományos jellegének megfelelően. A legtöbb dolgozó rendelkezett idegennyelv-tudással, nagyrészüket – napi munkáján túlmenően – szakírói munkásságot folytatott.

A KMK által valamilyen *formában és minőségben* foglalkoztatott külső munkatársak száma igen nagy volt. Ez természetes is, hiszen a KMK már megalakulásakor azt az utat választotta, hogy feladatainak többségét nem a csekély számú belső munkatárs, hanem külső munkatársak által végzi el. A KMK fennállása óta foglalkoztatott külső munkatársak számát igen nehéz lenne pontosan meghatározni; az egyszer-egyszer több százra rúgna. Segítségüket a KMK öt fajta (minőségű) munkára vette igénybe: tankönyv- és tanulmányírás, bibliográfia szerkesztése, szak- és továbbképző tanfolyamokon előadások tartása, szakszöveg-fordí-

tások, szak- és nyelvi lektorálás, leíró- és sokszorosítási munkák.

A legkülönbözőbb képzettségű (külső) munkatársak nagy számban való foglalkoztatása nemcsak a könyvtártudományi és a könyvtári ismeretek komplex voltát mutatták, hanem bizonyították azt is, hogy a KMK az egyedüli helyes és járható utat választotta, amikor nem törekedett a rá háruló feladatok intézményen belüli teljes lefedezésére. A KMK programjának megvalósítását ugyanis az egész magyar könyvtáros társadalom legjobbainak bevonásán kívül a különböző szaktudományok (társadalomtudomány, természettudomány, orvostudomány, műszaki tudományok, mezőgazdasági tudomány, irodalom, történettudomány stb.) szakemberei is segítették. A külső munkatársakat a KMK valamennyi könyvtártípus dolgozói közül, az ország legkülönbözőbb részeiből, az egyetemek, kutatóintézetek, kiadóvállalatok stb. szakembereiből választotta ki.

A külső szakemberek bevonásának a formája is a legkülönbözőbb volt. Voltak, akik heti egy kutatónapot töltöttek a KMK-ban, mások szakértőként tevékenykedtek, megint másokkal szerződést kötött a KMK kiadványok megírására, összeállítására, lektorálására, fordítására, a külső leírók és sokszorosítók különmunkában végezték feladatukat.

Bő negyedszázaddal később

Így rekonstruáltam 1961 nyarán a KMK kialakulásának és első két és fél éves tevékenységének történetét. Minden rendelkezésre álló adat, tény azt a vélekedést támasztja alá, hogy a magyar könyvtárügynek nagy szüksége volt egy olyan intézményre, amilyen a hatvanas-hetvenes évek KMK-ja. Meggyőződéssel állítom, hogy a magyar könyvtárügy látványos fejlődésének egyik alapvető feltétele és egyszerűsége e fejlődés kovásza a KMK volt. Még a KMK főbb eredményeinek felsorolására sem vállalkozom itt (talán egyszer majd arra is sort kerítek, ha nem akad rá alkalmasabb vállalkozó), csupán azt kívánom leszögezni, hogy a KMK hosszú ideig rugalmasan alkalmazkodott a magyar könyvtárügy igényeihez, s legjobb tudásával igyekezett azokat kielégíteni. Tehette ezt annál is inkább, mivel az igények tekintélyes részét ő maga keltette fel.

Sokszor hangoztatott felfogásom szerint a KMK a magyar könyvtárügy (azon belül persze elsősorban a közművelődési könyvtárügy)

generális szolgáltató intézménye. Szolgáltatásait léte első percétől kezdve hosszú éveken át készségesen nyújtotta. A könyvtárak minden ügyes-bajos dolgukban támaszkodhattak a KMK-ra, az a legritkább esetben zárkózott el a segítségnyújtás elől. Így folytak-folydogáltak az évek, szinte tökéletes harmóniában, hiszen a magyar könyvtáraknak volt egy olyan központi módszertani intézményük, amely a könyvtárakban felvetődött kérdésekre megfelelő választ tudott adni. A KMK tanácsot adott a könyvtáraknak, hogy milyen könyveket érdemes beszerezni (*Új Könyvek*), feldolgozta a frissen megjelent magyar könyveket (központi cédulaellátás), segítette az olvasószolgálatot (olvasáskutatás), tanácsokkal, tervekkel biztosította az új könyvtárak építésének, berendezésének színvonalát (építési tanácsadás), képezte és továbbképezte a könyvtárosok tömegeit. Úgy tűnt, hogy ez a rendszer az idők végezetéig működőképes lesz.

Valamikor a nyolcvanas évek elején azonban történt valami, ami ezt a szép harmóniát megzavarta. Persze ez a „valami” nem egyik napról a másikra következett be, hanem szinte észrevétlenül, egy folyamat során, lassú változások eredményeképpen. Szép csendesen elkövetkezett a nap, mikor bizonyossá vált, hogy a KMK már nem minden területen képes olyan szolgáltatásokra, amelyek tökéletesen kielégítik a könyvtárak igényeit. A KMK úgy járt, mint a lusta kőműves, aki csak rakja-rakja a falat, de nem gondoskodik az állvány felemeléséről. Így aztán egyszer csak bekövetkezik a pillanat; hiába ágaskodik, már nem képes az új téglasort felrakni a falra. A KMK is ellustálkodta az „állvány” megemelését. Napjainkban a könyvtáraknak már nem az a gondjuk, hogy megszervezzék a feldolgozó futószalagot, ehelyett például könyvtári szoftverekre lenne szükségük. A könyvtárak azt szeretnék, ha válogathatnának a legkülönbözőbb célú számítógépes programok között, amelyeket a KMK dolgozott ki, s bocsát rendelkezésükre. S erre a KMK jelenleg nem képes. Évekkel előbb elmulasztotta a váltást, a gyorsítást, s így ma már egyre kevésbé partnere a könyvtáraknak, amelyek maguk kénytelenek szűkös eszközeikkel nekifogni a különféle szükséges fejlesztéseknek.

Ezek azok a borzas gondolatok, amelyek eszembe jutottak a KMK genezisét felidézve. Bízom benne, hogy valaki – akár vitázva is – majd folytatja a gondolatsort.

Bereczky László

Nemcsak hardverre van szükség

Beszélgetés Benda Máriával

A szakma öreg rókái, akik csak „Szepinek” ismerik, hitetlenkedve fogadták a hírt, hogy Benda Mária nyugdíjba vonult. Nemcsak az orvosi könyvtárosok apraja-nagyja, de az egész könyvtáros szakma jól ismeri és becsüli. Lelkes tevékenységének köszönhető – sok egyéb munkája mellett – az orvosi könyvtári hálózat létrehozása, megteremtése.

A könyvtárosi hivatás, egyben az egészségügy elkötelezettje negyven, munkával teli év után, mint az Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár főigazgatóhelyettese ment nyugdíjba. Szemészasszisztensként kezdett dolgozni szülővárosában, Beregszászon, s mindvégig hű maradt ahhoz a területhez, az egészségügyhöz, amelyen elindult. Éppen ennek köszönhető, hogy a későbbiek során olyan jól érezte az orvosi szakkönyvtárak problémáit. Nemcsak az egészségügyhöz, de ahhoz az intézethez is hű maradt, ahol „könyvtároskodni” kezdett. 1950-ben történt áttelepülése után abban az intézetben kezdett fordítóként, majd könyvtárosként dolgozni, ahonnan most nyugdíjba vonult.

– *Hogyan lett a fordítóból könyvtáros? Hízen – ha jól tudom – oroszból és csehből fordítottál?*

– Véletlenül. Pár tucat kézikönyv hevert a néhány szobányi intézmény dolgozóinál. Ezeket rendeztem, vettem számba, katalogizáltam. Látva rendcsinálási kedvemem, könyvtáros tanfolyamra küldtek. Aztán megszerettem a szakmát.

– *Ez így túlon túl egyszerűnek tűnik. Aki viszont munka mellett tanult tovább, nagyon is jól tudja: nem ilyen sima a „szakmaváltás” – különösen három gyerek mellett. Hogyan mertél belevágni?*

– Meg kellett csinálni. Fiatal voltam és édesanyám segített a gyerekek felnevelésében. Aztán nemcsak felébredt az érdeklődésem a szakma iránt, de egyre jobban magával is ragadt, s így nemcsak az egyetem magyar–könyvtár szakát végeztem el 1965-ben, hanem doktoráltam is 1969-ben, és 1980-ban megvédtem tájékoztatási témájú kandidátusi disszertációm. A vállalkozás – visszatekintve – átvirrasztott éjszakákat jelentett, de nem volt egészségromtó. Ma is így tennék.

Hát ilyen ő, minden amit tesz, természetes és egyszerű: „csinálni kell” – mondja – és ez neki megy is. Ma is irigyléreméltóan gyors, fürge járású, tele energiával és ötlettel. Jó volt vele dolgozni. Lelkesedése, lendülete „ragályos” volt: önbizalmat adott azoknak, akik annak hiányával küszködtek, hitet-lendületet azoknak, akik újra kezdtek. „Meglátod, menni fog” – segített nem kevesünknek az induláskor. Elhittük neki és csakugyan „ment” is.

Sajátos módon kezdte meg nyugdíjas éveit is – főfoglalkozásának is becsületére valló vállalkozással: egy új, angol nyelvű lap indításával az orvosi könyvtárosoknak. Erről faggatom nyugalmasnak éppen nem mondható szobájában.

– *Mi adta az ötletet az új folyóirat indítására?*

– Az ötlet egyáltalán nem tőlem ered. A Medinform varsói tanácskozásán a lengyel kollégák vetették fel, hogy ha valódi szakmai kapcsolatokat akarunk kiépíteni az orvosi könyvtáros világgal, akkor angol nyelvű könyvtári-információs folyóiratot kell indítanunk, főként azért, hogy a kelet-európai országok szakemberei könnyebben jussanak publikációs lehetőséghez. S minthogy a magyar orvosi könyvtárosok lapja, *Az Orvosi Könyvtáros* 29. évfolyamába lépett, s a folyóirat világnyelvekre is publikál cikkeket, széles körű kapcsolatai vannak, vagyis van már lapindító és fenntartó tapasztalatunk, bennünket kértek fel, hogy indítsuk meg az új folyóiratot. Mi aztán „továbbfejlesztettük” az elképzelést.

– *Mi a szándékotok?*

– Az, hogy valódi európai folyóiratot csináljunk. Földrészünk minden országából kértünk fel szerkesztőbizottsági tagokat és a legtöbben lelkesen el is fogadták a felkérést. A *Health Information and Libraries* című folyóirat ez év második felében indul.

– *Csaknem egy időben nyugdíjazásoddal indítottál be egy új munkálatot, az MKE keretében az orvosi könyvtáros csoport megszervezését. Miért éppen most? A hálózat nem volt a magyar orvosi könyvtárosok működésének megfelelő kerete?*

– A kérdés nagyon is helyénvaló, mert egészen 1988-ig nem akartunk a Magyar Könyvtárosok Egyesületén belül külön orvosi könyvtáros csoportot létrehozni. A hálózaton, illetve annak koordinációs körén kívül nincs Magyarországon orvosi könyvtár. Úgy gondoltuk, nincs értelme ugyanazoknak a kollégáknak két párhuzamos szervezetet létrehozni. Hogy 1988-ban mégis megalakítottuk e csoportot, ezt két dolog indokolta. Az egyik, hogy megalakult az európai orvosi tájékoztatók és könyvtárosok szervezete, az Association of Health Information and Libraries, amelynek csak így, csoportként lehettünk tagegyesületévé. A másik: a hazai politikai élet úgy alakult, hogy – úgy tűnik – sok mindent jobban el lehet majd érni egyesületi, mint állami szervezetben.

– *Fontosnak tartod, hogy az európai egyesület tagjai legyünk?*

– Igen. Fontos, hogy a magyar orvosi könyvtárosok bekerüljenek az európai orvosi könyvtári életbe, részt vegyenek a világ orvosi könyvtárosainak élénk együttműködésében,

és pedig nem majd, hanem máris. Erre való az orvosi könyvtáros csoport, és azon leszek, hogy az új folyóiratba is minél több magyar szerző írjon.

– *A nyugdíjazás sokakban vegyes érzelmeket vált ki. Várják is, de amikor elérkezik az ideje: megrettennek tőle. Te hogyan voltál ezzel?*

– Én is ugyanígy. Nem tudtam magamat nyugdíjasnak elképzelni.

– *Mi az, amit a legjobban élvezel a nyugdíjaságban?*

– A kötetlenséget és a sok nyomasztó, kis és nagy gond, a felelősség elmaradását.

– *És mi az, amit nem szeretsz ebben az állapotban?*

– Nincs olyan. Továbbra is az OIK-ban dolgozom, heti 18 órát. Van munkám és a munkatársak ugyanolyan kedvesek hozzám, mint mindig is voltak.

– *Majdnem negyven évet dolgoztál könyvek között és – a hálózati munkából fakadóan – sok emberrel. Könnyű volt?*

– Könnyű is, nehéz is. Negyven év alatt az ember sok főnök- és kollégaváltást él meg. Mindenki mást tart fontosnak, mindenkinek más az egyénisége. Nekem szerencsém volt. Minden főnökömnek több volt a jó tulajdonsága, mint a gyengéje és abban megegyeztek, hogy minden erejükkel az OIK és a hálózat ügyét akarták előrevinni. Említetted a hálózatot és az embereket. Ha egy szervezet munkatársait nem te választod és tudomásul kell vened, hogy velük kell dolgoznod, csak egyet tehetsz: igyekezned kell mindenkiből a lehető legtöbbet kihozni, amire képes. Vannak persze reménytelen esetek. De a többség örül neki, ha valamilyen tehetségét vagy készségét észreveszik, ha hagyják, hogy ötletei legyenek, ha egy-egy akcióba, programba bevonják, ha érezheti, hogy fontos, hasznos ember. Ezek persze elköptatott bölcsességek, mint ahogy volt idő, amikor szégyellni kellett, ha az ember elkötelezett híve volt valaminek. Vállaltam a nevelésszerűséget. Hálózatunk összetartó ereje évtizedekig a lelkesedés, a barátság volt. És ma is fontosnak tartom mindkettőt, még ha tudom is, hogy anyagiak, „hardver” nélkül nem megy.

– *Nem könnyű időket élünk, úgy látom, egyre kevesebb a szakmáért lelkesedő könyvtáros, hiszen nincs pénz könyvtárosra, információra. Köztudottak az egészségügy nehézségei is, a szakkönyvtár pedig csak nagyon kis pont ebben az „üzemben”. Látsz kiutat?*

– Remélem, hogy információra az eddiginél

több pénz lesz. Fent és lent egyre inkább belátják, hogy másképp nem megy.

– *Negyven év szakmai tapasztalata nem kis dolog. Jól ismernek szakmai körökben nemcsak itthon, külföldön is. Természetes hát, hogy igen sok szakmai konferencián vettél részt. Számodra melyik volt a legtanulságosabb?*

– Az 1987-ben megrendezett brüsszeli. Ott világossá vált, hogy a könyvtári munka útja a számítógépesítés, de azért nem szabad más információs kérdések iránt vakká válni. A szolgáltatások iránti igény kutatása és az osztályozási kérdések például ma is élők, amelyekkel kis és nagy könyvtárak egyaránt foglalkoznak.

– *Hogyan vélekednek rólunk nyugaton és keleten?*

– Isterik értékeinket és hibáinkat. A hálózati szervezést, az együttműködést, beszerzési politikánk eredményeit elismerik. De tudják, hogy technikailag továbbra is elmaradtunk vagyunk, hogy körülményesen csináljuk, amit egyszerűen is lehetne, és nehezen tudják elfogadni, hogy külföldi egyesületek magyar tisztségviselői pénzügyi okokból nem tudnak fontos megbeszéléseken részt venni.

– *Az évek során sok mindennel foglalkoztál: igénykutatással, az orvosi szaknyelv történetével stb. Volt-e ezek között kedvenc „gyermeked”?*

– Nem is kedvencem, hanem már szinte rögeszmém: a könyvtári hálózat szervezeti „modellje”. Nem általános vagy ideális modelle gondolok, hanem olyanra, ami a mi viszonyaink között megvalósítható. Hogyan kapcsolódjanak a könyvtári munkafolyamatok egymáshoz egy kórházban? Hogyan kapcsolódjanak az egyes könyvtárak egymáshoz Magyarországon, és hogyan épüljön be a könyvtár

a fenntartó intézmény életébe? Te is tudod, hogy a kórház különleges intézmény. A magyar viszonyok között még feudális vonásokkal is terhelt. Egyre azon igyekeztem, hogy a könyvtáros és a magasan fölötte álló főorvosigazgató között a távolságot csökkentsem. Eről beszéltem, irtam, ezért veszekedtem.

– *És sikerült eredményt elérned?*

– Mondjuk ötven százalékban. De ez is örömmel töltött el.

– *Mindig csodáltam, ahogy egy-egy szakkönyvtár vagy könyvtáros érdekében folytatott tárgyalás során rövid időn belül „megszelídített” kórházigazgatókat, orvostanácsadókat. Hogyan sikerült magadat elfogadtatnod, hiszen – mint említetted – a magyar egészségügy feudális vonásokat is mutat. Sokan panaszkodnak, hogy a nem orvos, az információs szakember véleményét nehezen fogadják el. Neked ez csaknem mindig sikerült. Hogy csináltad?*

– Érvekkel, olykor a hiúságukra hatva. Például úgy, hogy megemlítettem: a szomszédos megyei könyvtár kórházában már megvették, felszerelték ezt vagy azt.

– *Mit tartottál munkádban a legnehezebbnek?*

– A személyi ellentétek áthidalását intézetben belül és kívül. Tudomásul kell vennünk, hogy van szimpátia, van antipátia, s hogy nincsen tényér csörgés nélkül. A vitákban igyekeztem a mérleg nyelve lenni. Sokszor sikerült is. Voltak azonban olyan esetek, amikor nem tudtam és nem is akartam békítő lenni. Szeretem az embereket, de nem minden tettüket. Némelyik konfliktushelyzetnek a megoldhatatlansága okozta a legtöbb fejtörést.

– *Végül egy hétköznapi kérdés: minden ember életében van olyan, amit nem szeret csinálni. Te hogy vagy ezzel?*

– Ami a szakmai munkát illeti, nem szerettem „címleírni”. Azt el sem tudtam volna képzelni, hogy egész nap csak azt csináljam. Most pedig pontosan tudom, hogy mi az, amit már nem is szerethetek: ez a számítógépes munka. A szervezési részét tudom, értem: mit és hogyan kellene. De a munka lényegét már nem. Ez a fiatalok dolga, és örülök, hogy a hazai könyvtárosvilág egészen szépen lépeget előre ezen a terepen.

– *Terveidhez, munkádhoz sok sikert, a nyugdíjas évekhez jó egészséget kívánunk. Segítségre, tanácsaidra mindig számítunk.*

Almásyné Kovács Éva

Gazdagodott Pápa városa

Hosszú ideig tartó, ritka gondosságú restauráló munka eredményeképpen június 30-án került sor a *Jókai Mór Városi Könyvtár olvasótermének* ünnepélyes átadására. A volt Kastély-kápolna meglehetősen leromlott állapotban került a városi könyvtár birtokába: a mennyezeti freskókat és a falak ornamentális díszait többszörös mérszréteg fedte, az ajtók, ablakok megvetemedtek. A restaurálás nyomán régi fényében ragyog az új rendeltetésű barokk kápolna. A stílusos olvasóterem mellett helyet kapott benne a modern berendezésű díszkötéka is.

Szép számú hallgatóság gyűlt össze az ünnepélyes olvasóterem-átadásra, amelynek programját *dr. Hermann István* könyvtárigazgató nyitotta meg, majd *dr. Németh Zoltán*, a városi tanács elnöke tartotta meg avatóbeszédét (teljes terjedelmében közöljük). Az ünnepséget a *Gosztola István* által vezetett veszprémi Hóvirág énekegyüttes zárta a helyhez nagyon illő barokk motettával. A résztvevők a gyermekkönyvtárban videovetítésen ismerkedhettek a restaurálás fázisaival.

*

Mai, újat kereső világunkban reformtörekvéseinkkel nagyon is összecsengenek – és különösen időszerűek – múlt századi legnagyobb reformköltőnk – *Vörösmarty Mihály* – szavai a „Gondolatok a könyvtárban” című filozófikus költeményében: „Hová lépsz most, gondold meg, oh tudós... / Könyv lett a rabnép s gyávák köntöséből / S most a szabadság és a hősi kor / Beszéli benne nagy történetét / ...Ment-e / A könyvek által a világ elébb?” Valóban költői kérdés, de a válasz igencsak tapasztalati és valóságos lehet! Könyv nélkül a világ ma nem ott lenne, ahová eljutott. Igen, a könyvek által is ment előre a világ.

A pápai Jókai Mór Városi Könyvtár olvasótermének restaurálás utáni ünnepélyes átadá-

sára gyűltünk össze. Ünnepi alkalom ez valóban. Nemcsak azért, mert az enyészettől, a pusztulástól a múlt értékeit megmenteni a jelen és a jövő iránti emberi kötelesség, hanem mert önmagunk becsülését, emberi létünk szellemi gazdagságát, humánusabb kiteljesedését is szolgálja. Az anyagi befektetés ezáltal válik szellemi erővé; ez a szellemiség pedig az anyagi javak gyarapodásának előkészítőjévé.

Évezredek óta, amióta igény van az emberi szellemi alkotások, irások megőrzésére: ezek központi gyűjtőhelyei a könyvtárak. Legyenek azok agyagtáblák, vagy papirusztekercsek, kéziratok kódexek, vagy nyomtatott könyvek. A bennük felhalmozott ismeretanyag hol szűkebb, hol pedig szélesebb rétegek közkinccse volt mindig.

Napjaink változó világában, amikor az ember szellemi alkotásainak értéke ismét az őt megillető helyre kerül hazánkban is, különösen felértékelődik a könyvtárak szerepe, társadalmi funkciója. Bár technikai színvonalunk elmarad még a fejlett európai országoké mögött, nálunk is megkezdődött könyvtáraink átalakulása. Megjelentek az olyan típusú intézmények, ahol a mindennapi monoton munkát már számítógépek, információkereső rendszerek segítik.

Könyvtári intézményhálózatunk egy részét a múltból örököltük. Vannak a múlt század végén, a századfordulón, a két világháború között, és az ötvenes években létesült intézményeink. De szépen számmal találunk az utóbbi időben épített vagy átépített könyvtárakat is.

Bár a pápai Jókai Mór Városi Könyvtár nem kapott új otthont, még csak teljes felújítására sem kerülhetett sor, mégis jelentős eseménynek vagyunk részesei. Több évig tartó szorgalmas és felelős feltárási és felújítási munka eredménye ez a mai olvasóterem-átadás.

A munka 1986-ban kezdődött, amikor a könyvtár és a város vezetése megfogalmazta: *meg kell menteni a kupolaterem mennyezetét*

levő értékes freskót! Pénz még nem volt, de mindenki tudta és érezte, a város és a Dunántúl egyik legimpozánsabb terméről, a kastély gyöngyszeméről van szó. Az MM könyvtári osztályának anyagi támogatásával megindultak a munkálatok. Az OMF közreműködésével megkezdődtek a falkutatások. A feltárási művészek szakavatott szeme felismerte az alkotás értékeit. Rövidesen kiderült, hogy a falakat *ornamentális* díszítés borítja a többszöri átmenés alatt. *Galavits Géza* művészettörténész megállapította, hogy – *az összehasonlító művészettörténet véleménye szerint* a falkép *Millthorfer* alkotása lehet, méghozzá egyik legépebben megmaradt magyarországi műve. A pápai *Esterházy*ak mellett olyan mecénások foglalkoztatták, mint a *Habsburg*ok és a kismartoni *Esterházy*-család.

Az előttünk és felettünk álló freskó a már érett művész munkája, a magyarországi barokk falképfestészet egyik legszebb alkotása. Különlegesség a terem azért is, mert átmenetet, mintegy közbülső állapotot jelent a monumentálisból az egyre kisebbé váló kastélykápolnák között: *mérete még impozáns, de már nem hatalmas*. A hozzákapcsolódó oratóriummal és az egykori sekrestyével az *Esterházy*-család vallási életét szolgálta – ma a kultúra szentélye. Építtetője gróf *Esterházy Károly* egri püspök, akinek városunk jellegzetes barokk arculatát, igazi „pápai minőségét” közzönheti.

A most átadásra kerülő olvasóterem szolgál-

ja az itteni lakosok, fiatalok és idősek művelődését, az egyetemes emberi kultúra ügyét, a felkészülést és a szórakozást egyaránt. Legyen a könyvtár a közművelődési tevékenység műhelye, központja, váljék a város és környéke tudományos, kulturális és zenei életének egyik élményt nyújtó színterévé.

A mai átadás példás összefogás és áldozatvállalás eredménye: az MM, a megyei és városi tanács, valamint az OMF mintegy 3 millió forintja tette lehetővé. Ez az összeg tartalmazza a restaurálás költségein kívül az elektromos rendszer, a hangzóberendezések, a nyílászárók felújítását és cseréjét, valamint az aranyozás és a berendezések költségeit is. Köszönet mindazoknak, akik anyagiakkal, akik művészi munkájukkal és bármi más támogatással, személyes vagy erkölcsi közreműködésükkel segítettek e nemes szándék megvalósulását.

Vörösmarty Mihály szavaival kezdtem megnyitóm, *Babits Mihály* soraival zárom: „Őh ne mondjátok azt, hogy a Könyv ma nem kell, / hogy a Könyvnel több az Élet és az Ember: / mert a Könyv is Élet, és él, mint az Ember – / így él: emberben könyv, s a Könyvben az Ember... // Öröklött, nagy varázs, holtak idézője, / messze nemzedékek egymáshoz fűzője; / mert csak a Könyv kapcsol multat a jövőbe, / ivadék lelkeket egy nemzetté szöve.”

Ezeknek a gondolatoknak a jegyében adom át az olvasótermet a város és környéke lakosságának és a könyvtár dolgozóinak.

Dr. Németh Zoltán

Mérlegen a Szabolcs-Szatmár Megyei Könyvtári Híradó tizenöt éve

Kiemelkedő eseménye volt a Szabolcs-Szatmár megyei ünnepi könyvhét idei rendezvénysorozatának a helyi könyvtári híradó másfél évtizedének eredményeit, gondjait számbavevő tanácskozás a nyíregyházi Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtárban. *Pataki József*, a megyei tanács művelődési osztályvezetője megnyitójában arról a kihívásról szólt, amelyet az újonnan, nagy mennyiségben induló lapok jelentenek a szűk olvasóréteg érdeklődésére számot tartó híradónak. Ezt követően a

megyei könyvtár nagytermét teljesen megtöltő, túlnyomórészt könyvtáros közönség – amely csalódással vette tudomásul *Pataki József* távozását – meghallgatta a lap első percétől felelős szerkesztőjének, *Futaky László*-nak közvetlen hangú „önvallomását” az elmúlt tizenöt évről, majd a szakma jeles művelőinek – *dr. Gerő Gyulának* és *dr. Arató Antalnak* – elemzését e szellemi műhely törekvéseiről, eredményeiről, hiányosságairól.

Futaky László a híradó létrejöttének indíté-

kaival foglalkozott, utalt az 1973-as leányfalusi tanácskozás ajánlásaira, az 1974-es közművelődési párthatározatra, amely a szakmai tájékoztatás javítására is tett javaslatot, végül az immár jó ideje új épülettel rendelkező és hálózati feladataiban lényegesen kibővült megyei könyvtár újrafogalmazandó módszertani teendőiről beszélt.

A lap kezdettől az MKE megyei szervezetének híradójaként látott napvilágot s 1974 tavaszától 15 éven át – változó füzetszámmal – minden évben megjelent. Azzal a tudatos – bár írásba nem foglalt – programmal indították a híradót, hogy az – bevonva a párbeszédbe a fenntartókat is – a megye könyvtárosainak publikációs fórumává legyen. Hogy a túlnyomórészt vidéki könyvtárosokból álló szerzőgárda mennyire nem csupán szűkebb szakmai mindennapjait érintő gondolatokat vetett fel és hozott nyilvánosságra, mi sem mutatja jobban, mint hogy más folyóiratok is szemlézik a híradó érdekesebb írásait (így természetesen a *Könyvtáros* is).

A Szabolcs-Szatmár megye minden részéből Nyíregyházára sereglett könyvtárosgárda érdeklődéssel hallgatta, miként értékelte híradóját a szakajtót szerkesztői szemszögből is kritikusan figyelemmel kísérő *Gerő Gyula*, a *Könyvtáros* nyugalmazott főszerkesztője, aki sajátos humorának és szigorú szakmai kritikájának szemüvegén keresztül tekintett végig az elmúlt tizenöt év teljesítményén. Érzékeltetve a hivatásos szerkesztő sokrétű feladatait, egy-egy szám összeállításával, a lehetséges szerzők megnyerésével kapcsolatos, szinte elősorolhatatlanul szerteágazó teendőit, elismeréssel szövegezte a lapot szerkesztő – és ezt a munkát az igazgatóhelyettesi teendői mellett ellátó – *Futaky László* teljesítményéről. *Gerő Gyula* szövegezte a híradó tizenöt évének cikkeit számbavevő repertóriumról is, tanácsolta, hogy a majdani 1994-es a történeti repertonizálási szisztéma és a mutatók kombinált együttesének elvén alapuljon. Az időrendi szerkesztés segítség a lap-szerkesztőnek is, a hiányzó témák megírásának ösztönzésére, vagy éppen a „túlpublikált”, torlódott anyag kiszűrésére. Beszélt arról is, hogy a különböző hálózatok jelenléte milyen a lapban: a tanácsai és az iskolai könyvtári témák számszerű elsőbbséget élveznek, míg a szak-szervezeti könyvtárak az első hét és az utóbbi három évben nem jelentkeztek írással, holott a szerkesztőbizottságban az első perctől képviseltetik magukat. De elmondható ez a szak-könyvtárakról és még inkább a két nyíregyházi

főiskola könyvtáráról. Nem volt kevésbé tanulságos az egyes hálózatokon belüli témaelemzés sem, amiből kiderült, hogy a gyermekkönyvtárosoknak van a legtöbb mondanivalójuk a szakma részére, a falusi könyvtárak viszont mélyen hallgatnak gondjaikról és ritka örömeikről. Egyedül az ibrányiak jelentkeztek öt publikációval a tizenöt év alatt. Rajtuk kívül még hét írást olvashattunk e másfél évtizedben falusi kollégáink tollából.

Gerő Gyula tanácsokkal is szolgált a jövőendő szerzők körének megnyerésére, a témák változatosabbá tételére. Kedvezően értékelte, hogy az utóbbi időben nagyobb teret kapnak a képzéssel és továbbképzéssel kapcsolatos írások, és egyetlen szám sem jelenik meg úgy, hogy ne tartalmazna helytörténeti írásokat, amelyek közlésével országos példát teremtett a *Szabolcs-Szatmár Megyei Könyvtári Híradó*. Megszívlelendő jó tanácsa volt, hogy legyen a híradó serkentője a közgyűjteményi együttműködésnek, mert nemcsak a helytörténet, de a humán tudományok művelése sem képzelhető el a könyvtár, levéltár és múzeum közös műhelymunkája nélkül.

Hogy a híradó közreadói mennyire fontosnak tartják a szakmai közvélemény gyors tájé-

koztatását, mutatja az az országosan elsőként alkalmazott újítás, amelynek értelmében – kiküszöbölendő a híradó nevének ellentmondó késedelmes hírközlést – 1988 februárjától kiadják a csak kishíreket tartalmazó hírlevelet.

Végezetül *Gerő Gyula* szerencsét kívánt a jubiláló szerkesztőnek, *Futaky Lászlónak* és tiszteltgett a már eltávozottak – *Horváth Gabriella*, *Bori Zsolt* és *Novák Zoltánné* – emléke előtt.

Arató Antal, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár fősztályvezetője elemzésének kiindulópontja a híradó repertóriumra volt; finom kritikáját adta tárgyszavazásának. Teljes joggal hiányolta továbbá a főiskolák – köztük a könyvtári tanszék – ritka jelentkezését. Megemlítette viszont az olyan érdekes írásokat, mint a KMK-konferenciákról, az akadémiai könyvtárról, a szlovákiai orvosi könyvtárról, vagy szakmánk külföldi történéseiről szólók. Megállapította, hogy a híradó cikkeinek 82 százaléka foglalkozott a megye könyvtárügyével, a többi egyéb kulturális kérdésekkel, a könyvkereskedelemmel, a könyvkiadással stb. Ideálisnak találta ezt a 20 százaléknyi „csemegét”, főként azért, mert a nem könyvtáros olvasót is csalogatják. Kevesellte viszont a kifejezetten módszertani segítséget nyújtó írásokat. A módszertani elemzések konkrét cselekvési lehetőségeket általában nem fogalmazznak meg, az általánosság szintjén mozognak, azért

többnyire érdektelenek. Hiányolta az egyedi megoldásokat, az egyéni vélemények kimondását. Kívánatosnak tartotta, hogy több egymásnak szóló üzenetet, humort, adomákat tartalmazzon a lap és talán nem ártana egy kicsit kevesebb ideológiát.

Arató Antal – miután egy kis név szerinti statisztikát is készített a szerzőkről – megállapította, hogy szükség lenne a szerzők körének bővítésére. Végül kisebb terjedelmet, ám gyorsabb megjelenést kívánt a lapnak, egyáltalán nem értett egyet az ingyenesség megszüntetésével, mert szerinte – bár a könyvtárosok valószínűleg áldoznának rá költségvetésükből – nem valószínű, hogy a lap így eljut a fenntartók asztalára.

*

A rendezvény talán szerencsésebb lett volna, ha a rendezők időt hagynak a lapot olvasó könyvtárosok javaslatainak, észrevételeinek elmondására is. Kétségtelen, hogy sok érdeklődő – köztük a városi tv – részvételére számot tartó találkozó kezdődött *Püski Sándorral*, alig egy órával a délelőtti rendezvény befejezése után, de így azzal az érzéssel kellett távozniuk a résztvevőknek saját szakmai lapjuk fórumnak induló tanácskozásáról, hogy egy tartalmas eszmecsere elmaradt.

Dr. Tóvári Judit

A közösség pénzügyi támogatásának szerepe a Deák Ferenc Megyei Könyvtár fenntartásában

Mi, könyvtárosok jól tudjuk, hogy az *információrobbanás* létrehozta azokat az intézményeket, amelyek az emberi tudás összegyűjtésével, rendszerezésével és rendelkezésre bocsátásával foglalkoznak. *Megyei könyvtárunk igyekszik eleget tenni e követelményeknek.*

Íme néhány tény magáról a Zala Megyei Könyvtárról. 1950-ben alapították, jelenlegi épülete 1967-ben készült el. Alapterülete 1550 négyzetméter, állománya több mint kétszáz-

ezer egység, ebből hétezer periodikum, 473 előfizetett újság és folyóirat, 440 mikrofilm, 9800 hangfelvétel, több száz hanglemez és –kazetta, számítógép-szoftver és videokazetta. A beiratkozott olvasók száma a múlt évben 8400 volt, a látogatóké mintegy ötvenezer, a kölcsönzéseké 1988-ban meghaladta a kétszáz-ezretet. A könyvtár 56 munkatársa közül 16 részfoglalkozású. Néhány szó a műszaki berendezésekről és szolgáltatásokról: egyebek között két korszerű fénymásoló-berendezés,

két mikrofilmolvasó és három számítógépterminál működik, most készülünk a számítógépes nyilvántartási rendszer és katalógus bevezetésére.

Az igazat megvallva, a közművelődési könyvtárak *olvasóinak száma* a megyében néhány éve gyakorlatilag változatlan, az összalakosságnak mintegy húsz százaléka. A falusi olvasók tényleges létszáma – elsősorban a falusi lakosság számának csökkenése, vagyis a gyors urbanizálódás, valamint a költségvetési keretek nem megfelelő alakulása folytán – csökkent. *Kedvező tendenciák* csak a városi könyvtárakban és a megyei könyvtárban figyelhetők meg. Ezt az aránylag gazdag könyv- és folyóiratanyag, audio-, zenei és videogyűjteményeknek, hangfelvételeknek, másoló és korszerű gyermekkönyvtári szolgáltatásoknak, a jó katalógusoknak és referenszműveknek, a vakok részére szolgáló „hangos könyveknek”, az idegen nyelvű kiadványoknak, számítógépes lehetőségeknek, a könyvtárközi kölcsönzésnek, az adatbázis-termináloknak, az online videotexnek stb. köszönhetik.

Ezekben a könyvtárakban jók a helytörténeti gyűjtemények, némelyikben kiváló a műszaki, művészeti, társadalomtudományi és pedagógiai állomány, színvonalasak a hanglez- és hangszalag-, a video- és más különgyűjtemények, van tájékoztatószolgálat (főként bibliográfiai vonatkozásban), másolatkészítő-szolgálat és – a megyei könyvtárban – saját kötetzet is.

Megyei könyvtárunk kiemelten foglalkozik továbbá a könyvek és folyóiratok megóvásával és terjesztésével. A nyolcvanas évek első felében felismertük a nem könyv jellegű dokumentumok helybeni és otthoni használatában ránk háruló feladatok fontosságát.

Néhány *számítógépes információforrás* a megyei könyvtárban már most is hozzáférhető. Egyes szakterületek központi adatbankjainak teletex-rendszerei már működnek; ilyen például az IPCOM (ipari kommunikációs központ), az OMIKK szolgáltatásai és a JIR (jogtudományi adatbank). Az OMIKK online kapcsolatot kínál a hazai és külföldi adatbankokkal. Természetesen van lehetőség a hagyományos módszerekkel történő kölcsönzésre is.

A könyvtárosok jól ismerik azt az *alapelvet*, amely szerint az információk rendelkezésre bocsátása a közművelődési könyvtárak szolgáltatásainak szerves része. Ezek általában térítés nélkül vehetők igénybe, bár bizonyos korlátozást kell szabni a munkatársak egy-egy olvasó

vagy intézmény kérésére fordítható idejétől függően.

Egyebek között az IFLA álláspontját, az UNESCO manifesztumát és a fejlett országok mindennapos gyakorlatát is figyelembe véve, tökéletesen tisztában vagyunk azzal, hogy bármiféle térítési díj bevezetése az információkhoz való hozzáférés korlátozását jelenti, és bizonyos értelemben ellentétes a magyarországi közművelődési könyvtári mozgalommal és gyakorlattal is. E megfontolások miatt viszonylag erős a könyvtárosok ellenállása megyénkben is: helytelenítik, hogy a könyvtári információkhoz való hozzájutást bármiféle térítéshez kössük.

Az első lépéseket csak az elmúlt néhány hónapban tettük ebbe az irányba. 1989. január 1-jétől magasabb összeget kérünk az *éves beiratkozásért* (felnőttektől 30, gyermekektől, katonáktól és nyugdíjasoktól 10 forintot), és meghatározott díjat vezetünk be az úgynevezett nem alapvetően könyvtári szolgáltatásokért. Tervezzük egyéb, új szolgáltatások bevezetését, például fordítást, könyvkötést, könyvkiadást és kulturális programok szervezését díjazás, illetve tiszteletdíj ellenében az igen közeli jövőben.

1988-ban megkezdtük az újdonságnak számítót, térítésért végzett szolgáltatások rendszerének kiépítését, főleg a könyvtár meghatározott munkatársai és tanácsadók közreműködésével. Ingyenesen adunk választ a segédkönyvek felhasználásával, illetve rövid idő alatt megválaszolható, tényekre és adatokra vonatkozó kérdésekre. A kutatóknak nyújtott, hosszabb ideig (több napig) tartó vizsgálódást vagy a konzultációs bázishoz tartozó szakemberek közreműködését szükségessé tevő tájékoztatásokat viszont térítési díjért szolgáltatjuk. 1989 eleje óta ugyancsak térítés ellenében adjuk az úgynevezett „kurrens válaszokat”, például az egyik helybeli filmforgalmazó vállalatnak az új filmekről megjelenő cikkek fotódokumentációját.

A számítógépes információ térítési díjai eltérőek attól függően, hogy magánszemélyeknek vagy vállalatoknak, intézményeknek, illetve az úgynevezett „könyvtárfenntartóknak” adjuk. Az utóbbiak meghatározott időszakra vagy bizonyos számítógépidőre mentesek a térítéstől. Ez a gyakorlat érvényes egyes OMIKK-szolgáltatások és az IPCOM-video-tex adatbankkal való online kapcsolat esetében is. A térítési díjakban nincs benne a felhasznált központi számítógép-idő, a megyeszékhely és

Budapest – ahol a központi számítógépek találhatóak – közötti telefon vagy nedixvonal költsége, ezt a könyvtár fedezi.

Az ilyen fajta szolgáltatások körét igyekszünk bővíteni, elsősorban a helyi vállalatok, művelődési intézmények és egyének számára. Egyes szakterületek könyvtári anyagainak indexelése és kivonatolása, valamint egyéni kérésre terjedelmesebb bibliográfiák összeállítása tanulmányi vagy kutatási célokra, tudományos fokozat megszerzéséhez, a térítéses szolgáltatások körébe tartoznak.

Ismételten hangsúlyozni kívánom, hogy a térítési díjakkal már az új szolgáltatások bevezetésekor a legnagyobb óvatossággal kell eljárni, de a körülmények, a fenntartási költségek és a személyzet fizetésének előteremtésével kapcsolatos nehézségek fájdalmas lépések megtételére kényszerítenek. Ugyanakkor nem feledkezünk meg az IFLA állásfoglalásáról, amely szerint „bármiféle térítési díj bevezetése óhatatlanul bizonyos információkhoz való hozzáférés korlátozásával jár együtt”.

Mind több állampolgár ismeri fel a társadalom és a könyvtárak, a könyvtárak és a haladás, a könyvtárak és a mindennapi élet minősége közötti igen szoros kapcsolatot. A könyvtár mint intézmény sokféle társadalmi tevékenység elősegítésére alkalmas. Az 1976. évi magyar könyvtári törvény természetesen intézkedik a könyvtárak fenntartásával foglalkozó testületek működéséről, jogairól és kötelességeiről.

E fenntartókon kívül más jogi és magán-személyek is támogathatják a könyvtárakat, és ezt meg is teszik.

Megegyező könyvtárunk fenntartása teljes egészében a Zala Megyei Tanács dolga. A tanács művelődési osztálya – hatásköri kötelezettségeinek keretében – gondoskodik a központi szerepkörű megyei könyvtár – a megye legnagyobb könyvtára – fenntartásáról. Általános alapelv, hogy a helyi közművelődési könyvtárak fenntartásának feladata az illetékes megyei, városi és községi tanácsok dolga. Ez a gyakorlat egyrészt jó, mert hagyományörző, másrészt viszont a maradi paternalizmust is kifejezésre juttatja.

A fokozódó gazdasági nehézségek mind több zavart okoznak a működésben. Ezek elsősorban a beszerzések kívánatos szinten tartásában mutatkoznak meg, főként a csak „kemény” valutáért beszerezhető könyvek és folyóiratok, a korszerű műszaki berendezések, számítógépek megvásárlását, az új könyvtárak építését, a régiek helyreállítását, bővítését akadályozzák.

Az igazat megvallva, a tanácsok mint fenntartók tényleges erőfeszítéseik ellenére – mind megyei, mind helyi szinten – egyre kevésbé képesek megbirkózni a dokumentumok számának és árának növekedésével, egyre nehezebben fedezik a munkatársak fizetését, a karbantartásnak és korszerűsítésnek költségeit. Például a másik, azaz a szakszervezeti megyei közművelődési könyvtári hálózatot máris a lassú hanyatlás jellemzi mind az ellátás, mind a szolgáltatások terén. Az iskolai könyvtárak ugyancsak kemény harcot vívnak a jobb feltételekért.

Többek között ezek az okai annak, hogy *társadalmi mozgalom* indult a könyvtárak fejlesztéséért, körülményeik javításáért, hogy eleget tudjanak tenni a velük szemben támasztott új követelményeknek.

A könyvtárak a maguk részéről lehetőséget teremtenek az olvasásra. Azt azonban, hogy kinek és milyen mértékben teszik elérhetővé szolgáltatásaikat, több társadalmi tényezőtől függ. Az olvasáskutatás eredményei azt mutatják, hogy Magyarországon és a megyében is a lakosságnak csak kisebb része könyvtárhasználó. Egyes helyeken a viszonylag rossz körülmények között működő könyvtárak nem tudják megtartani olvasóikat, csökken a kölcsönzések száma. A többi használati mutató megerősíti ezt a negatív tendenciát.

Napjainkban a *közművelődési könyvtárak*

pénzügyi helyzetében viszonylag lassú strukturális változás megy végbe. Intézményünk – mivel a szerencse ránk mosolygott – 1988-ban meghatározott célra felhasználható jelentős pénzügyi támogatást kapott egy pályázat nyerteseként. Megnyertük a speciális szabadteri programok számára meghirdetett Deák Ferencről elnevezett vetélkedőt, és a „Horizont”-versenyt, amely az idegen nyelvek oktatásának számítógépes programját támogatja. Az Országos Művelődésfejlesztési Alaptól is kaptunk támogatást számítógépes online kapcsolatok kiépítéséhez a központi adatbankokkal és információs központokkal.

Az alapítás után évtizedeken át könyvtárunk valamennyi kiadását a fenntartó megyei tanács költségvetéséből fedeztük. A fenntartót terheltek a beszerzésre fordított kiadások és a személyzeti költségek egyaránt. Az elmúlt esztendőben összesen tízmillió forintot költöttek könyvtárunkra, könyvek beszerzésére 1,5 millió volt a keret. A költségvetés 85 százaléka a megyei tanácstól, 15 százaléka egyéb forrásokból származott. Ez a megoszlás igen fontos „elmozdulást” jelent a helyes irányba, a közművelődési könyvtárak támogatása felé. A *hivatalos költségvetés* az elmúlt öt évben évenként 8-10 százalékkal nőtt, a könyvek és más dokumentumok ára azonban ennél nagyobb mértékben emelkedett. Ezért további erőfeszítéseket kell tennünk a közösség pénzügyi támogatásának elnyerésére.

Az elmúlt időszakban szerzett tapasztalatok és gyakorlat figyelembevételével indítványoztuk a *megyei könyvtárpartolók körének* létrehozását a megyei tanács ülésein az utóbbi években. Próbálkozásaink 1988-ban sikerre vezettek, és jelenleg 150 magánszemély és több mint 30 intézmény a kör tagja (*Könyvtáros*, 1988/6. sz.). A könyvtár 1988-ban több mint egymillió forintot kapott az említett pályázatok révén, és több mint 300 ezer forintot az alapítványtól. (A megyei könyvtár hivatalos költségvetése 8,2 millió forint volt.)

Befejezésül hangsúlyozni szeretném, hogy bár az eddigiek alapján akár azt is hihetik, hogy könyvtárunk és a közösség kapcsolatát illetően minden tökéletesen rendben van, az igazság, hogy nekünk, könyvtárosoknak, akik belső helyzetünket jobban ismerjük, a régi és az újabb problémák tűnnek dominánsnak, többek között a megfelelő pénzügyi ellátás, az épületek, a személyzet, a műszaki berendezések hiányosságai, a használati százalékarány alacsony volta stb. Az egyik legnagyobb akadály a további fejlődés útjában a könyvtárhasztnálát és a különböző műveltségi színvonalú és társadalmi összetételű lakosság érdeklődésének viszonylag alacsony szintje.

Ez az oka, hogy *hosszú távú célkitűzéseinket* a társadalmi akadályok, az eddig elért eredmények, *a tényleges szükségletek és a rendelkezésre álló erőforrások figyelembevételével kell megválasztani.*

Balázs Béla

Miért érdektelenek a fölőspéldány jegyzékek?

Lassan elfogadottá válik könyvtárainkban a rendszeres állománykivonás gyakorlata. Az érvényben levő jogszabály szerint (3/1975. KM-PM sz. együttes rendelet) az 1949 után megjelent belföldi – tartalmilag elavult – dokumentumokat a könyvtár ipari felhasználásra eladhatja. A könyvtárak nem élnek eléggé ezzel a lehetőséggel. Nézem a közreadott fölőspéldány jegyzékeket: „visszaköszönő” szerzők és címek, aktualitásukat veszített művek. Az olvasók érdeklődésére már nem számíthatnak, s valamennyi könyvtár igyekszik megszabadulni azoktól a kötetektől, amelyeken túllépett az idő, s csak elfoglalják az egyébként is szűkös raktári polcokat. Miért kísérletezünk akkor az

ismételt körözéssel? Miért fordítunk erre a munkára fölöslegesen pénzt, időt, energiát? Egyszerűbb lenne az állománykivonással együtt mérlegelni, mire lehet még szükség, mit fognak más könyvtárak befogadni. *Ne kerüljük meg a döntést!* A kivonást végző könyvtárban az olvasószolgálati könyvtárosok véleményét érdemes lenne meghallgatni. Az OSZK fölőspéldány központja is előzetes szelektálást vár.

Nem tudhatom, mire van igény. Jó lenne, ha visszajelzést kapnánk arra vonatkozóan, mit érdemes felajánlani, s mely művek iránt nincs könyvtári érdeklődés. Saját gyakorlatunk észszerűsítése is megérne egy kis gondolkodást, őszinte számvetést.

Orosz Bertalanné

Egy közértes-könyvtáros keservei

Az IFLA-ról csak annyit tudok, hogy a nagyvárosi könyvtárak nemzetközi szervezete (természetesen nem csupán a nagyvárosiaké, mégcsak nem is a könyvtáraké, hanem a könyvtárosegyesületeké = Könyvtárosegyesületek Nemzetközi Szövetsége – *a szerk.*). Azt is tudom, hogy az FSZEK hosszú ideig azért nem volt a tagja, mert a fővárosnak nem volt 200 dollárja, hogy befizessük a tagdíjat. Hosszú évek óta már van!

Hallomásból tudtam, hogy az idén nálunk lesz a közgyűlés, ezért – mint egy nagyvárosi könyvtár hálózatának egyszerű dolgozója – álmodozni kezdtem: mit is mondanék, ha ott lehetnék? Mit mondanék, ebben a válsággal terhes, mégis izgalmas, demokratizálódó világban, kivált olyan körülmények között, amikor az érintett nagykönyvtárnak szociológiai gyűjteménye is van? Olyan csacskaságokra gondoltam, hogy a politikai rendszer nagy sebességű változásai közepette alapfeladatnak tekintem a naprakész szociológiai információt (nemcsak a kutatóknak, de hálózatom egységeinek is), hiszen eldönthetetlen, mikor minek van köznapi és mikor tudományos értéke! Beszéltem volna arról, hogy néhány éve és a jövőben is érzékenyen kellene figyelni, feltárni és használatba adni mindazt, ami a társadalmat érdekli. Beszéltem volna olyasmiről, hogy egy hosszú, voluntarista művelődéspolitikai szakasz után, a hálózat szenvedő tagkönyvtárainak megtámogatása – éppen a társadalmi reform gyorsítása érdekében – alapvető szakmai kötelessége lenne a városi könyvtár szociológiai gyűjteményének! Nem szégyelltem volna olyant kijelenteni, hogy bár a szociológia szaktudománnyá vált ugyan, a társadalom valóságos igényei és érdekei mégis megkívánják, hogy visszahozzuk az „általános értelemben vett társadalomtudomány” fogalmát, mert az eszmei értékszavar e területen a legnagyobb, s itt kellene gyors, érzékeny és értő válaszokat adnunk!

E csacska gondolatok miatt vártam, hogy a nagyvárosi könyvtár értő képviselői mit is fognak szólni? Mi felé megyünk, mi felé kellene haladnunk? Végre a lap júniusi száma közli a magyar hozzászólásokat, s leesett az állam, mikor *Báthory János* Templom vagy fűszeresbolt című írását elolvastam. Ígéri ugyan a szerző (hozzászóló), hogy „a közművelődési könyvtárak mindennapi gyakorlata mögött meghúzódó gondolkodás vélt változatairól lesz szó”, de a továbbiakban erről alig lehet olvasni. Lehet olvasni viszont „karikatürisztikus leegyszerűsítést” – ami is azonban nem karikatürisztikus, hanem sematikus. A cikken átsüt, hogy a szerzőnek nincs közművelődési könyvtári gyakorlata, nem ismeri állományunkat, szolgáltatásainkat, de a könyvtárosokat sem. Látása ezért homályos, s nem rólunk, hanem saját ismereteiről közölt karikatúrát. Emiatt nem is foglalkozom hibás kiindulásával és megállapításával. A „szociálisan elkötelezett, értékorientált szolgáltatás”-sal, mint az általa javasolt végső jóval végképpen semmi dolgom, mert: azt sem tudom, mi fán terem; azt sem értem, hogy a szerző mit is gondol erről.

Így hát maradok a kijelentések szintjén, súrolva a demagógia határát. Nem tagadom, hogy soraimat félreismert hivatástudatom és önérzetem diktálja. Egyszerűen arról van szó, hogy évtizedekig egy voluntarista ideológiával „működtetett” templomban voltunk fűszerboltosok, jelenleg pedig egy gazdasági szempontokat érvényesítő fűszerboltban törekszünk arra, hogy maradjassunk azok, akik voltunk, vagyunk és – remélem – leszünk: érték-megőrző és értékközvetítő könyvtárosok; elszenvedve mindazt, amit a társadalmi környezet ránk erőltet. Sőt elviseljük azt is, hogy így vagy úgy, de a szakmai elit minősít minket.

A bajom csak az, hogy a szerző nem is látott igazi fűszerboltot, olyant, amelyben még télikabátot is lehetett kapni. Nekem szerencsém volt a háború után néhány évig a Tóman bácsi

fűszerboltjába jární, s az mind semmi, hogy a Tóman bácsinak mindene volt. Ha idegen tévedt a faluba és megkérdezte, hogy hol a parókia, Tóman bácsi már ment is az utcára és mutatta, majd visszajött, és anyukámnak elmondta, miért ne engedjen engem a moziba egy filmet megnézni (mert még nem nekem való), majd megszokott mozdulattal beírta a hét deci olaj árát a hitelfüzetbe. Hát ha valami ilyen értelemben használjuk a „fűszerboltost” én nem is nagyon tiltakozom, de azt azért furcsállom, hogy a nagyvárosi áruház osztályvezetője, ahelyett, hogy biztosítaná vásárlóinak és hálózatának az áruválasztékot, kiáll az áruház ajtajába és mutogat a templom meg a fűszerbolt irányába, hogy ott ez sincs, meg az sincs.

Van még egy ok, amiért tollat ragadtam. Azt írja a szerző: „Nem tudom megszeretni az új jelszót: valóságos szükségletek kielégítése!” Ez őszinte, tiszta beszéd, kibújta a szög a zsák-

ból. Folytatja ugyan azzal, hogy a fogyasztók konkrét kívánalmait ne tévesszük össze az ember kulturális szükségleteivel – de hát ennek már semmi értelme, mert ezeket *Marx* óta – a szerzőn kívül – senki sem tévesztette össze.

Mi pedig, hol „templomosok”, hol „fűszerek” mindig is ezt makogtuk, mert ismertük az árunkat, a fogyasztót és a kultúrát is. Úgy látom enélkül nem megy a jövőben sem!

Minden intézmény szuverén joga, hogy ha kiáll a nemzetközi nyilvánosság elé, azt és úgy mutat meg, amit és ahogyan akar. Sőt azzal láttat, akit erre alkalmasnak tart. Engedtessek meg nekem, a fűszeresnek egy rezignált megjegyzés: ha a marketing szakemberei ma csak ennyit tudnak felmutatni, akkor ennyit is kár volt. Nem biztató ez közeljövőnkre sem!

„Egy anakronisztikus, antidemokratikus, elitista, realitást mellőző, igazságtalan, sokba kerülő, haszon nélküli *fűszerboltos*”:

Maruszki József

Új lapok és folyóiratok – Kiegészítés

A Könyvtáros előző, augusztusi számában közöltük az 1988 őszétől 1989 júniusáig megjelent új lapok és folyóiratok jegyzékét. Az alábbiakban az egyik periodikum (a *Hiány*) javított leírását tesszük közzé, valamint csatolunk a listához további hét új lapról készített leírást.

Hiány. Társadalompolitikai lap. Fel. szerk.: Vásárhelyi Antal. (Postacím: Bp., 62. Pf. 563. 1399.) Kiad. Szemtanú Kiadó. Megj. 1989. július 5-től kéthetenként.

Az országos terjesztésű lapokhoz: Belvedere. Műkereskedelmi és művészeti folyóirat. Főszerk.: Golovics Lajos. (Bp., Mártírok útja 8–10. 1027. Tel.: 352-745.) Kiad. Rádiusz Hungaricus RT. Szombathely, 9700. Megj. évente tizenkétszer, csak előfizetőknek, 1989 júliusától. (Budapester Belvedere címmel negyedévenként német nyelvű változat is, az aukciók jegyzékével.)

Ellenzék. A Magyar Függetlenségi Párt lapja. Főszerk.: Hornyák Tibor. Fel. szerk.: Krausz Tivadar. (Bp., XIII. ker. Frangepán u. 50–56.) Kiad. Első Vertikális Kisszövetkezet, Bp. Megj. 1989 júliusától.

Heti Hírhozó. Nyugdíjas hetilap. Főszerk.: Sztrapák Ferenc. (Levélcím: Bp., Pf. 32. 1964. Tel.: 224-810.) Kiad. Senior Kft. Megj. 1989 júliusától.

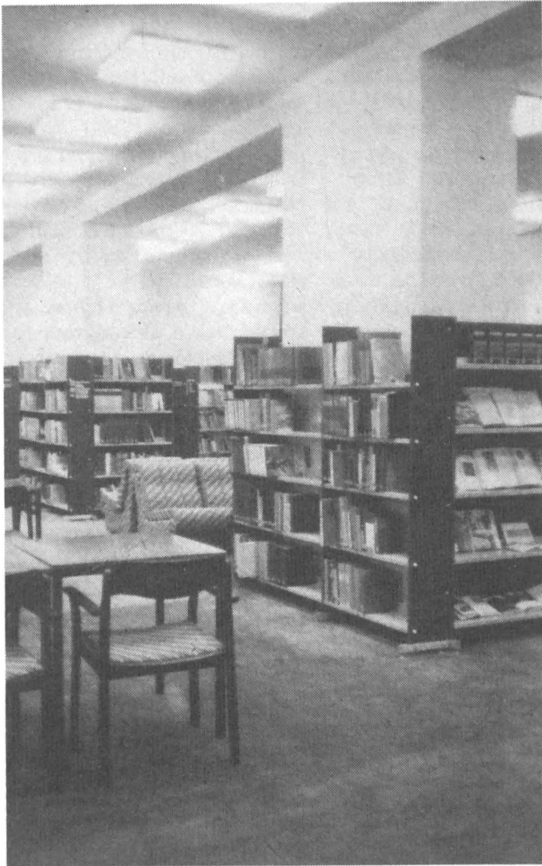
Kacsa Magazin. Színes, képes újság. Igazgató-főszerk.: Menyhért Mészáros László. (Levélcím: Bp., Wesselényi u. 49. 1077. Tel.: 228-881.) Kiad. KOMA osztrák–magyar Kft. Megj. 1989. április 25-től kéthetenként.

Magyar Vasárnap. A Független Magyar Demokrata Párt családi hetilapja. Főszerk.: Ambrus Sándor. (Bp., Népköztársaság útja 91. 1062.) Kiad. Rákóczi SE. Megj. 1989. július 2-től.

West. Üzleti és idegenforgalmi újság. Szerk.: Grenitzer Róbert. (Bp., pf. 440. 1537.) Kiad. Magyar–Osztrák Lapkiadó Kft. Megj. 1989-től havonta.

A vidéki lapokhoz: Somogyország. Független megyei hetilap. Fel. szerk.: Varga István. (Levélcím: Kaposvár, Május 1. u. 37–39. 7401. Pf. 304. Tel.: 82-15-122.) Kiad. Somogyország Kiadó Kft. Megj. 1989. március 17-től.

Könyvtára berendezéséhez ajánljuk

**MERABONA
és
TÉKA
típusú bútorainkat,
melyek
IRINGÓ
alvázra szerelve
tömörraktárak
berendezésére is
alkalmasak**

Gyártja: MEZŐGÉPIPARI

SZÖVETKEZETI

KÖZÖS VÁLLALAT, SZANY

**Felvilágosítás, berendezési tervek, árajánlat készítése:
CAVALLONI GYÖNGYI**

Budapest XXII., Csap u. 14/a. 1222

Telefonüzenet: 663-226

1990-ben hazánk ad otthont a Nemzetközi Mezőgazdasági Könyvtárosok és Dokumentalisták Nemzetközi Szövetsége (International Association of Agricultural Librarians and Documentalists, IAALD) VIII. közgyűlésének és világkongresszusának. A házigazda és a szervező az Agrárinformációs Vállalat (AGROINFORM), amely az előkészületeket már megkezdte, megalakította a Program és Szervező Bizottságot, amely már munkálkodik is.

Az IAALD az 1935-ben megszervezett, de a második világháború következtében felbomlott Mezőgazdasági Könyvtárosok Nemzetközi Bizottsága (International Committee of Agricultural Librarians) jogutódjaként 1955-ben jött létre Gentben tartott alakuló kongresszusán. Tagjai a világ legkülönbözőbb országaiból kerülnek ki, intézményi, testületi és egyéni tagsága van a mezőgazdasági kutatás, fejlesztés, információ, dokumentáció és könyvtárügy területéről. Jelenleg kb. 700 a taglétszám (a testületi tagság is egynek számít) mintegy 60 országból.

A tagsági kapcsolatok fontos és elismert módszere a könyvtárközi kölcsönzés megkönnyítésére és meggyorsítására létrehozott AG-LINET nevű kölcsönzési rendszer.

Az IAALD feladata a mezőgazdasági adatbázisok, bibliográfiák és referáló organumok, számítógépes információs rendszerek létrehozásának, működésének, fejlesztésének elvi koordinálása. Az IAALD képviseli nemzetközi szinten a mezőgazdasági dokumentalistákat, könyvtárosokat és információt létrehozó, sőt felhasználó szakembereket, valamint elősegíti ezek mun-

káját fejlesztési és módszerbeli tevékenységével.

Az 1990-es kongresszus a szokásos tisztújító munkán túl nagy változást jelent majd az IAALD életében, mert az 1955-ben megfogalmazott és 1965-ben kissé módosított alapszabály és ügyrend most nagymértékű átalakításra kerül, véglegesítése és elfogadása lesz a közgyűlés fő feladata.

Az IAALD neve – megtartva a hosszú évek alatt használt rövidítést – a javaslatok szerint International Association of Agricultural Information Specialists (Mezőgazdasági Információs Szakemberek Nemzetközi Szövetsége) névre módosul. A mezőgazdaság kifejezést továbbra is tágan értelmezik, így beletartozik az erdészet, élelmiszeripar, élelmezésügy, halászat, állategészségügy, mezőgazdasági gépesítés stb. A névváltoztatásra azért van szükség, mert az információs tevékenység ma már túllépte a könyvtárak kereteit, és kiterjed minden olyan tevékenységre, amely a tájékoztatás bármilyen formájával, eszközével foglalkozik. Ebből kiindulva a szervező bizottság a legkülönfélébb szakemberek – könyvtárosok, dokumentalisták, számítógéppel, audiovizuális eszközökkel dolgozók, a sajtóban és a könyvkiadás-

ban tevékenykedők, a fejlesztés, kutatás, oktatás, termelés, menedzsment területén dolgozók – részvételére számít.

A kongresszus 1990. május 28. és május 31. között kerül megrendezésre. Ülésein az alábbi témák fognak szerepelni: 1. Az információ felhasználása a termelésben és a szaktanácsadásban; 2. Az információ felhasználása a tudományos kutatásban; 3. Az információ a szakoktatásban; 4. Az információt szolgáltató szervek szerepe és helyzete a közvetítésben; 5. A fejlődő országok információellátottsági kérdései, különös tekintettel a speciális igényekre és a fejlesztésre anyagi és egyéb segítséget adó szervezetekre. A kongresszus nyitó- és záróelőadásai az információs források jelenlegi helyzetéről és a jövő fejlődési lehetőségeiről adnak áttekintést.

A kongresszussal összefüggő kérdésekkel kapcsolatban tájékoztatás kérhető az Agroinformban Sípó Virágtól (Bp., Pf. 15. 1253. Telefon: 568-211.)

Információ az egészségért címmel rendezte meg a DOTE Kenézy Könyvtára és az OIK az orvosi könyvtárosok és orvostanácsadók 16. tájértekezletét Debrecenben. A vendéglátók nevében dr. Gomba Szabolcs, a DOTE rektorhelyettese nyitotta meg a konferenciát. Bevezető előadásában Terébessy Ákos, az OIK főigazgatóhelyettese az orvostudományi információs szolgáltatások hasznosulásának kérdéseivel foglalkozott. Elemezte mind a felhasználók (motiváció hiánya, szervezési, szervezeti gondok), mind a szolgáltatásokat előállítók tennivalóit, az információterjesztés hatékonyságának növelését befolyásoló tényezőket. A vita során elsősorban a felhasználók képzésének igénye, másodsorban a szolgáltatások ezakt minősítésének szükségessége fogalmazódott meg.

A két külföldi előadó közül a pozsonyi Zuzana Simovicova a szlovák egészségügyi információs rendszer felépítését ismertette, Jiří Drbalek a cseh orvosbiológiai információkutatási eredményekről

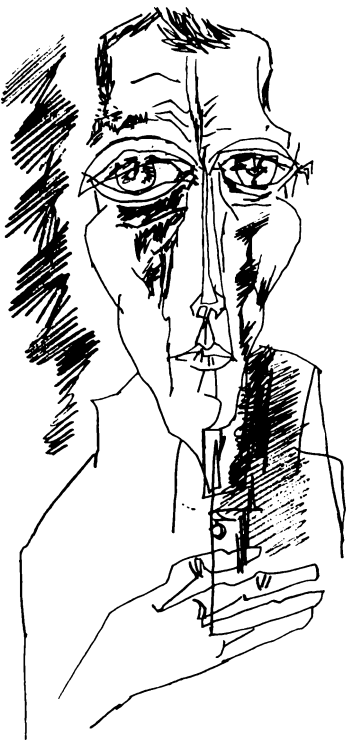

számolt be. A konferencia második napján a BIOGÁL és a Kenézy Könyvtár munkatársai mutatták be a könyv-, illetve folyóiratfeldolgozásra alkalmazott programjukat (MICRO-ISIS). (CG)

Az MKE gyermekkönyvtáros szekciója és az OSZK KMK 1987-ben pályázatot hirdetett *A gyermekkönyvtáros kézikönyve* címen tervezett kiadvány társszerzőinek toborzására. A felkért bírálók arra a megállapításra jutottak, hogy a pályázat nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Kevesen jelentkeztek, s a felsorolt sok témakör közül csupán néhányra akadt jelentkező. Bár valamennyi pályázó írása, fejezetterve tapasztalatokban gazdag gyermekkönyvtárosi hozzáértésről tanúskodik, a pályázatot meghirdető testületek e munkák többségét nem látták alkalmasnak arra, hogy egy többszerzős, átfogó szakmai kézikönyv alapjául szolgáljanak. A bírálók a pályázatok közül *Balogh Ferenc*nek a gyermekkönyvtári módszertani munkáról készített értekezését tartotta a legkiemelkedőbbnek, és ezért pályázatát – a kiírás értelmében – jutalomban részesítik.

Új könyvtár épül – társadalmi összefogással – Zala megye legfiatalabb városában, Letenyén. A hatszögű épületet a *Makovecz Imre* Ybl-díjas építész csoportját tömörítő *Makona* elnevezésű gazdasági munkaközösség tervezte. A leendő létesítmény tartószerkezetét féltucat – a sarokpontokon elhelyezendő – ágasfa alkotja majd, de fából lesz gyakorlatilag az egész épület. Éppen emiatt szenvedett némi késedelmet az építése, elég sokáig tartott ugyanis, amíg a környéken vállalkozót találtak a tetsetős, de aprólékos, mives munkát igénylő kivitelezésre.

Letenyén jelenleg – a művelődési házzal együtt – egy hajdani kastélyban, zsúfolt helyiségekben mű-

kodik a mintegy 27 ezer kötetes könyvtár. Az új bibliotéka közvetlenül mellette épül. Alapozását a helyi gazdálkodó egységek anyagi támogatásával s a lakosság aktív részvételével már elvégezték. A tél beköszöntéig feltétlenül tető alá kívánják hozni az intézményt, amelynek megnyitására valószínűleg a jövő év második felében kerülhet sor.

Földabroszok Magyarországról 1528–1900 címmel nyílt kiállítás az Országos Széchényi Könyvtárban. Megrendezésére az adta az alkalmat, hogy idén augusztusban hazánkban tartják meg a *14. Térképész Világkonferenciát*, de Budapesten kerül sor a Coronelli Nemzetközi Globusz- és Műszertörténeti Társaság soros közgyűlésére is. A kiállítást, ame-

lyen mintegy 175 térkép, harminc atlasz és glóbusz látható (valamennyi az OSZK 193 ezer tétel őrzi térképtárából való), *dr. Papócsi László*, a MÉM miniszterhelyettese nyitotta meg. „Igyekezünk az értékes és nevezetes térképek mellett azokat a lapokat bemutatni – nyilatkozta *dr. Patay Pálné*, az OSZK térképtárának vezetője –, amelyek kevésbé ismertek, könyvek és cikkek illusztrációiként ritkán vagy sohasem szerepelnek. Az első kiállítóteremben az ország- és az országrészt-ábrázolások kaptak helyet, a XVI. századtól a XX. század elejéig. A második teremben a gazdasági, ipari jelentőségű térképeket láthatjuk. A földbirtokok, megyehatárok, mezőgazdasági és erdőterületek térképi feltüntetése a török hódítás után, az ország újjászervezése során vált fontossá, és a XIX. századtól a tervszerű gazdálkodás lényeges kellékei lettek. A harmadik terem térképein a földrajzi kép csak a hátteret adja az ábrázolt tárgyhoz: itt látjuk a vasúti és a postatérképeket, és a legkülönbözőbb, úgynevezett tematikus térképek seregét. De idetartoznak a talajtani és földtani térképek is.” A kiállításról magyar és angol nyelvű katalógus nyújt tájékoztatást.

Felújított, lényegében új könyvtárat adtak át az olvasóközönségnek a Fejér megyei Etyek községben. (A helység német neve Edeck.) A helyi tanács – mit sem törődve a pénzsűkével, a maradványelvel – mintegy másfél millió forint költséggel helyrehozatta, tulajdonképpen újjáépítette a könyvtárat. A világos, szép és szépen berendezett új könyvtár természetesen nem csupán a község magyar anyanyelvű olvasóinak öröm: mivel 14 ezer kötetének több mint egytizede német nyelvű, a könyvtárat magukénak érzik és sajátjukként használják Edeck/Etyek német anyanyelvű lakosai is.

A Könyvtáros egyes számai – tizenkét hónapra visszamenőleg – kaphatók a Lapkiadó Vállalat Közönségszolgálatánál (1076 Budapest, Thököly út 21. Tel.: 424-543); a régebbi számok pedig szerkesztőségünkől kérhetők.

Felavatták Petrik Géza síremlékét

Csaknem tíz éve annak, hogy a *Könyvtáros*ban rövid közlemény jelent meg „Talán sírja is jeltelenné válik” címmel (*Könyvtáros*, 1980/1. sz.). A cikkíró felhívta a figyelmet arra, hogy Petrik Gézának „A Farkasréti temetőben levő nyughelye évtizedek óta gondozatlan, ismeretlen tettesek a sír keretét már megbontották”. Társadalmi munkára hívott fel a sír gondozására, szava azonban nem talált visszhangra.

1987 nyarán maga a sír léte is veszélybe került. Az újraváltásra, vagy felszámolásra meghirdetett sírok között szerepelt *Petrik Géza* és felesége kettős sírja, amelyet ekkorra már teljesen benőtt a bozót és cserje, hantja besüppedt, a málladozó kőobeliszk megdőlt. Ekkor vállalta fel *Petrik Géza* sírjának ügyét a Magyar Könyvtárosok Egyesületének a hazai könyvtárügy hagyományainak ápolásáért felelős Könyv- és Könyvtártörténeti Bizottsága.

Az egyesület megkapta a jogot arra, hogy le származottak hiányában a sír megmaradása és méltó síremlék felállítása ügyében intézkedhessen. Köszönet illeti a Művelődési Minisztérium könyvtári osztályát és a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülését, mivel nagyvonalú anyagi támogatásuk tette lehetővé, hogy 1989. június 29-én sor kerülhessen a síremlék felavatására. A magyar könyvtárosok nevében *Borsa Gedeon*, az OSZK nyugalmazott osztályvezetője emlékezett *Petrik Gézára*, majd *Zöld Ferenc*, a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének igazgatója mondott beszédet. Az OSZK énekkarának közreműködése tette még ünnepélyesebbé az avatást. A síron koszorút helyezett el a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése és az Országos Széchényi Könyvtár. A továbbiakban a két emlékbeszédet közöljük. (S. G.)

„Neve fogalommal vált”

Azért gyűltünk most itt össze, hogy megemlékezzünk *Petrik Gézaról*, a magyar bibliográfia jeles alakjáról. Ő volt az, aki folytatta *Szabó Károly* munkáját a retrospektív magyar nemzeti bibliográfia feldolgozása terén. Egyetlen évtizedtől eltekintve kerekén kétszáz évnek (1712-től 1910-ig) csupán százazrekben mérhető tételszámú hazai nyomdatermését tárta fel. Azoknak a nagy egyéniségeknek sorába tartozott, akik az ilyen irtatlan feladattal járó óriási munkát egyedül vették vállalkra. Rajta kívül *Szabó Károly*, *Szimyei József*, *Gulyás Pál*, valamint *Kozocsa Sándor* ennek a kis csoportnak tagjai. Az ilyen áldozatvállaló, az aprómunka mennyiségétől vissza nem riadó személyeknek köszönhető, hogy retrospektív nemzeti bibliográfiánk és szerzői életrajzunk sorozata nemzetközi összehasonlításban is mindig bátran kiállta a próbát az utolsó évszázadban. (Az ilyen egyéniséget nevezték a múlt század végén „gőzhangyának”, lévén akkor a „gőz” az erő jelképe. Ma talán a hangyaszorgalom fokozására „atomi”-t mondhatnánk.)

Petrik Géza alighogy megkezdte tevékenységét a könyves szakmában, máris a kiadványok regisztrálásának feladata vonzotta. Bár ez a munka számára megélhetést – kisebb periódusokat leszámítva – nem biztosított, élete végéig hű maradt önkéntes elkötelezettségéhez. Ennek és hosszú életének köszönhetően több mint hat évtizedét áldozta a könyvészeti munkálatokra. Az eredmény – folyóiratrepertóriumok és irodalmi útmutató mellett – a retrospektív magyar nemzeti bibliográfiának nem kevesebb, mint tizenegy kötete. Csak aki közelebbi kapcsolatba került már ilyen jellegű feladattal, az tudhatja, hogy egy-egy adatkiegészítés vagy más megállapítás mögött, ami azután a publikációban mindössze egy-két szó, vagy egyetlen szám csupán, mennyi hozzáértés és fáradozás rejlik. Aligha túlzás, ha azt mondjuk, hogy azonos időráfordítás más műfajok esetében akár tízszeres terjedelmet eredményezhetne. Ha Petriknek e kötetekbe fektetett munkáját egy könnyen fogalmazó író tevékenységére vetítjük, az így előállítható irodal-

mi munkák kötettszáma meghaladná a százat is. Ezzel – legalábbis mennyiségben – akár *Jókai Mór* teljesítményét is túl lehetne szárnyalni, ami pedig igazán nagy szó.

Mindenki, aki a 18–19. század Magyarországaival bármilyen szempontból is igényesen foglalkozott, foglalkozik vagy foglalkozni fog, óhatatlanul Petrikre kell hogy támaszkodjék. Ő ugyanis bibliográfiai kiadványainak sorozatával megadta a nyomtatott forrásokat valamennyi ilyen jellegű munkához. Nem csoda, hogy neve a szakmai körökön belül az idők folyamán fogalommal vált. Így, amikor főműve, az 1712–1860 közötti időszakot felölelő kötetei 18. századi részének kiegészítésén munkálkodunk, az elkészülő és publikálásra kerülő részek nem csupán kötettszámozásban folytatják az ő művét, hanem az idézésben is mindig az ő neve, illetve annak kezdőbetűje szerepel. Ilyenkor és ilyen módon szinte kitapinthatóan érzékelhető, miként válik egy ember neve az illető hosszú és szorgalmas munkája nyomán időtlenné, sőt – bár ez ugyancsak nagy szó –, de merjük kimondani: halhatatlanná.

Most, hogy a rá való emlékezés végett összegyűltünk sirjánál, biztos vagyok benne: ő változatlanul büszke volna arra a megjelölésre, ami köbe vésve ma is neve alatt áll: „bibliografus”. Mi, akik ma már többnyire csak csoportok keretében merünk a hozzá hasonló léptékű feladatok megoldására vállalkozni, erőt meríthetünk mindebből. De erre szükség is van, hiszen a bibliográfusi szakma megbecsülése a ráfordított erőfeszítésekkel és eredményekkel – akár akkor, akár ma – aligha nevezhető arányosnak.

A hazai bibliográfusok előbb említett szűk körű társasága korelnökének és kimagasló egyéniségének, *Szabó Károlynak* sirját a kolozsvári házsongárdi temetőben már nem tudjuk felkeresni, hogy tiszteletünket hasonló módon leróhassuk. Így annál is örvedetesebb, hogy ezt *Petrik Géza* esetében megtehetjük, s most itt kegyeletes hálával emlékezzünk nagy bibliográfusunkra, akinek emléke előtt őszintén tisztelgünk.

Borsa Gedeon

A könyvkereskedő halhatatlansága

A tudós könyvkereskedő sírhantja előtt állunk, akinek emléke és emlékműve valóságos voltában és a magyar kultúra panteonjában is méltó helyére került. Elgazosult parcella, halvány felirat lesz ma tisztább, a betűk és a számok fényt sugároznak, s rendeződik vele, körülötte és bennünk mindaz, ami utódainak – nekünk – régi mulasztásunk volt.

Abban az évben született, amikor *Petőfi János vitéze* és a *Cipruslombok, Eötvösnek A falu jegyzője* című regénye megjelent, s akkor került fáradt teste sírgödörbe, amikor *Szabó Dezső Segítsége, Kosztolányi Arany sarcánnya, s Tamási Lélekindulása* először került a könyvesboltok polcaira. Akkor született, amikor először került színre a *Bánk bán*, s abban az évben hunyt el, amikor felavatták a budapesti rádió-stúdiót. Egyidős *Ganz Ábrahám* első öntödéjével, egy évvel fiatalabb *Arany Lászlónál*, s mindössze huszonnégy évvel *Petőfinél*; amikor pedig nem túlságos ünnepélyességgel temetik, már lezajlott a kisantant konferenciája Bukarestben, s néhány hónapja földben van a legnagyobb magyar bibliofil, *gróf Apponyi Sándor* is.

Mily hosszú táv, közel évszázadnyi történelmi idő. Kortársa volt, ha gyerekként is, *Kosztolányinak* és *Széchenyinek*, de még *Babitsnak* és *Hóman Bálintnak* is, s mint előfizető olvashatta *Arany János* lapját a *Koszorút*, sőt a *Nyugatot* is. A Pozsony vármegyei Alsószélin született 1845. október 3-án. Evangélikus lelkész apja Sopronba adta a híres-neves liceumba, amely oly sok kiválóságot adott a magyar művelődésnek, tudományoknak. A hűség városában lépett 1861-ben könyvkereskedői pályára (valószínűleg *Seyring* és *Hennicke* könyvesboltjában, a nevezetes Romwalter nyomdával egy épületben), hogy abban és a könyvészet s könyvkultúra más ágában is a legmagasabbra jutván, legyen az egyetemes magyar művelődéstörténet jeles egyénisége.

Budapesten először *Lauffer*hez, majd *Osterlamm*hoz szegődött, akinek az üzletét 1869-ben már át is vette. A bibliográfiai munka szépségeit és hasznosságát hamar felismerte, már 1864-ben, 19 éves korában az *Oesterrei-*

chische Buchhandler Correspondenz „bibliográfiai tudósítója” lesz. *Osterlamm*, illetve *Petrik* könyvesboltja a *Harminczad utca* 3. szám alatt (a mai Brit Nagykövetség *Engels tér* felé néző részében) a fővárosnak egy viszonylag jó helyén működött, de rövidesen tönkrement a jobb sorsra érdemes könyvárus és 1872-ben csődöt kért maga ellen. Egy évvel később a mai *Bárczy István* utcában nyitott kis boltot, elszántan folytatva küzdelmét a fennmaradásért. Nemcsak szortimenter volt, hanem érdeklődése egyre fokozódott a régi könyvek iránt, hogy végül egy nemzeti retrospektív bibliográfia megalakulásában csúcsonadjon ki a hajdani könyvárus-segéd tudós érdeklődése, feltáró, gyűjtő és összegző hajlama, a nemzeti könyvkultúra iránti elkötelezettsége. Kis boltját 1877-ben egy még kisebb antikváriummal cserélte fel a mai *Kecskeméti utca* 3. szám alatt, de idejét és energiáját ekkor már jórészt a születendő nagy műre fordította. Könyveket már nem, vagy alig adott ki, csupán néhány tankönyve volt forgalomban, de antikvár könyvjegyzékeket, miként korábban is, szívesen bocsátott ki a neves „öndodász”. Üzlete ismert volt, igaz nem a legjobban menők közé tartozott. Talán közrejátszott ebben az is, ami a nemesebb lekületű s tudós hajlamú antikváriusokra mindenkor jellemző volt, hogy üdvösebb a régi könyveket megtartani, mint eladni, különösen pedig azokat dédelgetni, melyek kedvesek a szívünknek, s megtapintani őket lélekemelő. Mintha *Anatole France* írásainak lapjairól lépett volna ki a könyveit cerberusként óvó és őrző, pénzszerzésre szegődött, de nem arra született könyvkereskedő.

Közben folytatta anyaggyűjtő, bibliográfusi tevékenységét, s nyilván ez az oka, hogy nemcsak féltve szeretett könyveit, de maradék készletét és könyvesboltját is el kellett adnia 1880-ban. A sors kegyetlen volt hozzá, könyvei már csak egy papírkereskedőnek kellett, nem maradt meg még az az öröme sem, hogy könyvei valahol, valakinél tovább élnek. Ezt követően teljesen a magyar könyvészet összeállításának szentelte órait, napjait, s szervezte, gyűjtötte, leírta a nemzeti könyvkultúra da-

rabjait, hogy szorgalmából a nagy mű születés. Megbízást kapott *Szabó Károly* nagy művének folytatására a Trefort-minisztériumtól. Az akkor is széthúzó és konkurenciaharcoktól tépázott könyvszakma büszke volt rá, hogy egy közülük való kapott megbízást egy nemzeti bibliográfia összeállítására, csak épp hivatalosan nem segítette az éjt nappallá tévő céhbelit, miként nem tette ezt a Nemzeti Múzeum könyvtárosa sem, aki Petriknek címfelvétele csak napi 15 kötetet volt hajlandó kiadni, pedig a jó könyvárus 60 kötet feldolgozására is képes lett volna. 1880 áprilisától 1884 májusáig dolgozhatott független bibliográfusként. Hivatottságát *Szilágyi Sándor* így jellemezte: „alkalmas a jórészt saját művének eredményes terjesztésére, annál is inkább, mivel szorgalmas, komoly, fáradságtól vissza nem rettenő ember”. Petrik ugyanis a magyar könyvészet 1712–1860 közötti kötetait főbizományosként kívánta terjeszteni. Nemcsak megalkotta a nagy opuszt, de abban is oroszlánrészt vállalt volna, hogy az eljusson könyvárusi és tudós körökbe egyaránt. A főbizományosságért folytatott küzdelemben végül Petrik alulmaradt, a nem éppen méltányos honorárium mellett 25 ingyen példányt kapott, azzal a meghagyással, hogy a lapok szerkesztősegeinek is köteles juttatni belőlük ismertetés céljából.

Úgy tűnik, a Trefort-minisztérium megbízása korántsem volt létbiztonságot nyújtó, hisz 1884. május 15-én (a mai Bajcsy-Zsilinszky út 27-ben) *Robiczek Zsigmond* és *Petrik* néven szertiment könyvesbolttal egybekötött antikváriumot nyitottak, de a cégtársulás mindössze négy hónapig tartott, mivel ekkor utazott vidéki körútjaira *Petrik* úr, amit társa nem igazán vett jó néven. Még ez évben a mai József Attila utca 4. számú ház első emeletén nyitott antikváriumot, előreláthatóan nem hosszú életűt, hiszen anyagi problémái is jelentősek voltak, több mint két éve tartozott a Magyar Nemzeti Múzeumnak az átvett duplumokért. Újabb állomás volt 1885-ben a Petőfi Sándor utca 16. számú udvari helyisége, ahol társával a könyvkereskedést hirdető irodával is bővítették, „melyet tisztelettel ajánlunk a magyar könyvkereskedők jóakaratói figyelmébe” – írták a *Corvina* hasábjain.

Alig egy év után ez az üzlet is felszámolóddott, s *Petrik* úr önállósága is megszűnt. *Dobrowsky Ágost* (a mai Károlyi Mihály utcai) antikváriumába szegődött üzletvezetőnek, s az ő neve alatt adta ki nagy bibliográfiai művét, valamint a *Századok* és a *Néptanítók Lapja*

repertóriumát. A *Dobrowsky–Petrik*-féle üzletvezetés irányelve a racionális alapokra fektetett és tudományos színvonal felé törekvő antikvár üzlet volt. A célkitűzések aligha válhattak be, mivel 1889 augusztusában már a *Russ Károly*-féle könyvkereskedésben találjuk, s hogy e könyvkereskedői vállalkozása sem volt hosszú életű, életpályájának ismeretében nem lehet meglepő. A könyvkereskedők névsorában már csak lakáscímén (Úri u. 6.) találjuk meg, bizonyára formálisan, s ragaszkodásul ifjú kora óta vállalt szakmájához és hivatásához.

1891. augusztus 1-jétől a Pallas kereskedelmi és nyomdai Rt. vezetője volt, jó hírű cége, de négy év után innen is megvált (vagy meg kellett válnia) a Könyves Kálmán magyar irodalmi és könyvkereskedési Rt. (Rákóczi út 17.) részletfizetési osztályának vezetője lett. Pályája nem ívelt felfelé sem státuszát, még kevésbé a megélhetés biztonságát tekintve. 1907 májusában már a Luther Társaság könyvesboltjában (Szentkirályi u. 53.) találjuk, mint a könyváruda vezetőjét, de különböző nézeteltérések és ma már nem ismert okok miatt 1909. január 1-jével ezen állásából is felmentették. A könyvkereskedői munka mellett és közben természetesen folytatta a bibliográfusi tevékenységet, amelynek kiemelkedő produktuma az 1894-ben megjelent, a nagyközönségnek szánt, rendkívül ügyes, jó ítéletről tanúskodó „Kalauz az újabb magyar irodalomban” című munkája. Az üzleti étellel szinte végérvényesen szakított, bizonyára csalódottan, s reményvesztetten. A háborús évek megtörték erejét, különösen lesújtotta katona fia eleste. A Tanácsköztársaság idején „állami bibliográfussá” nevezték ki, készítette az 1900–1910-es évek könyvészetének anyagát, amely azonban életében már nem látott napvilágot. Az idős *Petrik* fáradhatatlanul dolgozott, miként egész pályafutása során. Utolsó éveit fáradt, beteg emberként élte le, kissé elfelejtve, s kikerülve a szakma vérkeringéséből. Vigasza lánya, *Petrik Margit* volt, aki segítette neki a cimleirő és rendszerező munkában.

1925. augusztus 27-én a nagy bibliográfus triász (*Szabó Károly*, *Szinnyei József* és *Petrik*) utolsó tagjaként távozott az élők sorából. Nem mondhatjuk el, hogy közéleti ember volt, de tevékeny részt vállalt a Magyar Könyvkereskedők Egyesületének munkájában, annak titkára is volt 1901 és 1903 között. Az egyesülettel ugyan, különösen az 1880-as években nem volt felhőtlen a kapcsolata, hisz egy ízben

a rabat konvenció megsértése miatt ki is zárták tagjaik sorából, de amikor érdemi munkára, a szakma ügyeinek intézésére kérték fel, mindig örömmel vállalkozott. 1895. január 1-jétől 1904. december 31-ig – egyéb munkái mellett – szerkesztette a Magyar Könyvkereskedők Egyesületének közlönyét, a *Corvina* című lapot.

A könyvkereskedők egyesületében kifejtett tevékenységéről kevés adat maradt fenn, az irattár elpusztult, elkallódott, de bizonyos, hogy méltó utódja volt *Emich Gusztávnak*, *Heckenast Gusztávnak*, *Hartleben Konrádnak*, *Trattner-Károlyi Istvánnak*, *Ráth Mórnak* és nem kevésbé méltó elődje a főtiskári székben *Benedek Marcellnak* és *Révay Józsefnek*.

Petrik Géza a tudóssá, íróvá vált könyvtárosok, antikváriusok egyik legnevesebbje. Azok sorából magasodik ki, akik a merkantil szellemben felülemelkedve, a magyar művelődés jeles egyéniségei lettek, s szolgálták a kicsinyke hazát. Tekintve, hogy tisztem a könyvkereskedő Petrik méltatása, engedtessek megemlítenem néhányat azok közül, akiknek ő szellemi elődje, utódja, kortársa volt, s akik ugyancsak könyvkereskedőkből lettek tudós, literátus emberekké: *Kertbeny Károly*, *Horváth Károly*

Keresztély (a Borsenverein megalapítója), *Abafi-Aigner Lajos*, *Stampfel Károly*, *Révay Sámuel* és *Révay Mór János*, a *Ranschburgok* közül *Viktor*, *Magyar Mihály*, *Szolnoki Ernő*, *Steinhoffer Károly*, *Stemmer Ödön*, *Langer Mór*, *Bak János*, *Máté Károly*, *Gárdonyi Albert*, *Szabolcsi Bence*, *Lőrincz Ernő*. Íróink közül *Nagy Lajos*, *Körmöves Imre*, *Kende Sándor*, *Birkás Endre*, *Tardy Lajos*, s a könyvtörténész *Varga Sándor*, az irodalmár *Czibor János* és *Gyöngyösi János*, a volt külügyminiszter. A könyvkereskedők, antikváriusok e sorából *Petrik Géza* emelkedett talán a parnasszus legmagasabb lépcsőjére, a literátorok közt ő volt a legszorgalmasabb, a kereskedők közt a legkevesbé sikeres, a kitartó munkálkodók között a legserényebb, a soha nem lankadók közt a szellemileg legtehetősebb.

A könyvkereskedő halhatatlanságát példázza ez a szép gyülekezet is, a tiszteletet nemcsak a koszorúk, de a lélek emelkedettsége is jelzi, s a szeretet is, ami bennünket idehozott.

Légy századokra boldog emlékezetű társunk a munkában, hitvallónk a vállalásban, buzdítónk a csüggedésben, példánk a nemzeti kultúra őszinte és önzetlen szolgálatában kedves *Petrik Géza!*
Zöld Ferenc

Levelek ezerkilencszázötvennégyből, avagy a kétszintű igazgatás kezdetei

Az intézmény iratainak selejtezése nem túlzottan felemelő foglalatosság, de meg kell lennie. Mit tehet a „végrehajtó”? Hajdani elődjének, a levelek címzettjének a helyébe képzelet magát, s elgondolkodik azon, nem lehetett könnyű neki sem.

Napjainkban, amikor az ún. kétszintű igazgatás gyakran a hatáskörök tisztázatlanságával, a feladatok egymásra hátrítgatásával, és – a demokráciára, az önállóságra hivatkozva – már-már anarchiával jár, érdekes felismerni, hogy a 35 évvel ezelőtti „többszintűség” ellentétes módon működött. Ugyanazon hatáskört többen is gyakorolták, és hasonló feladatokat párhuzamosan végeztek. Centralizmus volt a javából.

Megállapításaim dokumentumait össze-

gyűjtöttem, belőlük csoportokat képeztem, élükre címet irtam. Fiatal munkatársaim nem egészen értették, miért tartottam ezt fontosnak. Idősebb kollégáim helyeslően bölintettek; örültek a levelek nyomán felidéződött „keserédes” emlékeiknek. S most következzenek a levelek!

A vezetői türelem tervhitelt terem...

Január 7.

Ismételten értesítem, hogy a könyvtár bővítésére a Népkönyvtári Központ egyelőre nem tud fedezetet biztosítani. Egyúttal közlöm, hogy nem fedi a valóságot az a megállapítás, mely szerint a Népkönyvtári Központ válasza

sem méltatta, mivel budapesti tartózkodása idején a hivatalvezető és a Pénzügyi Osztály vezetője két alkalommal is közölte, hogy kérésének egyelőre nem tud eleget tenni. Ezek után legközelebb a Népkönyvtári Központ november havi műsoros estjén vetette fel a tatarozás kérdését, amikor ugyancsak közöltük (immáron harmadszor), hogy az építés egyelőre nem valósítható meg. A Budapesten tartott költségvetési értekezleten a megyei könyvtár képviselőjének még kifogásoltuk az olyan ügyben való többszöri felesleges levelezést, amelyet már néhányszor személyesen is megtárgyaltunk, és egyúttal felkértük, hogy erre a járási könyvtár vezetőjét figyelmeztesse.

Fentiek után érkezett meg az a legutóbbi, január 3-án keltezett levele, melyben ismét érdeklődik a könyvtár bővítési munkái felől, kifogásolván, hogy ebben az ügyben még nem kapott választ. Levelével kapcsolatban még szükségesnek tartom megjegyezni, hogy a költségvetés benyújtására akkor hívtuk fel a könyvtárakat, amikor az 1953. évben létesített új járási könyvtárak építési összegéből fennmaradt összegeket kívántuk felosztani. A beérkezett igények közül [így!] sürgősségi és fontossági sorrendben adtuk ki a megrendeléseket, ezek között pedig a kőszegi járási könyvtár nem szerepelt. Ezt a tényt pedig közvetlen

a döntés után személyesen is (több ízben) megtárgyaltuk.

Népkönyvtári Központ

Szeptember 8.

Értesítem, hogy a Népművelési Minisztérium a szombathelyi beruházási banknál 16 000 Ft építési tervhitelt nyitott meg. Kérem értesítse a kőszegi Építőipari Szövetkezetet, hogy árajánlatának megfelelően három példányban aláírt szerződését küldje el a szerződés bejelentése végett.

A munkálatokat azonnal meg lehet kezdeni.

Népkönyvtári Központ

Különféle eszközök és anyagok

Január 18.

Folyó év első évnegyedére könyvtárunk motorkerékpárja részére, az alábbiak figyelembevételével a következő üzemanyagot biztosította a Népművelési Osztály: benzín 185 liter/1,50 Ft = 277,50 Ft, olaj 12 kg/11 Ft = 132 Ft, sebv. olaj 3 kg/9,5 Ft = 27,15 Ft.

Fenti üzemanyagmennyiséget febr. és márc. hónapokban 2 részletben fogjuk kiváltani, azért az első részlet árát 210,05 Ft-ot legkésőbb febr. 10-ig pénzben küldjék meg könyvtárunknak, hogy időben gondoskodhassunk az első mennyiség (90 l benzín, 6 kg olaj, 1 kg sebv. olaj) közlekedési bélyegben történő kiváltásáról. A fennmaradó mennyiség árát, 226,60 Ft-ot (95 l benzín, 6 kg olaj, 2 kg sebv. olaj) március 10-ig kérjük könyvtárunknak befizetni minden külön értesítés nélkül.

Az üzemanyag kiváltása minden könyvtárra kötelező, a ki nem váltásból eredő felelősség (kötér) a könyvtárvezetőket terheli.

Megeyi Könyvtár

Április 1.

Értesítem, hogy igénylése alapján II. negyedévre az alábbi anyagot biztosítottuk: 2 db munkaruha.

Megeyi Tanács V. B. Népművelési Osztálya

Február 11.

Felhívom, hogy 1954. január 21-én kiküldött 619. számú ládát címünkre sürgősen küldje vissza, mert ládák hiánya miatt újabb szétküldéseket eszközölni nem tudunk.

Népkönyvtári Központ

Május 10.

Felhívom a megyei, járási könyvtárak veze-

tőit, hogy a megye és a járás területén lévő vándorládákat 8 napon belül jelentse és lehetőleg küldje vissza hivatalunk címére.

Népkönyvtári Központ

Május 31.

Tudatjuk, hogy a II. negyedévben – keret hiányában – részükre esőköpenyt biztosítani nem tudunk.

Megyei Tanács V. B. Népművelési Osztálya

Június 16.

Levelünkkel egyidejűleg az alább felsorolt fogyóanyagokat küldtük könyvtár részére... Szívópapír: 300 db, Vékonyzsineg: 10 db, Csomagolópapír: 12 kg, Átütőpapír: 500 db...

Felhívom, hogy a fogyóanyagok átvételét részletes felsorolással köteles postafordultával igazolni. Az anyagok szétosztását a későbbi vizsgálatok során ellenőrizni fogjuk. Az átvett anyagokat szabályszerűen anyagszámadásba kell venni.

Magyei Könyvtár

Szeptember 14.

Közöljük, hogy a IV. negyedévben 70 kg motorbenzint biztosítottunk. A motorbenzin kiváltásáról és módjáról a TŰZÉP Vállalat fog értesítést küldeni.

Magyei Tanács V. B. Népművelési Osztálya

Október 18.

A kőszegi járás közigazgatási átszervezése folytán könyvtárunknál feleslegessé vált a birtokukban levő kismotorkerékpár. Tekintettel arra, hogy szóban forgó Csepel gyártmányú, 125-ös kismotorkerékpárt a népművelési minisztérium rendelete folytán járási feladatok elvégzésének megkönnyítésére kapta könyvtárunk, a feleslegessé vált motort kérjük a szentgotthárdi járási könyvtár címére azonnal feladni, hogy azt nevezett járási könyvtár mielőbb felhasználhassa munkája megkönnyítésére.

A volt kőszegi járás területileg saját, megyei könyvtárunkhoz fog tartozni s a mi könyvtárunk rendelkezik motorkerékpárral. Egyidejűleg kérjük azonnali intézkedését a motor átírását és elszállítását illetően, melyről 3 napon belül értesítést kérünk.

Magyei Könyvtár

Szerzeményezés, mint olyan...

Január 3.

Mellékelten küldjük a könyvtárellátási szer-

ződés általunk is elfogadott és aláírt példányát.

A szerződés egyik példányát elküldtük a Népkönyvtári Központnak, a másik példány az Önöké, a harmadik példány nálunk maradt.

[...] A könyvekre vonatkozó szerződés keretösszege: évi 10 560 Ft, negyede 2640 Ft.

ÁKV Könyvtárellátó Osztálya

Január 6.

1954. január 1-től a megyei, járási és városi könyvtárak részére a helyi kölcsönzésre szolgáló könyvanyagot az Állami Könyvterjesztő Vállalat Könyvtárellátó Osztálya fogja közvetlenül szállítani és az erre vonatkozó szerződést megkötni. A szerződést a Könyvtárellátó fogja közvetlenül aláírás és kitöltés végett elküldeni...

Népkönyvtári Központ

Március 12.

Értesítem, hogy a Minisztérium Könyvtár-osztálya rendelkezésére az 5/1954. sz. hálózati könyvanyaggal könyvtárába küldtem a „Művészeti Tanácsadó” c. zenei, színjátszó és néptáncos brosrát. A brosrák kiküldésével elő-

segítenék a könyvtárak és a művészeti csoportok jobb kapcsolatát.

A művészeti együttesek versenyében és további működésében nagy szerepük van a „Művészeti Tanácsadók” tanulmányozásának. Kérem, hogy a művészeti csoportok tagjainak figyelmét hívja fel a brosrúkra.

Népkönyvtári Központ

Március 1.

A könyvtárvezető elvtársak gondosan ügyeljenek arra, hogy antikvár-vétel útján csak a könyvtár állományába való tartós értékeket képviselő könyveket vásároljanak. Vásárlás előtt gondosan vizsgálják meg, hogy a példányok hibátlanok, hiánytalanok-e; nem tartalmaznak-e a könyvek előszó, bevezetés, magyarázó jegyzetek, vagy terjesztésre nem alkalmas más művekre vonatkozó hirdetések formájában ellenséges, káros hatású szövegeket. A kapitalista könyvkiadók által annak idején nem ritkán megjelentetett, kivonatos, csonka kiadványok és felismerhetően silány fordítások megvételét kerüljük.

Népművelési Minisztérium Könyvtárosztálya

Március 13.

Folyó hó 1-jén kelt tájékoztatónkban jeleztük, hogy jegyzéket fogunk küldeni a könyvvásár megkönnyítése céljából. Alant közöljük azoknak a szerzőknek névsorát, akiknek magyar nyelven megjelent műveit – a helyi szükségletnek és a tájékoztatóban említett elővigyázatossági szempontoknak megfelelően – előzetes hozzájárulás nélkül megvásárolhatják.

[...] Olyan művek megvásárlásához, amelyek szerzői az alanti jegyzékben nem szerepelnek, ...a Népművelési Minisztérium Könyvtárosztályának hozzájárulása szükséges.

Amennyiben ilyen könyvek vásárlására van alkalom és e könyveket a könyvtár vezetője megvételre érdemesnek tartja – mint ezt folyó hó 1-i tájékoztatónkban már közöltük – két példányban készített, a művek szerzőjét, címét, kiadási helyét és évét, valamint a könyvek vételárát felrűntető jegyzék küldendő a Könyvtárosztálynak. A jegyzék egy példányát, a vásárlásra vonatkozó megjegyzéseinkkel el látva, postafordultával visszaküldjük.

A megvásárolható művek szerzői ... [80 név; ma sem kell szégyenkezni miattuk. S. G.]
Népművelési Minisztérium Könyvtárosztálya

Március 29.

Felhívom a megyei és járási könyvtárak vezetőit, hogy az 1954. év folyamán Ft 7–8,- egységáron megjelenő háromfelvonásos színművekből, valamint a Ft 50,- egységáron megjelenő operettekől legalább 2–3 példányt szerezzenek be a könyvtárak részére.

A beszerzett színművekről és operettekéről, azok felhasználása érdekében, a könyvtárak minden esetben tájékoztassák a megyei, illetve járási művészeti előadót... Operettek: Bociboci tarka, Csárdáskirálynő, Mágnes Miska.

Népművelési Minisztérium Könyvtár és Ismeretterjesztő Főosztály

Augusztus 12.

A Képzőművészeti Alap Kiadó tájékoztatósul a mellékelt „Ismeretetőt” készített kiadványairól (beleértve a megjelenendőket is) a könyvtárak számára. A kiadványokra egyébként A Könyvtáros 1954. júliusi száma „Az esztétikai nevelés fontos eszközei” címen ... felhívta a figyelmet. Könyvtárak, amelyeknek területén művészeti szakkörök működnek, ahol nagyobb a művészetek iránti érdeklődés, feltétlenül nagyobb mennyiségben szerezzenek be azokat a művészeti tárgyú könyveket, melyek magyar vonatkozásúak...

Népkönyvtári Központ

Január 18.

A Külügyminisztérium Könyvtára ajándékba megküldi könyvtárainknak [a] Les Lettres Françaises és [a] La Tribune des Nations c. hetilapokat; az első a francia haladó irodalom, művészet és kultúrélet [igy] visszhangja, a második a világpolitikáé.

Népkönyvtári Központ

Március 19.

A Bibliotekarj magyar fordítását a M. Sz. T.

Kiadásában 1953-ban 1 pld.-ban kapta könyvtára. A folyóiratot, melynek 1954. 1. száma rövidesen megjelenik, költségvetésének terhére folyamatosan rendelje meg.

Népkönyvtári Központ

Augusztus 11.

Levelünkkel együtt küldünk 10 db „Őrség” c. folyóiratot, illetve antológiát azzal a céllal, hogy leltározzák be (beszerzés módja M. K.), s a helyi kölcsönzési anyag közé tartsanak vissza [így], a többit pedig a Járás legjobban működő Népkönyvtárai számára küldjük ki.

Az antológia megérkezése után elismervényt kérünk.

Megyei Könyvtár

Január 18.

A 3/1954. sz. jegyzékben Szombathelyről 25 db Délszláv antológiát (Sve ce to narod pozlatic) küldtem könyvtárába, a Délszláv Szövetséggel való elosztási megállapodás szerint. Ennek alapján Kőszeg részére 10, Horvátzsidányak 5, Peresznye részére 5, Ólmodnak 5, összesen 25 db-ot küldtem. A Délszláv könyveket a megjelölt helységek könyvtáraiba juttassa el azzal, hogy a könyvtáros a kultúrotthon-vezető segítségével értesítse a délszláv olvasókat a könyvről. Fejtsen ki a könyvek olvasatása céljából megfelelő propagandát.

Népkönyvtári Központ

Április 28.

K. K. –865–5/1954. sz. iratban értesítettem, hogy könyvtárába „Délszláv antológia” c. könyvet küldtem és egyben megadtam a Délszláv Szövetség elosztási javaslatát is, valamint felhívtam figyelmét arra, hogy a népkönyvtáros a kultúrotthonvezető segítségével értesítse a délszláv olvasókat a könyvről és a könyvek olvasatása céljából fejtsen ki megfelelő propagandát. A Délszláv Szövetség útján tudomásunkra jutott, hogy a könyveket nem juttatta el a megadott népkönyvtárakba.

Ismételten felszólítom, hogy amennyiben a könyvek még mindig raktárban vannak, úgy haladéktalanul küldje ki őket a könyvtárakba. A könyveket még akkor is küldje ki a megjelölt népkönyvtárakba, ha a lakosság nem ismeri az irodalmi nyelvet, vagy ha a könyv nyelvét még felolvasva sem értik, mert a Délszláv Szövetség véleménye szerint jó ha kéznél lesznek ezek a könyvek egy részükről megindítható kulturális akció esetén.

Május 15-ig értesítsen a könyvek továbbküldéséről.

Népkönyvtári Központ

Május 26. [!]

Mellékelten küldünk a „Délszláv Antológia” c. sorozatból 20 db-ot, azzal, hogy járása területén a nemzetiségi községeknek ossza szét a helyi viszonyoknak megfelelően. A letétlapokat a Községek – miután a könyvtáros aláírta – küldjük vissza a J. K.-hoz, ahol a rendes letétlap-nyilvántartásban szerepelnek (tehát a letétlapok J. K.-ban maradnak).

A könyvanyag beérkezése és átvétele után elismervényt kérünk. A húsz db könyv 52.110–52.129 leltári számmal van ellátva.

Megyei Könyvtár

Irigykedésre semmi ok... Részletek az ÁKV Könyvtárellátó Osztályának leveleiből

Február 2.

Megkaptuk a hibásan fűzött France: A Lúdláb királynő c. könyvet. Mellékelten most hibátlan példányt küldünk helyette.

Március 23.

Megkaptuk márc. 18-án kelt levelét. Tudatjuk az elvtársal [így!], hogy a reklamált 5. sz. jegyzéken rendelt könyveket márc. 22-én postáztuk.

A könyvek szállítása leltározásmiatt [így!] késett.

Március 24.

F. hó 1.-i megrendelésének – sajnos – nem tudunk eleget tenni, mivel a kért könyvek raktárunkból kifogytak.

Április 6.

A nálunk rendelt Örösi: Méhek között c. könyvet sajnos nem tudjuk leszállítani, mert raktárunkból kifogyott.

Július 30.

Sajnálattal közöljük, hogy kérésüknek nem tudunk eleget tenni, mert „Járási Könyvtár” című táblát nem készítettünk, nem is hozunk forgalomba és a „Könyvtári órák naponta” c. táblánk teljesen elfogyott, a közeljövőben nem is lesz, így azt sem tudunk küldeni.

December 10.

Az elmúlt évek gyakorlata szerint december hónapban osztályunk csak egy jegyzék anyagát tudja a könyvtárak részére megküldeni, mivel a dec. 20.-i inkasszóbenyújtási határidő miatt

második jegyzék anyagának kiszállítása nem oldható meg.

Állományvédelem

Január 13.

Levelünkkel [így!] egyidejűleg postára adtunk 18 db könyvédelmi [így!] plakátot azzal, hogy közülük egy db-ot saját könyvtárunk kölcsönzőhelyiségében, jól látható helyen helyezték el.

A többi plakátot népkönyvtáraik részére küldtük azzal, hogy küldjék ki címükre azzal a meghagyással, hogy a könyvtárak kölcsönzőhelyiségében, feltűnő helyen helyezték el.

Megyei Könyvtár

Január 12.

A könyvtárak megrongált könyveinek be-köttetésére költségvetésünkben előirányzatot engedélyeztek. A könyvtár [a] II. negyedév-

ben 1500 Ft-ot használhat fel könyvek kötteté-sére.

A hitelkeretet fegyelmi felelősség terhe mel-lett túllépni és következő negyedévre átvinni nem lehet.

A könyvek köttetését elsősorban a Könyv-kötő Kisipari Termelő Szövetkezeteknél, vagy állami vállalatoknál kell elvégeztetni... Amennyiben... kisebb mennyiségű könyv kö-tése szükséges, iparigazolvánnyal rendelkező kisiparosnak is ki lehet adni megfelelő áraján-lat bekérése után a munkát. A kisiparos adófi-zetését igazolni tartozik a könyvtárnál.

Népkönyvtári Központ

Március 30.

[...] A könyvtár [a] II. negyedévben 1500 Ft-ot használhat fel könyvek köttetésé-re...

Felküldési végső határidő: VI. 20.-a.

Népkönyvtári Központ

Simon Gizella

(Folytatjuk)

Bücherei vagy Bibliothek?

Amikor hivatalos úton az NDK-ban jártam és feltettem szakmai kísérőmnek a kérdést, hogy mi a különbség a Bücherei és a Bibliothek elnevezések között a szakirodalomban való használatuk alapján ugyanis ezt nem tudtam megállapítani – legnagyobb meglepetésemre azt a választ kaptam, hogy sajnos nem tudja nekem egyértelműen megválaszolni a kérdést. *Hakemeyer Zum Wortgebrauch „Bücherei” und „Bibliothek”* (A Bücherei és a Bibliothek szavak használata) című cikkének elolvasása után (a *Mitteilungen der Arbeitsgemeinschaft der Parlaments- und Behördenbibliotheken* 1989/66. számában jelent meg) vált világossá számomra, hogy miért volt ilyen „tudatlan” könyvtáros kísérőm.

A görög nyelvből a 16. században átvett Bibliothek elnevezés fokozatosan hosszú időre kiszorította a Bücherei formát. 1807-ben egy nyelvész elavult kifejezésnek nevezte a Büche-reit. Egészen a 19. század utolsó harmadáig a Bibliothek lett egyeduralgoló, amikor is a né-met nemzeti érzés megerősödése következé-

ben igyekeztek a nyelvet megtisztítani az ide-gen eredetű szavaktól, és ez a törekvés a könyvkereskedelem és könyvtárügy területét sem hagyta érintetlenül. A Börsenverein des Deutschen Buchhandels (német könyvkeres-kezők tőzsdeegyesülete) által 1912-ben alapí-tott központi könyvtár a Deutsche Bücherei nevet kapta. Később Bücherei elnevezéssel ki-vánták jelölni a nyelvújítók az újat, azokat a népkönyvtárakat, amelyek szociális és pedagó-giai alapon fejlesztett állománnyal, új iroda-lomközvetítő módszerekkel igyekeztek a szegényebbek hasznára válni. Ezek az intézmé-nyek a korábbi gyakorlattól eltérően a könyv-tárakban olvasótermet is berendeztek, elsősor-ban a rossz lakáskörülmények között élő nép-rétegekre gondolva. A tudományos könyvtá-rak – ettől eltérő tevékenységük érzékeltetésé-re – megtartották a Bibliothek nevet. A gya-korlatban ugyanakkor igencsak következtel-nül alkalmazták a két kifejezést. A weimari alkotmányban például Wissenschaftliches Bü-cheriwesen annak a fejezetnek a címe, amely-

ben a tudományos könyvtárak kérdéseit tárgyalják. Ugyancsak az idegen szavaktól mentes hivatalos nyelv iránti igényből fakadóan az államigazgatási hivatali könyvtárakat Büchereinek nevezték, de már az ezeket a könyvtárakat tömörítő társaság neve Arbeitsgemeinschaft der Preussischen Behördenbibliotheken. A kettősség okaként megállapítható, hogy a könyvtárosok – akik a társaságot életre hívták – inkább a tudományosabb Bibliothek használatát részesítették előnyben, a hivatalos nyelv a Büchereit. Ugyanakkor a birodalmi minisztérium 1927-es ügyviteli szabályzatában, bár a könyvgyűjtemények jelölésére mindenütt a Bücherei szót használták, az alábbi mondat szerepel: Die Art der Aufsicht über die Handbüchereien bleibt den Bibliotheksverwaltungen überlassen. (A kézikönyvtárak feletti felügyelet módja a könyvtári közigazgatás feladata marad.) A könyvtárosok befolyásának hatására idővel a hivatali könyvtárak neve is többnyire Bibliothekenre változott.

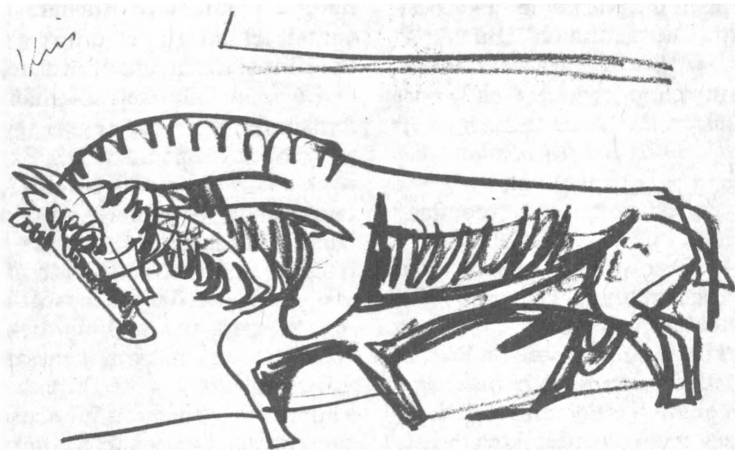
A németesítési tendencia miatt elterjedt Bücherei kifejezés tehát a 19. századtól a gyakorlatban keveredett a Bibliothek elnevezéssel. De mi a helyzet ma? A könyvtári statisztika nemzetközi egységesítésére való törekvés jegyében az UNESCO 1970-ben ajánlást adott ki, amelyben mindenféle könyvtártípusra a Bibliothek megjelölést javasolja. Ennek hatására az NSZK-ban, bár az UNESCO-javaslat nem vált előírássá, a könyvtárosok szorgalmazták az egységes Bibliothek elnevezés bevezetését, beleértve a mozgókönyvtárakat és iskolai könyvtárakat (Fahrbibliothek, Schulbibliothek) is. Sok helyen megmaradt azonban a

Bücherei elnevezés is. A World guide to libraries (a világ könyvtárainak címtára) felsorolásait tanulmányozva kiderül, hogy az államigazgatási intézményi könyvtárak és a közművelődési könyvtárak közül nagyon sok visel Bücherei nevet. A tendencia mégis a Bibliothek irányába történő névváltozás. A Verein der Bibliothekare an Öffentlichen Büchereien (közművelődési könyvtárosok egyesülete) 1948-ban indított folyóirata (Bücherei und Bildung) 1970-ben Buch und Bibliothekenra, kiadójának neve Verein der Bibliothekare an Öffentlichen Bibliothekenre változott.

A többi német nyelvet használó nyugati országban (Ausztria és Svájc egy része) hasonló a gyakorlat, az államigazgatási és a közművelődési könyvtárak nevében vegyesen fordul elő mind a Bücherei, mint a Bibliothek, ám ez utóbbi itt is kiszorítani látszik a hagyományörző elnevezést.

Az NDK-ban viszont következetesebben hajtották végre a névváltoztatásokat. A lipcsei kiadású Lexikon des Bibliothekswesens című kézikönyvben Bücherei címszó alatt az szerepel, hogy a Bibliothek szinonimája, de a szakterminológiában nem egyértelműen használt. A szó etimológiájának leírása után megjegyzi, hogy az NDK-ban a jobb nemzetközi megértés kedvéért Bibliothek névre változtatták a Bücherei elnevezést, bár néhány helyen, főleg szöösszetételekben (pl. Stadtbücherei) megtartották a korábbi elnevezést. Nem változtatták meg természetesen a lipcsei Deutsche Bücherei nevet sem.

Kovács Lászlóné

Hírek az IFLA életéről

Az IFLA Journal 1989/2. számának hírvivata alapján

A Végrehajtó Bizottság 1989. április 5-i ülésén fogadta el a főtítkár előterjesztésében az IFLA 1988. évi munkájáról szóló jelentést. Az IFLA-nak 1988 végén 1265 tagja volt (1987: 1213), 123 országból.

A VB tagjai: *Hans-Peter Geh* (NSZK) elnök, *Engelszina Pereszlegina* (SZU) első alelnök, *Pramod B. Mangla* (India) második alelnök, *Tony Evans* (Anglia) kincstáros, *Marcelle Beaudiquez* (Franciaország), *Joseph Price* (USA), a Szakmai Bizottság elnöke (hivatalból), *Piet Schoots* (Hollandia), *Margareta Törngren* (Svédország), *Robert Wedgewood* (USA). A VB mint az IFLA politikai formáló testülete az év során olyan kérdésekkel foglalkozott, mint a főtítkárság évi költségvetése, a tagdíjak rendszere, a tagdíjak és a szavazatok számának összefüggése, a faji megkülönböztetés elleni állásfoglalás, a fejlődő világban működő regionális irodák telepítése, az éves konferenciák jövődi színhelyei, az Európai Közösséggel való kapcsolat, az *IFLA Journal* szerkesztőbizottsága, a főtítkárság személyezete.

A Szakmai Bizottság az egyes szakosztályok elnökeiből, illetve megbízott képviselőiből tevődik össze. 1988-ban a következő tagokból állt: *Joseph Price* (USA) elnök, *Barry Bloomfield* (Anglia – Bibliográfiai Számbavétel), *Hope E. A. Clement* (Kanada – Gyűjtemények és Szolgáltatások), *David Clements* (Anglia – Könyvtárigazgatás és Technológia), *Günther Gattermann* (NSZK – Általános Tudományos Könyvtárak), *Hans Mozes* (Hollandia – A Nagyközönséget Szolgáló Könyvtárak), *Mirima Fees* (Kanada – Könyvtárosképzés és Kutatás), *Marta Terry* (Kuba – Regionális Tevékenységek), *Sarah Tyacke* (Anglia – Szakkönyvtárak) alelnök, *Adam Wysocki* (Lengyelország – a Programirányító Bizottság elnöke, hivatalból), *Tony Evans* (Anglia – a VB megfigyelőjeként). Az SZB figyelmét az alábbi kérdésekre összpontosította: az éves konferenciák

megtervezése, a projektek elsőbbségi rendjének megállapítása, a projektek figyelemmel kísérése, az újonnan megválasztott tisztségviselők eligazítása, az irányítás módszertana.

A magprogramok gondozása a Programirányító Bizottság illetékességébe tartozik. Tagjai: *Adam Wysocki* (Lengyelország) elnök, *Marie-Louise Bossuat* (Franciaország), *Hans-Peter Geh* (NSZK), *Joseph Price* (USA), *William J. Welsh* (USA – a Nemzeti Könyvtárak Igazgatói Konferenciájának elnöke), *Henriette D. Avram* (USA) tanácsadó; *Welsh*-et visszavonulása után *Marianne Scott* (Kanada) váltotta fel a PB-ben.

Az 1988-ban Sydney-ben tartott éves konferenciáról szóló rövid beszámolót (részletebben lásd a *Könyvtáros* 1989/3. számában) a soronlívők előkészületeinek hírei egészítik ki. (1989: Párizs, 1990: Stockholm, 1991: Moszkva, 1992: Új-Delhi, 1993: Spanyolország; szóba került Brazília és Kína is mint vendéglátó.)

A jelentés felsorolja még az IFLA 1988-as kiadványait, kitér más szervekkel való kapcsolataira, elismeréssel adózik az anyagi támogatást nyújtó testületeknek és beszámol a harmadik világ könyvtárügyének előmozdítása érdekében kifejtett erőfeszítésekről.

Az éves bevételek főbb tételei (holland forintban): 810 725 tagdíjakból, 75 485 az UNESCO-tól, 35 200 a holland Művelődésügyi Minisztériumtól, 18 032 a kiadványok eladásából, 182 944 különféle szervezetektől meghatározott célokra. A kiadások főbb tételei: 84 147 konferenciákra, 189 996 szakmai programokra, 141 715 kiadványokra, 455 164 a főtítkárság személyi kiadásaira, 153 639 dologi kiadásokra.

A Párizsban, 1989. augusztus 20-tól 25-ig tartó konferenciához közgyűlés is csatlakozik. A közgyűlés választja meg az IFLA elnökét (*H.-P. Geh* jelöltette magát az alapszabály megengedte további két éves periódusra), vala-

mint a VB tagjait (*Mangla, Schoots, Törngren* és *Wedgeworth* újválasztható további két évre, új jelöltként lépett fel *R. Bowden, N. Igumnova* és *D. Wijasuriya*). A közgyűlés napirendjén szerepel a tagdíjak módosítása is.

A magprogramok 1988. évi tevékenységéről szóló jelentések ugyancsak ebben a számban találhatóak.

A PAC-program (Állományvédelem és Konzerválás) USA-ban működő nemzetközi központja kapcsolatszervező és publikációs munkáiról számol be. A lipcsei (NDK) és a sabléi (Franciaország) regionális központ a képzésre helyezte a fő hangsúlyt a különféle kiadványok publikálása mellett. A caracasi (Venezuela) regionális központ 1988 januárjában kezdte meg működését.

Az UAP-program (Kiadványok Egyetemes Hozzáférhetősége) keretében különféle kutatások folytak (például az új technológia hatása a hozzáférhetőségre), konferenciák zajlottak le (például a hálózatszervezés lehetőségei és korlátai, a falusi könyvtárak és a közösségi információs központok, a CD-ROM technológia kihatásai) és kiadványok jelentek meg.

Az UBCIM-program (Egyetemes Biblio-

gráfiai Számbavétel, Nemzetközi Géppel Olvasható Katalogizálás) kiadványai közül említést érdemel az ISBD-knek az analitikus leírásban való alkalmazásával foglalkozó és a sorozatok ISBD-jét közlő publikáció, továbbá az 1988-tól új cím – International Cataloguing and Bibliographic Control – alatt megjelenő folyóirat (korábbi címe: International Cataloguing). Egyéb vállalkozások mellett előrehaladtak az ISBD/CF/, az ISBD/PM/ és az ISBD/A/ projektek, vagyis a számítógépes fájlok, a nyomtatott kották és a régebbi monografikus kiadványok szabványos bibliográfiai leírásának munkálatai.

Az UDT-program (Egyetemes Adatáramlás és Távközlés) fő vállalkozása a nyitott számítógépes rendszerekben alkalmazható könyvtárközi kölcsönzési protokoll kivitelezhetőségének megvizsgálása, majd kísérleti megvalósítása. Hosszabb távú feladata a nyitott rendszerek összekötésével (OSI-Open Systems Interconnection) kapcsolatos könyvtári és információs álláspontok megfogalmazása.

A nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés IFLA-irodáját teljes egészében a British Library tartja fenn. Az iroda vezetését a nyugdíjba vonult *Maurice Line*-tól *David Bradbury*, a BL Document Supply Centre igazgatója vette át. 1988-ban 80 800 kölcsönzési űrlapot adtak el (1987-ben 113 000-et); a csökkenés oka valószínűleg az, hogy a Bibliothèque Nationale francia nyelvű változatot árusít, s a százas kötet ára 6 fontról 7 fontra emelkedett. Az iroda több kiadványt jelentetett meg és egy sikeres nemzetközi konferenciát is rendezett, viszont megszünteti a könyvtárközi kölcsönzés éves statisztikájának közzétételét. (A statisztika az utóbbi időben már megbízhatatlan volt, mert sok országban nem működik nemzeti központ, s az online hozzáférés nagyon megkönnyítette a gyűjtemények közvetlen igénybevételét a nemzeti központok kikapcsolásával.)

A folyóirat e száma utolsó oldalán található álláshirdetés szerint *Guust van Wesemael*, az IFLA eddigi szakmai koordinátora a főtktár helyetteseként dolgozik tovább nyugdíjba vonulásáig (1992), s az ő helyére keresnek szakmai koordinátort.

*

(A krónikás elnézést kér az olvasóktól, hogy az *IFLA Journal* 1987/4. számában szereplő híreket hiába keresték a *Könyvtári Figyelő*ben. Ennek nem ő, hanem a lap életének viszontagságos szakasza az oka.)

P. I.

Mi új(don)ság Skandináviában?

Az északi országok (Dánia, Norvégia, Svédország, Finnország és Izland) közművelődési könyvtárai mindig követendő példát, mércét jelentettek, hivatkozási alapot adtak nemcsak nekünk, de a szerencsésebb, fejlettebb könyvtárüggyel rendelkező országoknak is. Jobb pillanatainkban mint a mi holnapunkra tekinthettünk a skandináv könyvtárakra. Most, amikor közművelődési könyvtáraink is az elkerülhetetlen megújulás előtt állnak, érdemes – mert irányokat jelölhet – egy pillantást vetnünk a skandináv közművelődési könyvtárakra; méginkább arra, hogy ők maguk mit tekintenek újnak, előremutatónak a saját fejlődésükben. Erre ad módot *Jens Thorhauge*-nak, a dán Királyi Könyvtárosiskola tanárának most megjelent könyve azokról az új tendenciákról, amelyek a skandináv közművelődési könyvtárakat jellemzik. A munka (*New Trends in Scandinavian Public Libraries*) személyes tapasztalatokon alapszik, és az Északi Tanács támogatásával készült és jelent meg.

Mindennapi anyagi gondjaink közepette talán furcsának tűnik, hogy dán kollégánk saját helyzetüket a növekvő igények és a stagnáló, illetve csökkenő (!) költségvetés ellentmondásaként jellemzi. Tehát a „gazdag” skandinávok is szenvednek az anyagiak hiányától? Először is a skandináv országok sem egyformán gazdagok. Másrészt a kihívás másik oldalán is több tényező van: az új médiák megjelenése mellett a kulturális változások, a folyamatos művelődés iránti növekvő igény, az információk mennyiségének általános növekedése áll szemben a beszűkülő forrásokkal. Mindez világszerte, és azok a megoldások, amelyekkel skandináv kollégáink próbálkoznak, nem foghatók fel másként, mint a világméretű kihívásra adott skandináv válasznak.

A skandináv országokat azonos társadalmi helyzet (a főként szociáldemokraták által kormányzott jóléti állam, magas adókkal és a ve-

lők párosult ugyancsak magas szociális, kulturális, oktatási stb. kiadásokkal) jellemzi. Habár a 80-as években, mivel az adók nem növelhetők a csillagos égig, a stagnáló, vagy csökkenő forrásokért kemény harc folyik a különféle „jóléti” szolgáltatások között. A könyvtár természetesen csak egy intézmény ebben a küzdelemben, amelyben az egészségügyi ellátás éppúgy versenytárs, mint az iskola vagy a szabadidő-eltöltés különféle intézményei.

Abban is hasonlítanak egymáshoz ezek az országok, hogy – Svédország kivételével – mindegyikben van öt éven belül megújított könyvtári törvény. Korábban az állami támogatás, ma – Finnország kivételével – annak hiánya és a helyi finanszírozás jellemzi a közművelődési könyvtárak fenntartását. A könyvtárak ilyen körülmények között keresik – és egyre inkább meg is találják – a mai társadalmi igényeknek és lehetőségeknek megfelelő megoldásokat.

A tegnaptól a holnap felé

A skandináv könyvtárak útja a tegnapi könyvtárból a holnap könyvtára felé vezet. De mi jellemzi *Thorhauge* szerint a tegnapi könyvtárát? Nincs változás az állomány elrendezésében, a könyvek ma is ott vannak, ahol eddig is voltak. Nagy hangsúlyt esik a könyvtár „semlegességére” és ez lehetetlenné teszi a provokatív kiállításokat és egyáltalán a személyes jelleget. Az ilyen könyvtár bürokratikus, ósdi szervezet, amelyben minden alkalmazott specialistája saját szakterületének, és ez azzal a veszéllyel jár, hogy könnyen szem elől téveszti az intézmény egészének célját. Az új módszerek dühös ellenállást váltanak ki a statikus vezetési rendszerhez szokott személyzetből. Az állomány összetétele és színvonala, a visszakereső rendszer hatékonysága a fő szak-

mai büszkesége ennek a könyvtár típusnak. Ezek a „bürokratikus könyvtárak” úgy hasonlítanak egymásra, mint egyik tojás a másikra. Inkább a rendszer egyöntetősége, mint a saját életüket élő egyéni intézmények jellemzik a hagyományos könyvtárügyet.

A „holnap könyvtára” majdnem minden szempontból éppen az ellentéte a fent jellemzett típusnak. A jövőre orientál; rugalmas, szerves intézmény, amely mindenekelőtt a saját identitását igyekszik létrehozni, a helyi szükségletekhez igazodik, tehát minden példánya egyedi. Ez a könyvtár felismerte, hogy nem elég pusztán beszerezni a dokumentumokat, kirakni őket a polcra, cédulájukat pedig a katalógusba. A valamennyi médiára kiterjedő gyűjtéshez csatlakoznia kell kiállításoknak, rendezvényeknek, ajánló jegyzékeknek. A könyvtár az állandó változás állapotában van, a munkatársak az osztálykeretekben túlnyúlva, gyakran célra szervezett csapatokban dolgoznak. A könyvtárat inkább a közvetíteni kívánt célok, semmint a dokumentumok kiadói irányítják. Az igazgató felelőssége ebben a könyvtár típusban a feladatok összehangolása és a stratégiai tervezés.

Nagyon sok skandináv könyvtár úton van a tegnapi könyvtáratól a holnapé felé, ha az elképzelés teljes megvalósulása, annak minden jellemzője egyetlen könyvtárban, egyetlen helyen még nem is található meg. Az uralkodó irányzat ma a skandináv közművelődési könyvtárügyben annak a sokeszközű (multimédia) kulturális és tájékoztató központnak a kialakítása, amely egyfelől messzemenően igazodik a helyi közösség igényeihez, másfelől online, telefax és dokumentumkölcsonzési kapcsolatban van az országos, sőt a nemzetközi könyvtári rendszerekkel. Ez a könyvtár nemcsak könyveket, folyóiratokat, av-anyagokat közvetít, hanem helyi adatbázisokat épít, kiállításokat, rendezvényeket szervez. Olyan intézmény ez, ahol a polgárok helyet találnak egyéni és társas tevékenységükhöz: rádió- és videoprogramok szerkesztéséhez, kézírataik kinyomtatásához, számítógépes programjaik ellenőrzéséhez, színházi előadásokat produkálhatnak, fogyasztói tanácsokat kaphatnak, stb. Olyan hely ez az új típusú könyvtár, amely azért van, hogy a polgárok *akarjanak* ott tartózkodni. Ez a közösség egyik legvonzóbb élettere (a lakásból véve az analógiát: nappali szobája), mivel ez veszi át azokat a célokat, amelyeket a közművelődési könyvtár mindig is szolgált: a tájékoztatást, a nevelést és az isme-

reték nyújtását minden polgárnak a maga szintjén, bármely közvetítő eszköz segítségével.

Megújulás minden tekintetben

A korszerű könyvtár ilyen felfogása természetesen befolyásolja, alakítja a könyvtárak életének minden szeletét. A közismerten magas színvonalú skandináv könyvtárépítészeten az eddigi elvek továbbvitele jellemzi az új irányzatot. A funkcionalitás olyan értelmezése, hogy az épület semmiféle használói igénybevételnek ne jelentsen akadályt, a belsőépítészeten és a bútorzatban pedig a változtathatóság, a különféle funkcióknak megfelelő terek és térrészek egymásba kapcsolása, csak bútorokkal való elválasztása a továbbélt hagyomány.

Lényegében a legtöbb újdonság az ún. közvetítésben jelentkezik, amely a szerző értelmezésében a könyvtári anyagok és használóik „összehozását” jelenti. Beletartozik a könyvtár elhelyezése a városban, külső feliratai éppúgy, mint belső elrendezése, bútorai. Szűkebb értelemben pedig azt jelenti, ahogyan a könyvtár összehozza a könyveket és az olvasókat, ahogy elrendezi a dokumentumokat, hogy megkönnyítse a használó választását. Beletartozik a hagyományos osztályozási rendszer felcserélése a használók számára könnyebben érthető tematikus csoportosításra, a könyvek, illetve dokumentumok elrendezésének, „kihelyezésének” megváltoztatására éppúgy, mint az ajánló könyvjegyzékek. Nem a tudományos, hanem az olvasó gondolkodásmódjához igazodó elrendezés, feltárás a vonzó és szükséges. Radikális szakítás az eddigi könyvtármodellel a német mintára Skandináviában is terjedő három részre tagolt könyvtár, amely a raktározás „töménysége” szerint különbözteti meg a könyvtár egyes részeinek funkcióit. E rendszerben az igazi újítást a könyvtári „piactér” hozta, amelynek számos egymástól is eltérő megoldása jött létre. A közvetítés „övatósabb” formája a könyvtár övezetekre osztása.

Ez a megoldás is nagyon különböző módon történhet, hiszen övezetnek tekinthetünk egy külön gyermekkönyvtárat éppúgy, mint az egyhelyiséges könyvtár néhány polnyi speciális kínálatát. Nagyon sok könyvtárban létesítettek „fiatalok sarkát” a korosztály igényeihez igazodó kínálattal. De csináltak övezeteket szinte minden jól tervezett könyvtárban a vakok és gyengénlátók számára is. A könyvtár-

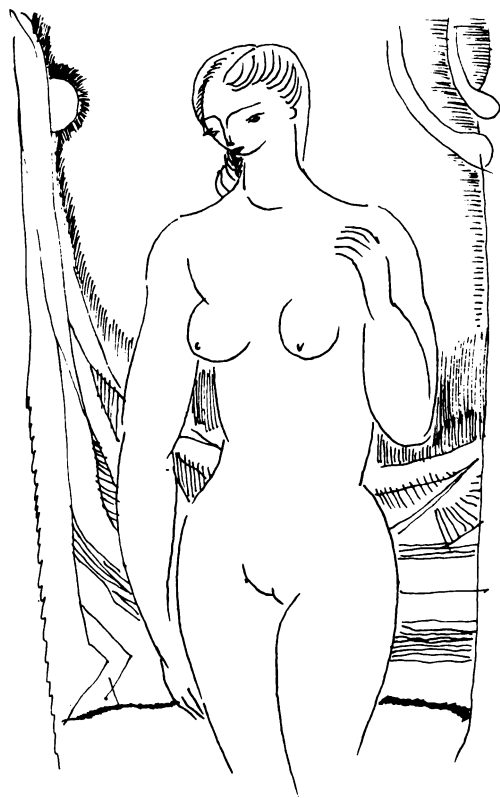
licska (a visszahozott, vagy újonnan beszerzett könyvekkel) igen népszerű eszköze a közvetítésnek. Tulajdonképpen kiállításnak felel meg – több könyvtárban úgy is alkalmazzák – és valószínűleg azért népszerű, mert könnyebben áttekinthető, mint a sok könyvgerincet mutató unalmas polcsorok. Az aktív közvetítés – amit leginkább ajánlásnak lehetne fordítani – során felhasználják a modern közvetítő eszközöket, például a videót.

A könyvtár mind több helyen helyi kulturális központtá válik. Ez általában azzal jár, hogy feladja a kicsi, általános gyűjtőkörű könyvtár eszményét és helyette környezete igényeinek kielégítésére koncentrálna erőit, gyűjteményével is a cselekvő tevékenységet akarja szolgálni. Olyan rendezvényeket szervez, amelyek az önálló véleményalkotást segítik, vagy egyszerűen csak olyan helyként működik, ahova érdemes „lemenni”. A könyvtárra épült közösségi háznak, vagy kulturális központnak többféle változata jött létre. Ilyennek tekinthetjük a bevándorlók igényeit szolgáló soknyelvű könyv-

tárat, amely az olvasnivalón kívül ankétokat rendez, amatőr csoportokat szervez. De ilyen az a könyvtár is, amely a fiatalok lakótelepén épült, tehát kifejezetten a fiatalok és a gyerekek igényeihez igazodva építette ki szolgáltatásait. A zene – amely az utóbbi 20 évben igen nagy teret nyert a skandináv könyvtárakban – igen fontos eszköze a helyi kulturális élet fejlesztésének. A különböző típusú műhelyek (videoklub, hang-adatbázis, számítógépes klub stb.) az utóbbi években terjedtek el a skandináv könyvtárakban és járultak hozzá, hogy használói fogyasztókból alkotókká váljanak.

A tájékoztatási központként való működés már hagyományosnak mondható funkciója a könyvtárnak. Ami változott, az a növekvő mértékben differenciálódott igény az információ iránt. A hagyományos általános tájékoztatás mindinkább az oktatás részévé válik, a fejlődés során kialakult új területek a közösségi, a helyi és a fogyasztói információs szolgáltatások. A közösségi (nálunk a közhasznú, köznap, közéleti információ kifejezés terjedt el erre a fogalomra) tájékoztatás a skandináv könyvtáraknak törvényben előírt kötelezettsége. A legtöbb helyen a helytörténeti gyűjteményből vagy azon belül fejlődött ki, „a mai esemény holnap történelem” alapon, és egyaránt tartalmazza a közigazgatási, a politikai és társadalmi szervek információs anyagait, a hivatalos és nemhivatalos kiadványokat, a tanácsi és a kormányzati döntések tervezeteit (előzetes véleményezés céljából). A fogyasztói tájékoztatás (különféle áruk tesztjei) nem kötelező, de népszerű szolgáltatás, különösen a svéd könyvtárakban. Ezek mellett egyre több könyvtár – főleg a nagyobbak – vezette be az üzleti (kereskedelmi, gazdasági) tájékoztató szolgálatot, amely különösen a helyi kisvállalkozók számára bizonyult hasznosnak.

A szerző foglalkozik a ritkán lakott területek ellátásában született új módszerekkel is, ezek a mi körülményeink között kevésbé érdekesek. A szolgáltatások kiterjesztése terén több olyan megoldásról ad számot, amelyek részben nálunk is ismertek (például a különféle mozgókönyvtári ellátási formák, a könyvek házhoz vitele stb.), részben pedig anyagiak hiánya miatt (?) jelenleg megoldhatatlanok (öregbetűs könyvek kiadása, a használók beszállítása a könyvtárba). A szolgálat kiterjesztésének új formái közül említsük csak a munkahelyi könyvtárak kísérletét Svédországban, amely tulajdonképpen a városi könyvtár szolgáltatásainak meghosszabbítása a munkaadók és a

szakszervezetek segítségével. (A *Könyvtáros* 1988/6. számában erről első kézből olvashattunk beszámolót svéd kollégák tollából.)

A megújulás részeként kiterjedt és változott a könyvtárak PR tevékenysége, amelyet a helyi újságokkal, rádióállomásokkal való együttműködés, a különféle országos kampányok szervezése, a könyvtárak megjelenése a vásárokon, fesztiválokon jellemez. A könyvtári munka automatizálása, amelyben a skandináv könyvtárak a világszínvonalhoz közelállót képviselnek, új és új lehetőségeket nyújt, ugyanakkor

állandó új kihívást jelent a könyvtáraknak.

*

A skandináv könyvtárak mai újdonságairól szóló információkat azért osztottam meg az olvasókkal, mert meggyőződésem, hogy az ő megoldásaiknak jelentős része a mi körülményeink között is megvalósítható. De jók lehetnek az információk arra is, hogy lássuk, merre menjünk.

Kiss Jenő

A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának Évkönyvei 5. 1986.

A BME Központi Könyvtára évkönyveinek kiadásával az állami öt éves tervperiódusokhoz igazodik, legújabb kötetében a VI. öt éves terv idején (1981–1985) végzett tevékenységéről nyújt áttekintést. Mint *Lebovits Imre* főigazgató beszámolójából is kitűnik, e nehéz esztendőben, az egyre romló gazdasági helyzet miatt a költségvetés még a könyvtár szinten tartását sem tudta fedezni. Mutatja ezt az állomány növekedési ütemének csökkenése: a könyvek „gyarapodása” az 1981. évi 9912-től 1985-ben 8067-re, az egyéb dokumentumoké (szabvány, szabadalom, jegyzet, disszertáció stb.) 5529-ről 2437-re fogyott. Még szerencse, hogy a műszakiak számára létfontosságú kurrens folyóiratok száma nem változott (1981-ben 2031, 1985-ben 2058). A könyvtár teljes állománya 1985. december 31-én 378 764 kötet könyv, 128 402 kötet folyóirat (periodikus kiadvány) és 131 034 egyéb dokumentum, összesen tehát 638 200 kötet volt.

A szolgáltatások között a mikrofilmek és a nagyítások száma a felére csökkent, viszont az 1983 őszén megindult gyorsmásoló jóvoltából jelentősen megnőtt a xeroxmásolatok száma (az 1981. évi 502 926-ról például 1984-ben 710 498-ra). Folyamatosan megjelentek a műszaki felsőoktatást és kutatást segítő népszerű kiadványok éves kötetei, *A magyar műszaki egyetemeken elfogadott doktori disszertációk*

jegyzéke (1979–1984), valamint a *Felsőoktatási Szakirodalmi Tájékoztató* és a *Tudományos Műszaki Bibliográfiák* kötetei. E figyelemre

méltó teljesítmények a könyvtár történetének olyan időszakában születtek, amikor hiányoztak a tárgyi feltételek, és jelentős személyi változások is történtek. A könyvtár élére az 1984-ben elhunyt Héberger Károly könyvtárigazgató helyére Lebovits Imre egyetemi docens került, nyugdíjba vonult több osztályvezető és régi munkatárs, feladataikat részben más intézményektől jött könyvtárosok vették át, akik helyi tapasztalatokkal természetesen nem rendelkeztek.

A fentiek mellett a kedvezőtlen külső körülmények is közrejátszottak abban, hogy a patinás műegyetemi könyvtár a nyolcvanas évek elején az egyetemi könyvtárak nemzetközi élvonalától messze elmaradt. Ez derül ki Lécesné Mesterházi-Nagy Mária dolgozatából is, aki az NSZK felsőoktatási törvényeinek a német egyetemekre gyakorolt hatását vizsgálja, különös tekintettel a konstanzi és a regensburgi egyetemek könyvtári rendszerére, bemutatva a számítógépes katalogizálást, a mikrofilmlapokból álló COM (Computer Output Microfilm) katalógusokat stb. A hagyományos eszközökkel dolgozó könyvtár évtizedes lemaradásának behozására Szabóné Szávay Judit azt

javasolja, hogy az offline helyett rögtön a korszerűbb online rendszerre kell átállni, kapcsolódni kell az országon belüli adatszolgáltatókhoz. A dolgozat megírása óta a BME Központi Könyvtára be is kapcsolódott az online információsztolgáltató intézmények körébe (1987-ben). Ezt a témát érinti *Biacs Péterné* is, aki a fizika terén használatos külföldi és hazai számítógépes adatbázisokat tekinti át.

Az évkönyv további cikkeiben a könyvtári munka különböző területeiről olvashatunk érdekes beszámolókat: *Frey Tamásné* statisztikailag elemzi az oktatók szakirodalmi tevékenységét, *Rohla Mártonné* pedig a könyvtár katalógusainak használatát vizsgálja. Tapasztalatai szerint a hallgatók – jöllehet tanítják ezt nekik – nemigen tudnak eligazodni a szakkatalógusban, könyvtárosi segítségére szorulnak.

Az egyetemi könyvtárak egyik fő hivatása a tradíciók, a hagyományok ápolása. E téren a műegyetemi könyvtár országos elismerést szerzett a *Műszaki Tudománytörténeti Kiadványok* megjelentetésével. Sajnálatos, hogy e sorozatnak a tárgyidőszakban csupán egyetlen kötete, *Végh Ferenc*nek a műegyetemi rektorok beszédeiről írott szemléje jelent meg. Pedig a könyvtár régi és mostani munkatársai szívesen foglalkoznak a múlt értékeinek feltárásával a jövőbeni hasznosítás érdekében. Erről tanúskodnak az évkönyv egyes írásai is: *Gáspárné Demeter Judit* a Műegyetem hírneves építészének, *Czigler Győző*nek, *Hauszmann Alajos*nak és *Pecz Samunak* munkásságát ismerteti, *Végh Ferenc* – bécsi kutatásai alapján – az 1853-ban kivégzett *Jubál Károly* ipartanodai tanár életéről közöl ismeretlen adatokat. Az évkönyvet *Fülöp Júlia* mintaszerűen szerkesztett, a könyvtár kiadványait és munkatársainak irodalmi tevékenységét feltáró bibliográfiája zárja.

*

A késedelmes megjelenés – az 1986. évi kötet 1988 végén látott napvilágot – természetesen fölöttébb sajnálatos, dicséretes azonban, hogy nem nyomdai úton, hanem lényegesen olcsóbb sokszorosítási eljárással készült, ráadásul az OMIKK házinyomdája jóvoltából igen tetszetősre sikeredett, alig különbözik a jóval drágább nyomdai kivitelű hasonló kiadványoktól. (*Fel. szerk. : Lebovits Imre. Szerk. : Végh Ferenc. OMIKK, 1988. 426 l.*)

Dr. Móra László

Kiss János

Az 1927-ben Zalanémetfalun született *Kiss János* az 1945 utáni évek, a „fényes szellők” progresszív szellemű nemzedékéhez tartozik. Egyszerű parasztsorban élte gyermekéveit, hogy aztán tanult, de plebejus származását ma sem tagadó, nagy kitekintő képességű s filozófusi adottságú urbánus művésszé váljon a fővárosban.

Tanulmányainak első színhelye – 1947–48-ban – a nagymarosi Nagy Balogh János Népi Kollégium és Festőiskola, ahol a tanműhelyalapító *Pap Gyula* volt az első mestere. 1948 őszétől pedig a Derkovits Kollégium lakójaként járt a Képzőművészeti Főiskolára, s itt *Szönyi István*, *Pap Gyula* és *Bán Béla* tanítványaként végezte el festői stúdiumait 1953-ban.

Művészi diplomájával azonban nem válhatta meg a kötetlen alkotási lehetőséget: évenként át hivatalnokoskodásra kényszerült. A Népművelési Minisztérium Képzőművészeti Főosztályán (előadói státuszban) dolgozott három évig. Innen a Műcsarnokhoz ment kiállításrendezőnek, ahol tíz évet töltött el, ekkor már félállásban. Mert közben pedagógusi álláshoz is jutott, s e minőségben rajzot tanított általános és középiskolákban 1960–78 között. Bár 1978-tól – végre – „szabadúszó” lehetett, oktató-szervező adottságainak hasznosítására 1981-ben bekapcsolódott a Fáklya Klub Képzőművész Stúdiójának munkájába, ahol máig a nagy kultúrájú stúdióvezető, *Fischer Ernő* festőművész helyettese.

Kiss János lelkülete s művészete a szeizmográf érzékenységgel reagál nyugtalanítóan forrongó korunkra. Felzaklatják a társadalmi elmentmondások, a történések felgyorsult mozgásai, szükségszerű változásai. Ő tudja – amit a hatalom gyakorlói talán megtanultak, de valójában mindig igyekeztek elfelejtetni –, hogy a társadalmi-történelmi fejlődés is, mint minden minőségi változás, csak az ellentétek harcában, dialektikus egymásra hatásával jöhet

létre. Ahol pedig a tézis–antitézis objektív törvényeit elfojtják, ott nem lehet szó semmiféle szintézisről, előrelépésről. E tétel a művészekre is érvényes.

E gondolatkörhöz kapcsolható *Kiss János* hitvallásának alábbi tétele: „...túl sokat beszélünk az emberről az ember nevében, de valós cselekedeteink során mégis sokszor megfélemezünk róla”. Festményeinek és több száz grafikájának zöme (ceruza- s főképp tus-tollrajzok) már évek óta ezt az általános képmutatást és a társadalmi-emberi torzulásokat tükrözi. Nem direkt módon vagy irodalmiaskodva, hanem a lapjain megjelenített alakok expresszív torzításával, az általa „tragigroteszk”-nek nevezett típusok és helyzetek exponálásával. E tudatosan taszító formavilágot az igazmondás etikai szándéka hitelesíti, mint aki rohanó s antihumánussá vált korunkban a devalválódott, sőt visszajára fordult igazi értékek helyreállításáért akar a világba kiáltani. Mégis optimistán tartja műveit, mert nemcsak megmutatja általuk jelenünket, hanem a demokrácia szükségességére is felhívja a figyelmet ebben a megismétlődő – Adyval szólva – „minden egész eltörött” helyzetben. Egy évtizede még egészséges, telt idomú, szerelemre termett női aktokat is rajzolt, de amikor a legszebb emberi kapcsolat is prostituálódott, az ideákért lelkesedő művész e témában már alig találhat élményanyagot.

Kiss János stílusa egyéni, s közlendői eredetiek. Az egyetemes művészetben minden expresszionistát példaképének tekint, a kortársi magyar grafikában pedig *Szalay Lajos* kifejezőmódja és világlátása áll hozzá a legközelebb. Rendszeres kiállító, s igenlője képzőművésztünk európai felzárkózásának. Az igazi megújulás és európaiság viszont – szerinte is – csak a magyar hagyományok talaján valósulhat meg.

Ecsery Elemér

Új történettudományi szakbibliográfiák

A könyvkiadás jóvoltából közel egy időben jelent meg három fontos történelmi szakbibliográfia. A teljes pontosság kedvéért meg kell jegyeznünk, hogy csupán egyikük valódi, történelmi bibliográfia, az, amelyik a magyar munkásmozgalom történetének irodalmát tárja fel. A második az ókortudomány hazai szakirodalmát regisztrálja, és az ókortudománynak a történelem csak része, ha meghatározó része is. A továbbiakban az ókortudományi bibliográfiát elsősorban ebből a szempontból vesszük szemügyre. A harmadik pedig egy folyóirat – a *Századok* – repertórium. Együttes tárgyalásukat nemcsak a rokon tematika – a történelem –, az azonos funkció, az egymáshoz közeli időpontú megjelenés és jelentőségük indokolja, hanem az is, hogy alkalmat adnak néhány általános szempont kifejtésére is.

A magyar történettudomány az elmúlt 10-15 évben sokat tett múltunk jobb megértéséért. Alapvető kézikönyvek, fontos ismeretterjesztő munkák jelentek meg ebben az időben, és megindult a *História*, hazai ismeretterjesztő folyóirataink sorában talán a legszínvonalasabb. (Csak halkán kérdezzük meg: a könyvtárügy nem tudna valami ehhez hasonlót kiadni? A két világháború között jelent meg a *Diárium*. A könyvújdonságok, az irodalom hírei mellett rendszeresen beszámolt a könyvtárakról, a könyvgyűjtésről is.) Ezt a fellendülést azonban nem követte a 70-es években a történeti bibliográfiák kiadása, megjelentetése. Még ma is azok a nagy retrospektív bibliográfiák a tájékoztatás alapvető eszközei, amelyek az ötvenes években jelentek meg. (Az egyetlen jelentős kivétel, *A magyar történettudomány válogatott bibliográfiája 1945–1968*, 1971-ben jelent meg.) A mai, nehezen elfogadható helyzet bírálatainak fogható fel az a tény, hogy a *Tudománytár* sorozatban sorra jelennek meg 40-50 éves szakbibliográfiák reprint kiadásai.

Amennyire elfogadható lenne utánnnyomásuk tudománytörténeti szempontból, legalább annyira elszomorító, hogy *gyakorlati célból* jelennek meg.

A most megjelent három tájékoztatási eszköz a történeti szakbibliográfia hiányainak felszámolásához járul hozzá. Értékük természetesen elsősorban attól függ, mennyire tudják az összegyűjtött szakirodalomról a felhasználót gyorsan, a felesleges kereséstől megkímélve, ugyanakkor mégis pontosan tájékoztatni. E követelmények megvalósításához a szakrend önmagában nem elég, csak a kiindulási alapot jelenti, szükséges mutatórendszer is.

A három bibliográfia közül kettő – a munkásmozgalomtörténeti és a repertórium – a sokoldalú feltárást lehetővé tévő apparátussal ellátva jelent meg, az ókortudományi viszont nem. Meglehetősen terméketlen az a vita, amely időnként arról folyik, ki legyen a szakbibliográfia összeállítója: a szakkutató vagy a könyvtári, bibliográfiai ismeretekkel rendelkező szakember. Igazi választási lehetőség az esetek legtöbbszörében nincs: nem túl hálás és kifizetődő tevékenység a bibliográfiakészítés. Az viszont elvárható, hogy az egyik szakterület képviselője kikérje a másik véleményét, tanácsát.

A magyar ókortudomány bibliográfiája 1951–1975

Ritoók Zsigmond főszerkesztésében, klasszikus-filológusokból verbuválódott munkacsoport összeállításában jelent meg. Ez a kötet a hazai ókortudománynak immár harmadik bibliográfiája. Az elsőt *Moravék Endre* állította össze, 1930-ban jelent meg az 1901–1925 közötti szakirodalmat regisztráló kötet. Folytatása, az 1926–1950 közötti termést számbavevő,

Borzák István szerkesztésében 1952-ben került a könyvtárak polcaira. E két kötethez kapcsolódik a most megjelent bibliográfia. Ritoók Zsigmond és munkatársai nem követték mechanikusan az elődök gyűjtési elveit, változtattak a bibliográfia tartalmán; megőrizték viszont a két előző kötet szerkesztési alapelveit. Ritoók előszavából – mely egyúttal esszézerű összefoglalója az 1950 utáni ókortudományi kutatásoknak – kiderül, hogy a gyűjtőkör földrajzi határai jelentősen bővültek: az ókori Közel- és Távol-Keletre vonatkozó publikációk adatai is megtalálhatók a kötetben: „... ókoron nemcsak a klasszikus (görög–római) ókort értjük, hanem az ókori Keletet és a görög–római ókort szerves egységnek tartjuk, melyek fejlődésük során egymással állandó kölcsönhatásban voltak, s egymás nélkül nagyobb távlatokban nem értelmezhetők.” Ez indokolta a két előző összeállításához képest a cím módosítását is; Moravék és Borzák bibliográfiájának címe *A magyar klasszika-filológiai irodalom bibliográfiája* volt. A „magyar” jelző a mostani kötetben magyar szerzők bárhol, bármilyen nyelven megjelent munkájára, illetve külföldi szerzők Magyarországon publikált írásaira vonatkozik. Hasonlóan gazdag a bibliográfia által feldolgozott dokumentumok típusválasztéka is: az önálló kiadványok mellett felvették a szakfolyóiratokban megjelent tanulmányokat, ismeretterjesztő cikkeket, valamint a napilapok ókori vonatkozású írásait, kritikáit is. A kötet gerincét és legerjedelmesebb részét az ókori szerzők műveinek címanyaga jelenti. A gyűjteményekben, antológiákban megjelent fordításokat analitikusan tartalmazza a kötet. A bibliográfia gyűjtőkörének időhatára az i. sz. 6. század, de a kötet a középgörög – vagyis bizánci –, valamint a középlatin filológia válogatott irodalmát is tartalmazza.

Ritoók Zsigmond a lehetséges felhasználók három típusának kívánt a kötetrel segítséget nyújtani a szakirodalmi tájékozódásban. A tudományos kutatás és a felsőoktatás mellett azoknak is szánta, „... akik a tudományos központoktól távolabb, iskolai oktató, könyvtárosi tájékoztató, vagy általában népművelő munkájukban egy-egy kérdésre vonatkozólag az ő körülményeik között is hozzáférhető szakirodalmi tájékoztatót szeretnének kapni”. Nem lévén klasszikus-filológus, azt kívánom megvizsgálni, hogy a kötet alkalmas-e ennek az igénynek a kielégítésére.

Úgy tűnik, igen, de csak részben. A bibliográfia 12 651 tétele természetesen kielégít min-

den igényt, de a kötetből a szükséges irodalom összegyűjtése, kikeresése korántsem egyszerű. A bibliográfia három elemében érzünk vitatható megoldásokat: a szakrendben, a mutatóban és a kötet tipográfiai megformálásában.

A szakrend 5 nagy egységben (I. Általános művek, II. Az ókori Kelet, III. A görög–római ókor, IV. Bizantinológia, V. Közép- és újkori latin-ság) tartalmazza a leírásokat. Az egyes részen belül további fejezetekben találjuk az egyes tételeket, az ókori Keletre vonatkozók például 13 fejezetben tanulmányozhatók. Ez a szerkezeti váz jónak mondható – kivéve az anyag gerincét alkotó, a görög–római anyagot tartalmazó III. részt. Ugyene részen belül is számos (19) csoportot alakítottak ki az összeállítók, egyes fejezetek azonban a további bontás hiányában nehezen áttekinthetők. A régészet, művészettörténet szakirodalmát tartalmazó fejezet több mint 50 oldalas, a vallástörténet 20 oldalas, a történelem 45 oldalas – a betűrenden közölt anyagból a szükséges információ megszerzése csak az egész fejezet átnézése után lehetséges.

Különösen akkor szükséges a részletes szak-

rend egy bibliográfiához, ha nem készül hozzá mutató. Az ókortudományi bibliográfiához készült ugyan névmutató, de ez csak a szerzők, fordítók, szerkesztők nevét tartalmazza. A címleírásokban szereplő ókori személyek nevét nem vették fel. Ez a hiány azért is szembe-tűnő, mert a III. rész 19. fejezete (*Utóélet*) felsorolja többek között az ókori szerzők drámaírói színepidatúráiról írott kritikákat. Ahhoz, hogy megtudjuk, hol jelent meg kritika mondjuk az *Elektra* valamelyik felújításáról, át kell nézni az egész fejezetet. Ha a névmutatóban nem kívánták közölni az ókori szerzők nevét, jobb lett volna a fejezet megfelelő tételét az egyes auktorokhoz helyezni. Hasonló nehézséget okoz a földrajzi mutató hiánya: a provinciákra vagy éppen az egyes településekre vonatkozó irodalom nehezen kereshető ki. Apróságoknak tetszik, pedig lényeges és fontos eleme minden bibliográfiának a feldolgozott kiadványok jegyzéke; sajnos ez is hiányzik.

Nem szerencsés a kötet tipográfiai megformálása sem. Mivel az egyes fejezeteken belül a tételek szerzői betűrendben találhatóak (ismertetlen szerzői íráskor a csoport végén, újrinduló betűrendben), egyes, sokat publikáló szerzők művei több oldalon keresztül sorakoznak. Önmagában ez nem lenne baj. Még az sem, hogy a szerzői betűrendben belül alkalmazott másodlagos besorolási elem az időrend, vagyis egy szerző művei a megjelenés dátuma szerinti rendben találhatóak. Az áttekinthetőséget az nehezíti, hogy a szerző neve csak egyszer íródott ki, a többi tétel élén -- jel látható. Mivel önálló műnek tekintették az összeállítók a külföldi szerzők műveiről írott kritikákat is, ahol az ismertett mű szerzőjének neve áll szögletes zárójelben a -- után, látszólag rend nélkül bukkannak elő a legkülönbözőbb nevek az oldalakon. Fokozza a zavart, hogy minden szerzői név verzállal (azaz nagybetűvel) szedett. Véleményünk szerint e megoldás választása esetén a kötet oldalain fel kellett volna tüntetni, hogy a betűrendnek éppen melyik részében tart az olvasó.

Annak kifejtésére, hogy az íróknál alkalmazott megoldás (az auktorok műveit a szerkesztők a fordítókhoz, az utóbbiaknál pedig a leelőhelyhez rendelték) mennyire célszerű és eredményes, nem vállalkozunk: nyilván a klasszika-filológia öntörvényű szempontjai miatt választották ezt a megoldást. Mindenesetre annak a használnak, aki nem ismeri egy mű fordítójának nevét, nem könnyű megtalálnia a számára szükséges művet.

A magyar ókortudomány bibliográfiája arra figyelmeztet, hogy nem elég az önmagában imponáló tudományos teljesítmény, az adatok összegyűjtése. Hogy használni lehessen – eredményesen és gyorsan – az is szükséges, hogy a bibliográfia összeállítói figyelembe vegyék a tájékoztatási eszközök szerkesztésének már régóta alkalmazott eljárásait, módszereit.

A Századok repertórium 1867–1975

A repertóriumot – szép példája a szakkutatói és könyvtárosi együttműködésnek – az időközben elhunyt *Pamlényi Ervin* az ELTE BTK történelmi könyvtárának munkatársaival, *Diószegi Máriával* és *Kulcsár Erzsébettel* szerkesztette.

Érdemes először a harmadik részt szemügyre venni, mely szerényen a *Melléletek* címet viseli. Ez a rész tartalmazza a folyóiratban megjelent illusztrációk (arcképek, hasonmások, térképek, városképek, csataképek, pecsétek, címerek, pénzek és egyéb képek) jegyzékét. Az illusztrációk jegyzékét követi a *Századok* egyes évfolyamának pontos bibliográfiai leírása. Ezt a részt csak az tudja igazán értékelni, aki már kollacionálta régi folyóiratok évfolyamait. A repertórium anyagát négy mutató tárja fel: a folyóiratban megjelent íráskor szerzői, a címekben szereplő történelmi nevek – ez utóbbi mutató valóságos kis életrajzi lexikon: tartalmazza a személy születési és halálozási évét (ha nem lehetett megállapítani, a századot, melyben élt), valamint tevékenységi körét –, a címekben szereplő földrajzi nevek felsorolása, végül az ismertett művek szerzőinek névsora zárja a gazdag mutatórendszert.

Ismeretes, hogy a hazai szaksajtóban egy időben éles viták zajlottak a repertóriumok készítéséről. (*Sajtóbibliográfiák és sajtórepertóriumok szerkesztése, a hírlapok feltárása. Összeáll. és szerk. Vajda Kornél. Bp. 1976.*) Többen azon az állásponton voltak, hogy a folyóiratrepertóriumok legcélravezetőbb elrendezési formája a kronologikus. Diószegi Mária is utal arra a repertórium bevezetőjében, hogy felmerült az anyag időrendi elrendezésének gondolata. Ettől azonban elálltak. Ezt a döntést csak üdvözölni lehet: szakfolyóiratok repertóriumai esetében a szakrendi beosztás az egyes részterületek közötti összefüggéseket, kapcsolatokat is érzékelteti.

Maga a szakrend formai alapon két nagy

csoportra különül el. Az 1. rész a *Századokban* megjelent tanulmányokat, közleményeket, híreket regisztrálja, a 2. rész az ismertetéseket. A két nagy rész 3-3, azonos szerkezetű fejezetből áll: *Általános rész – Magyarország története – Egyetemes történelem*, a szükséges további bontásokkal.

A szerkesztők mindenre kiterjedő figyelmét dicséri a kötet tipográfiai megformálása is. Bátran éltek az eltérő fokozatú és típusú betűk (fett, antikva, kurzív) alkalmazásával, a kéthasábos szedés pedig a gyors áttekinthetőséget teszi lehetővé.

A magyar munkásmozgalom történetének válogatott bibliográfiája 1945–1984

Gondos és alapos összeállítás *V. Toldi Sarolta* munkája. A kötetet az MSZMP KB Párttörténeti Intézetének könyvtári és dokumentációs osztálya adta közre. A bibliográfiában közzölt címanyag több szempontból is válogatott. Kimaradtak a kötetből a már elavult szemléletű írások, terjedelmi okokból a napi- és hetilapokban megjelent cikkek, tanulmányok, és ki-

maradtak a munkásmozgalmi életrajzok, memoárkötetek is – ezek később önálló kötetben fognak megjelenni. A bibliográfia tehát a magyar munkásmozgalom történetére vonatkozó, Magyarországon, magyar szerzők tollából megjelent művek javát regisztrálja. A nemzetközi munkásmozgalom csak annyiban szerepel a kötetben, amennyiben voltak magyar vonatkozásai; így például a magyar emigrációval kapcsolatos tanulmányok helyet kaptak a kötetben. A bibliográfia hat nagy fejezetben tartalmazza anyagát, a fejezeteken belül további részletes bontással. Az egyes részekben elkülönítve találhatók az önálló művek, a tanulmányok és a cikkek.

Hátránya viszont a kötetnek, hogy az 1983-ban és 1984-ben megjelent publikációk csak a *Függelékben* kaptak helyet. Nyilván az elhúzódo szerkesztési és nyomdai munkálatok miatt már nem volt lehetőség az egész kötet megbontása nélkül beépíteni a főrész megfelelő helyeire a két év anyagát. Az viszont megoldható lett volna, hogy a szakrendi részben szerepeljen a pótlás tételszáma. Ez az eljárás növelte volna a bibliográfia értékét. (1986, *Akadémiai K.* 971 l. 244 Ft; 1987, *Akadémiai K.* 762 l. 211 Ft; 1987, *Kossuth K.* 516 l. 230 Ft.)

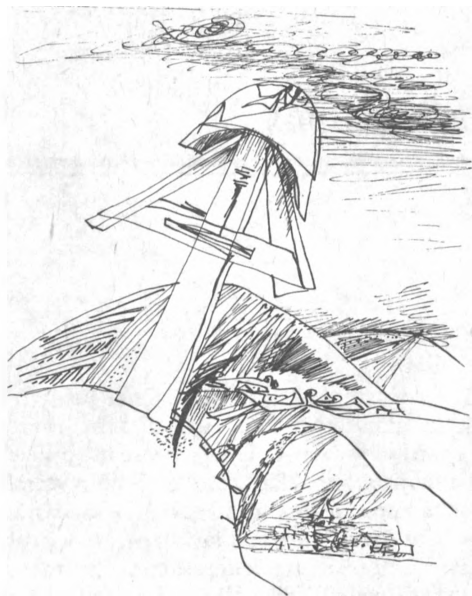
Pogány György

Ezt mind mi írtuk

Harmincöt éve: „Az utóbbi időben a szovjet szépirodalom népszerűsítése is hanyatlott. Sőt, ezen a téren a vásárlást is elhanyagolják. Igen jó, hogy dolgozóink egyre több klasszikus művet olvasnak, de ha csak azt olvasnak, leszűkül látókörük és nem fogják megismerni a teljes irodalmat. És ami a legnagyobb baj, elveszítik kapcsolatukat a mai élet problémáival. Fel kell figyelniük arra is, hogy bár a könyvtárakat megtisztították a burzsoá ponyvától, a kormányprogram után ismét előkerült ez a szennykultúra és olvasókra talált. A könyvtárosoknak küzdeniük kell ez ellen, méghozzá az igazi irodalmi értékek megismertetésével, megszerettetésével, helyes könyvtári propagandával.”

„Május óta, hogy a tömegkönyvtárosok felzabardulási versenyének országos versenybizottsága megkezdte működését, egymásután

alakultak meg a megyei versenybizottságok és az országos bizottság irányításával és határozatai szerint szervezeten halad előre a mind szélesebb körre kiterjedő verseny... az Országos Könyvtári Versenybizottság elnöke *A Könyvtáros* 7. számában részletesen kifejtette a verseny célját és lényegét, megjelölte az elvi szempontokat és meghatározta a gyakorlati tennivalókat... Áttekintve az eddigi eredményeket, azt kell mondanunk, hogy számos jelentős kezdeményezésről, érdemes, és a verseny célját jól szolgáló vállalásról adhatunk hírt mind a könyvtárosok, mind a tanácsok és a népművelési osztályok részéről. Az eredmény azonban a verseny mostani időszakában mégsem mondható kielégítőnek. Általános tapasztalat ugyanis, hogy a verseny egészében még mindig csak a szervezés állapotában van. Noha most már a vállalások teljesítésének beszámoló-

lőit várjuk, az ország tömegkönyvtárosainak nagy része még felajánlása bejelentésénél tart, vagy pedig még a benevezésről sem számolhat be.”

„...az érdeklődés gyenge. Ebben hibásak részben a könyvtáros elvtársak is: helytelen érvekre hivatkozva, nem ajánlják a szovjet írók műveit. Az ifjúság érdeklődése nagy a könyvek iránt. Több ifjúsági regényt, mesekönyvet kérnek. A szovjet ifjúsági irodalmat igen csekély mértékben ismerik. Javasoltam a helyi könyvtárosoknak, hogy nagyobb mértékben ajánlják az ifjú olvasóknak az olyan szovjet műveket, melyek kielégítik az ifjúság érdeklődését, romantikáját. Ilyenek pl. *Koszmogyemjanszkaja : Zoja és Sura, Izjumszkij : Vörös vállpántok, Fjodorov : Dovator tábornok, Versigora : Tiszta lelkiismeretű emberek, Vanyalko : Luba a partizán, Sejnyin : Viszonzott látogatás, Makarenko : Igor és társai, Malenyina : Marina Raszkov élete.* Többen ki is vitték az említett műveket, majd az utóbbi napokban ismét többen már keresték is őket.”

„1953 október óta dolgozom a Pest Megyei Könyvtárban. Könyvtáros társaim sokat segítettek, hogy a kezdeti nehézségekkel megbirkózzam, mégis most, a jó alapképzés után látom csak, hogy hiába volt gimnáziumi érettségim és hathónapos népművelési iskolám, a jó könyvtári munkát csak most, a népművelési minisztérium által szervezett háromhetes tan-

folyamon sajátítottam el a Fejér Megyei Könyvtárban.” (*A Könyvtáros, 1954/8–9. sz.*)

Huszonöt éve: „1957 óta – mióta a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban első ízben jelent meg a szabadpolcos kölcsönzési forma – sokféle módszer valósult meg, s a szabadpolcos kölcsönzésről írásban és szóban igen sok vita folyt. A viták időszakonként lángolnak fel, aszerint, ahogy az újabb és újabb szabadpolcos könyvtárak gyakorlata szaporítja a tapasztalatokat. Az új forma – ahogyan azt más könyvtárak cikkei is bizonyítják – a közművelődési könyvtári munka minden területén új problémákat jelent az egész könyvtári apparátus és az olvasó számára egyaránt... A legfőbb újdonság ebben a formában a könyvanyag és az olvasó közvetlen érintkezése. Természetes, hogy a problémák elsősorban itt koncentrálódnak, és a könyvek elhelyezésének kérdésében történt állásfoglalás határozza meg a könyvtáros–olvasó kapcsolat további alakulását és a segédeszközök használatát is.”

„Elképzelhető, hogy egy antikvárium-tulajdonos lánya olyan magánkönyvtárral rendelkezik, mely ritkán teszi szükségessé számára a könyvtárlátogatást – bár az írónak akkor is ismernie kellene a körülötte folyó élet változásait! –, de hogy lektorai között sem akadt senki, aki könyvtárban olykor megfordul: ez enyhén szólva, meglepő...” (*Könyvtáros, 1964/9. sz.*)

Tíz éve: „A BILIOTERÁPIA. A gyógyítás, illetve gyógyulás komplex folyamat. A beteg fizikai és pszichikai állapotát nemcsak az orvosi kezelés által lehet javítani. Környezetét úgy kell alakítani, hogy az jótékonyan hasson közérzetére, idegműködésére. Ebben a tevékenységben lehet fontos eszköz a könyv is. A beteg gyógyulási vágyának ébren tartását, életkedvének fokozását, nyugalmanak biztosítását segíti az olvasás, így szerves része a gyógyításnak, amelyben a beteg cselekvően együttműködik a gyógyítószervezettel. A jó olvasmány értékes közvetítő a beteg, a környezet és az orvos között. Az úgynevezett biblioterápia „Ma már tudományos alapon nyugvó »kíséítő« gyógyászati eljárás; jelentősége egyre nő a »civilizációs« betegségek... a neurotikus számanak növekedésével.” *Jelentősége a könyvtárügyben* is érzékelhető – az olvasóvá neveléstől a közművelődés átfogó értelmezéséig. Sokan a kórházi ápolás idején találkoznak először az olvasás örömeivel... s válhatnak könyvtárhasználókká...” (*Könyvtáros, 1979/9. sz.*)

Az Orvosi Könyvtáros 1989. évi első számának talán legérdekesebb tanulmánya *Szerdahelyi Ferenc* írása: A gyógyító-oktató-tudományos munka – és annak háttere, a könyvtár. Az egri tudományos és oktatási főigazgató-főorvos helyettes könyvtár iránti oktalan elfogultsággal nyilván nem vádolható, beszámolója éppen ezért igazán hiteles. Hogy a szakma – az orvosi – mit vár, mit kap a könyvtártól, ritka világossággal körvonalazódik tanulmányában; beszámolója arról, hogy miként és mennyiben háttere a gyógyító-oktató-tudományos munkának a könyvtár, tanulságokban bővelkedő. Ugyane téma országos távlatú (épp ezért kevésbé konkrét) áttekintését nyújtja *Kökény Mihály* dolgozata: Az egészségügyi vezetés és a hazai egészségügyi-orvostudományi információ. Szép vallomás *Bíró Istváné*: Orvosnak lenni – tudásvágygal. E cikkek és néhány társuk az orvostársadalom könyvtárképét, könyvtári elvárásait, könyvtárral kapcsolatos gondjait körvonalazzák, a következők a könyvtárosok, természetesen orvosi könyvtárosok véleményeit tükrözik.

Hegedüs Péter ugyan vendég közöttük, lévén az OSZK egyik vezetője, ám ezúttal az orvosi könyvtárosok problémáihoz szól hozzá, bemutatva a számítógépes információk felhasználásához vezető utakon teendő első lépéseket. *Rózsáné Vasas Livia* immár „belülről” szól ugyane témáról, ismertetve a korszerű szakinformációs lehetőségeket. A fejlődés folytonosságát hangsúlyozza *Vilmon Gyuláné* írása a 160 éves Semmelweis Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtáráról.

A Somogyi Könyvtárak idei első számának élén *Szita Ferenc* nagy ívű esszéje áll: Gondolkodhatnánk és munkálkodhatnánk másképp is? A megyei könyvtár igazgatóját is

az a kérdés foglalkoztatja, ami ma jószerivel minden könyvtárost – van-e kiút, van-e könyvtári jövő, van-e, lehetséges-e megoldás a szörnyű problémákkal küszködő könyvtárak, könyvtárosok számára. Panaceát természetesen *Szita Ferenc* sem tud javallani, ám a problémák kendőzetlen feltárásában, a megyei könyvtárügyének szintetikus látásában, az elmélyült kérdésben írásának aligha van párja az újabb szakirodalomban.

Mintegy az ő írására „rimel” *Varga Róberté*, aki a Somogy megyei könyvtárhálózat 1988. évi munkájáról számol be, korántsem csupán a száraz statisztikai adatokat mondva fel, hanem ritka problémaérzékenységgel, tanulságok bátor levonásával, a gondok, feladatok, eredmények nagyvonalú összefoglalásával és súlyozásával. Rimelni pedig azért rimel *Szita Ferenc* szavaira, mert dolgozatának címe *Vigasz és biztatás. Fotókkal és berendezési tervekkel illusztrált Szita Ferenc* egy másik tanulmánya, az új és megújított somogyi könyvtárakat bemutató cikke. Helytörténeszek viszonylag ritkán jutnak szóhoz hálózati híradókban, mondandójuk viszont – úgy látszik – annál kiérleltebb, ha ez mégis megesisik. *Horváthné G. Mária* látszólag ugyan csak egyszerű beszámolót készített a lap számára, írása azonban (Helytörténeti munka a Nagyatádi Városi Könyvtárban) szinte kínos tömörsége ellenére ragyogó vázlat arról, mit tehet, hogyan munkálkodhat egy hagyományokban nem éppen gazdag város B típusú könyvtára a helyismeret terén. A szerző, jóllehet egyáltalán nem hivatkozik szakirodalomra, a diszciplína legjobb tudóit is megszégyenítő módon koncentrálna a legfontosabb, a kardinális helytörténeti-helyismereti kérdésekre, javasolt vagy épp általa kimunkált megoldásai pedig paradigmatis értékűek. E rövidke írást minden helyismereti könyvtári munkával foglalkozónak olvasnia kellene.

KISS JÁNOS grafikáiból
(Cikkünket lásd az 562. oldalon)

